

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1938.

Första kammaren.

Nr 26.

Tisdagen den 5 april.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Wigfors*s avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 271, angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1938/39 för viss personal inom den civila statsförvaltningen m. m.;

nr 272, angående provisorisk avlöningsförstärkning åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.; och

nr 273, angående provisoriskt dyrortstillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Herr statsrådet och chefen för eklelesiastikdepartementet **Engberg**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr **Myrdal**s interpellation angående den avtagande tillströmningen till de högre juridiska studierna, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr **Myrdal** till mig framställt följande spørsmål:

Ang. den avtagande tillströmningen till de högre juridiska studierna.

1) Har herr statsrådet bemärkt de vådor för vår rättsvetenskap, som den avtagande tillströmningen till de högre vetenskapliga juridiska studierna medför?

2) Om så är fallet, har herr statsrådet för avsikt att vidtaga åtgärder för ett förbättrande av rättsvetenskapens läge?

Herr **Myrdal** har hänvisat till att antalet avlagda licentiatexamina och disputationer inom de juridiska fakulteterna under de senaste årtiondena befunnit sig i starkt sjunkande. Härigenom blir tillgången på obefordrade lärare inom dessa fakulteter mycket begränsad och svårigheterna att återbesätta ledigblivande professorsbefattningar med fullt kompetenta personer betydande.

För att få den föreliggande frågan närmare belyst har jag inhämtat yttranden i anledning av interpellationen från de juridiska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Lund, den rätts- och statsvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola samt universitetskanslern.

Jag ber att här få återgiva huvudinnehållet i kanslerns yttrande, som lämnar en sammanfattning av de synpunkter på frågan, som framkommit från universitetens sida.

De svårigheter med avseende å rekryteringen av lärarbefattningarna vid våra juridiska fakulteter, som herr **Myrdal** sålunda påpekat, äro icke någon ny företeelse. Sålunda stod i början av detta århundrade professuren i romersk rätt och rättshistoria vid universitetet i Lund vakant under drygt 11 år, nämligen under åren 1901—1912, och uppehölls under större delen av denna tid av en i Hälsingborg bosatt juris doktor, som hade disputerat i straffrätt. Antalet docenter i respektive fakulteter under olika tider torde vara ganska betydande för läget. En undersökning rörande tillgången på docenter vid Uppsala juridiska fakultet sedan 1890 giver följande resultat: höstterminen 1890 funnos 2 docenter, 1895 2 docenter, 1900 4 docenter, 1905 4 docenter, 1910 5

Ang. den avtagande tillströmningen till de högre juridiska studierna. (Forts.) docenter, 1915 3 docenter, 1920 4 docenter, 1925 4 docenter, 1930 5 docenter, 1935 5 docenter, vårterminen 1938 5 docenter. Att rekryteringssvårigheter inom de juridiska fakulteterna icke först under senare år gjort sig gällande framgår ytterligare av det faktum, att sedan lång tid tillbaka ett ganska stort antal professorer erhållit sina befattningar utan konkurrens med andra sökande. De hörda myndigheterna äro ense beträffande orsakerna till det rådande missförhållandet. En huvudsaklig orsak till läget är — framhåller universitetskanslern — att juris licentiatexamen eller juris doktorsavhandling icke fordras såsom kompetensvillkor för några befattningar inom domstolsväsendet eller administrationen. Medan exempelvis filosofie licentiatexamen och filosofisk doktorsavhandling äro kompetensvillkor för en mängd statliga befattningar, i främsta rummet lektoraten vid läroverken, finnes ingen motsvarighet härtill på juridikens område. Härav blir en följd, att i regel endast de jurister, som från början inrikta sig på den akademiska banan, finna anledning att efter juris kandidatexamen avläggande fullfölja sina juridiska studier vid universitetet fram till licentiatexamen och doktorsgraden. Men det är icke blott så, att licentiatexamen och doktorsgraden sakna betydelse såsom kompetensvillkor för statliga befattningar. Det kan dessutom påstås, att dessa rättsvetenskapliga kvalifikationer icke ens betyda någon avsevärd merit inom förvaltningen eller domstolsväsendet. En jurist, som med framgång ägnat åtskilliga år åt rättsvetenskapliga studier och självständig forskning, kan icke med säkerhet påräkna, att han, därest den akademiska vägen befines stängd, i stället skall se sina befodringsutsikter inom rättsskipningens eller förvaltningens område förbättrade. Huruvida utsikter finnas på den akademiska banan, måste dessutom alltid för en ung juris kandidat, som står vid början av sina högre rättsvetenskapliga studier, förefalla synnerligen ovisst.

Olika åtgärder kunna enligt kanslern ifrågakomma i syfte att uppmuntra och stödja dem, som vilja ägna sig åt högre rättsvetenskapliga studier. En grupp av åtgärder innefattar sådana, som avse att minska omkostnaderna och otryggheten för de unga jurister, vilka ha intresse och förutsättningar för fortsatt vetenskapligt arbete. Till en annan grupp av åtgärder höra sådana, som äsyfta att göra docent- och professorsbefattningarna mera lockande än för närvarande vid jämförelse med särskilt domarebefattningar.

Bland åtgärder av förra gruppen ha i yttrandena bland annat nämnts: inrättandet av särskilda stipendier åt dem, som ägna sig åt högre rättsvetenskapliga studier; vidtagandet av sådan ändring i examensstadgan, att juris licentiatexamen må kunna avläggas i endast ett ämne; rätt för godkänd fiskalsaspirant i hovrätt att med bibehållen befodringsstur erhålla tjänstledighet för vetenskapliga studier; införandet av föreskrifter, varigenom juris licentiatexamen eller juris doktorsgrad må tillgodoräknas såsom merit vid befodran inom domstolarna.

Vad angår den andra gruppen av åtgärder, har i yttrandena från de juridiska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Lund påyrkats främst en effektiv höjning av juris professorernas löner. Denna fråga berör icke professorerna vid Stockholms högskolas stats- och rättsvetenskapliga avdelning, vilka redan för närvarande ha en betydligt förmånligare löneställning än kollegerna vid statsuniversiteten.

Såsom synes hava de närmast berörda universitetsmyndigheterna pekat på olika vägar för att ernå ett bättre läge i förevarande avseende. Några av dessa synas mig särskilt värda att taga i övervägande såsom innebärande uppslag, praktiskt realiserbara utan alltför ingående och tidskrävande utredningar.

Då möjligheten berörts att inrätta särskilda stipendier för studerande, som

Ang. den avtagande tillströmningen till de högre juridiska studierna. (Forts.)
önska ägna sig åt högre rättsvetenskapliga studier, vill jag erinra om den pågående utredningen rörande understöd åt studerande. På av mig gjord framställning bemyndigade Kungl. Maj:t den 5 februari 1937 chefen för ekklesiastikdepartementet att tillkalla sakkunniga för att inom departementet verkställa utredning och avgiva förslag angående understöd i form av fria bostäder och fri kost åt studerande vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska institutet. De med stöd av detta bemyndigande tillkallade sakkunniga avgåvo utredning och förslag i ämnet den 10 december 1937. Detta förslag är nu under behandling av de närmast berörda myndigheterna och studentorganisationerna. I samband med detta spörsmål torde frågan om beredande av särskilda understöd åt sådana studerande, som ägna sig åt högre juridiska studier, kunna upptagas till behandling. Det är uppenbart att, om någon betydelsefull effekt skall kunna uppnås på denna väg, understöden måste bli va en annan storleksordning än akademiska stipendier i allmänhet. Frågan bör emellertid övervägas i samband med ett bedömande av övriga fakulteters behov.

Det har vid behandlingen av förevarande ärende ifrågasatts sådan ändring av bestämmelserna för juris licentiatexamen, att denna examen, som nu måste avläggas i två ämnen, skulle få avläggas i allenast ett ämne, varigenom tiden för examensstudierna skulle kunna nedbringas. Jag förutsätter, att de juridiska fakulteterna komma att närmare undersöka denna fråga och, därest så befinnes lämpligt, framlägga förslag i ämnet.

Även det framställda förslaget, att godkänd fiskalsaspirant i hovrätt skulle kunna erhålla tjänstledighet för vetenskapliga studier med bibehållen befordringstur, torde vara möjligt att realisera.

Vad sedan angår utvägen att göra den rättsvetenskapliga banan mera lockande genom att bereda professorerna ökade löneförmåner, vill jag erinra om att frågan om den lämpliga placeringen av universitetsprofessorerna i avlöningshänseende är under behandling inom 1936 års lönekommitté, som torde hava anledning att beakta sammanhanget mellan de akademiska lärarnas löneställning och rekryteringen av dessa befattningar.

Slutligen vill jag med några ord beröra möjligheten av att förbättra docenternas ekonomiska ställning. Från docenthåll hava vid upprepade tillfällen gjorts framställningar härom i samband med andra docentorganisationen berörande spörsmål. 1933 års universitetsberedning har i sitt betänkande den 7 oktober 1937 även behandlat detta ämne och efter ingående dryftande av därmed sammanhängande frågor framhållit, att hela docentinstitutionen borde underkastas ny prövning. Beredningen har föreslagit, att en utredning härom, som kunde väntas bli va av jämförelsevis vidlyftig beskaffenhet, borde anförtros åt särskilda sakkunniga. Universitetsberedningens förslag är nu utremitterat till vederbörande universitetsmyndigheter. Det är min avsikt att framdeles utverka bemyndigande att igångsätta en särskild utredning rörande docentinstitutionen. Därvid torde frågan om docenternas i de juridiska fakulteterna ställning komma under övervägande. Någon anledning att behandla frågan om dessa docenter särskilt torde icke föreligga.

Universitetsmyndigheterna hava, som synes av min redogörelse, sin uppmärksamhet fäst på de missförhållanden, som av herr Myrdal berörts i interpellationen, och jag förväntar, att dessa myndigheter, som ju närmast hava att bevaka de intressen, om vilka här är fråga, skola i fortsättningen med all energi sträva efter att söka finna utvägar och uppslag att stimulera intresset för och underlätta de högre rättsvetenskapliga studierna samt härigenom öka möjligheterna att med fullt kompetenta personer besätta lärostolarna vid de juridiska fakulteterna.

Ang. den avtagande tillströmningen till de högre juridiska studierna. (Forts.)
Jag kan försäkra, att jag skall med förståelse upptaga alla beaktansvärda förslag i det avseendet, som underställas Kungl. Maj:t, och söka i vad på mig ankommer bidra till en lösning av den viktiga frågan.

Herr Myrdal: Herr talman! Jag ber att på övligt sätt få till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framföra mitt tack för hans beredvilligt lämnade svar på min interpellation.

Herr statsrådet har i detta svar uttryckt ett starkt och positivt intresse för frågan, vilket ingalunda har överraskat mig. Det var givetvis blott för att framkalla ett sådant klarläggande positivt uttalande från ecklesiastikministerns sida, som jag framställde denna interpellation. Då jag nu vill tillåta mig att till interpellationssvaret foga några ytterligare ord, så behöver jag icke närmare utföra den utomordentliga betydelse, som en inträngande, levande och fri akademisk forskning har för rättslivet, den betydelse som den har ur praktiska synpunkter för lagstiftningen, rättskipningen och förvaltningen. Jag skulle emellertid vilja påpeka, att rättsvetenskapens betydelse blir särskilt stor i en tid som den nuvarande, fylld av omdaning och nydaning, ej minst på rättens område. Även den, som i likhet med ecklesiastikministern och under-tecknad politiskt har den inställningen, att stora förändringar böra ske i det svenska samhället, måste med särskild oro se en låg standard inom rättsvetenskapen och faran för en sjunkande.

För samtliga juridiska fakulteter i riket står det alldeles klart, att det kommer att uppstå synnerligen stora svårigheter under det närmaste decenniet att på ett tillfredsställande sätt rekrytera de ledigblivande professorerna. Det är visserligen sant — och universitetskanslern har pekat på det — att sådana svårigheter ha rått även under tidigare perioder; men under de närmaste åren bli dessa svårigheter särskilt tillspetsade, och svårigheterna komma med all sannolikhet att gälla centrala ämnen inom fakulteterna. Dessa förhållanden kunna ej undgå att ha efterverkningar även på den praktiska juridiken. Även om vi väl knappast ha anledning att klaga på kvaliteten av det praktiskt juridiska arbete, som nu utföres inom lagstiftning, rättskipning och förvaltning, så är det svårt att undvika en känsla av oro för framtiden. Och den reflexionen har jag för min del ej kunnat undgå att göra, att man på de områden, där juridiken är särskilt starkt växande — jag tänker t. ex. på den socialpolitiska lagstiftningen, som jag såsom nationalekonom har haft tillfälle att följa med visst intresse — påtagligt förnimmer saknaden av stödet i en progressiv, systematiserande och kritiserande fri juridisk forskning.

När man då ser på möjligheterna att här åstadkomma en förändring till det bättre och då naturligtvis bringas att tänka över orsakerna till det nuvarande tillståndet, så är det min uppfattning, att lönefrågan för professorerna icke är en central fråga i detta sammanhang. Jag tror för min del — fastän jag vet, att andra ha en annan mening — att inte heller docenternas ställning är den sjuka punkten. Vi måste minnas, att de juridiska forskare, som förvärvat docentkompetens, i ekonomiskt hänseende ha en väsentligen bättre ställning än sina kamrater inom andra vetenskaper i tvenne hänseenden. För det första därutinnan, att de, just därför att de äro så få, kunna vara ganska säkra på att kunna erhålla ett docentstipendium eller ett professorsvikariat. De ha vidare den fördelen att få de ej professur i det ena ämnet så kunna de med ganska stora utsikter till framgång söka en professur i annat ämne. Nej, den väsentliga svårigheten tror jag är att lokalisera mellanstadiet mellan juris kandidatexamen och docentkompetensen. Svårigheten är att kunna få unga jurister på kandidatstadiet att ägna sig åt vetenskapliga studier.

Som ledamot av en juridisk fakultet, ehuru själv ej jurist, har jag haft till-

Ang. den avtagande tillströmningen till de högre juridiska studierna. (Forts.)
fälle att se vilka oerhörda svårigheter mina juridiska kolleger ha att få unga begåvade personer att ägna sig åt vetenskapliga studier. Som samtidigt ledamot av en humanistisk fakultet har jag varit i tillfälle att mer än de flesta verkställa jämförelser. Det har då för mig stått klart, att det är två väsentliga förändringar, som måste genomföras för att här åstadkomma ett annat läge. För det första måste lärarna bli i tillfälle att erbjuda den unge mannen eller den unga kvinnan något att leva på under den tid, varunder han eller hon kommer att ägna sig åt vetenskapliga studier. Det måste finnas ett antal stipendier, särskilt avpassade för mellanstadiet mellan juris kandidaten och doktorsmeriteringen, stipendier som därför måste vara ganska väl tilltagna. Det gäller här personer, som tagit studentexamen, som ha lagt ned fyra, fem år på sin juris kandidatutbildning samt därefter skaffat sig sin förberedande domareutbildning, och som då skola förmås att i stället för att fortsätta på den praktiska karriären, där — om de äro skickliga — de böra ha goda förutsättningar att komma fram, ägna sig åt vetenskapliga studier. Denna fråga synes mig ligga väl till efter vad ecklesiastikministern i dag har som sin uppfattning framhållit.

Men för det andra måste vi på ett eller annat sätt göra de högre juridiska examina till verkliga meriter på de praktiska banorna, så att inte de år, som en ung man eller kvinna lägger ned på högre juridiska studier, te sig fullkomligt bortkastade, om denna juridiska akademiska karriär skulle behöva avbrytas. Även den reformfrågan förefaller mig ligga väl till när jag tänker på, att i ledningen för våra hovrätter nu sitta personer, som ha ett mycket stort intresse och förståelse för denna fråga.

Jag vill understryka, att för juristerna gäller det ju ej att få dessa högre examina som *enda* kompetensgrund för vissa högre befattningar inom domarkarriären eller inom förvaltningen — såsom förhållandet ju är i fråga om lektoraten vid våra läroverk — utan det gäller bara att få dessa vetenskapliga examina räknade som en väsentlig merit, åtminstone tillräckligt stor för att den tid, varunder en ung person ägnar sig åt vetenskapliga studier, ej skall te sig såsom bortkastad. Detta är ett billigt krav på praktikens män från rättsvetenskapens sida.

Därmed vill jag ej ha förnekad, att det finnes andra önskvärda förändringar, som mera direkt ankomma på fakulteterna. Mig förefaller det således som om de juridiska fakulteterna borde ägna mera intresse och arbete åt de unga licentiandernas handledning. De unga jurister, som ägna sig åt vetenskapliga studier, lämnas faktiskt för närvarande mera åt sitt öde än vad fallet är i fråga om vetenskapliga ämnessvenner inom andra vetenskaper.

Vidare menar jag, att man borde göra juris licentiatexamen till en effektiv examen. Som det nu är gives denna examen bara åt doktorander och det vanligen först omedelbart före disputationen. Det är klart, att en omläggning av denna praxis skulle vara mera befogad, därest åt de juridiskt vetenskapliga examina tillmättes en betydelse såsom en merit på de praktiska banorna.

Jag vill sluta med ett konstaterande av att det, så vitt jag har kunnat finna, råden en nära nog fullständig enighet bland alla om betydelsen av denna fråga och om dess innebörd. Det härskar också i mycket väsentliga hänseenden enighet om de åtgärder, som böra tillgripas för att ett förbättrat läge skall kunna uppkomma. Och när vi nu såsom ecklesiastikminister ha en man, som har ett så stort intresse för de akademiska angelägenheterna, och en universitetskansler, som själv till yrket är rättsforskare, och då vi veta, att det inom hovrätterna nu finnes ett levande intresse för saken, så vill det förefalla mig som om frågan snart nog skulle kunna bringas närmare sin lyckliga lösning.

Ang. den avtagande tillströmningen till de högre juridiska studierna. (Forts.)

Herr statsrådet **Westman**: Jag delar den tillfredsställelse, som interpellanten har uttalat över det varma intresse, som har kommit till uttryck i min kollegas svar på hans interpellation om att bereda rättsvetenskapen vid våra universitet och högskolor gynnsammare arbetsförutsättningar. När jag nu tar till orda så är det med anledning av en passus, som förekom i den ärade interpellantens anförande. Han påpekade, att det inte finnes några formella föreskrifter, som medföra, att en person, som avlagt juris licentiatexamen eller blivit juris doktor, skall få räkna sig dessa meriter till godo vid befordringarna inom Kungl. Maj:ts kansli, inom andra ämbetsverk eller vid domstolarna. Det förhåller sig väl emellertid på det sättet, att man ej kan betrakta dessa unga mäns och kvinnors ställning vid befordringar bara ur formell synpunkt. Om man går ut från, att dessa män och kvinnor, som förvärvat de akademiska lärdomsgraderna vid universiteten, ha fått en andlig träning och förvärvat sig en utrustning med kunskaper av högt värde, så är det ju alldeles givet, att detta reellt sett är av gagn för dem vid befordringarna, och att man, när man vid domstolar och inom Kungl. Maj:ts kansli söker att få dugliga arbetskrafter, givetvis tillgodoräknar vederbörande den andliga utrustning, som de genom högre akademiska studier ha vunnit. Jag har velat säga dessa ord av det skäl, att det ju är av vikt, att det inte uppstår en alltför pessimistisk uppfattning rörande den ställning, som en juris licentiat eller juris doktor har, när han kommer ut i konkurrensen på den praktiska banan. En sådan uppfattning är ju ägnad att avskräcka studerande från att ägna sig åt högre juridiska studier, och jag har därför velat lämna denna upplysning om den praktiska värdesättning av dessa studier, som faktiskt äger rum i verkligheten.

Herr Undén: Herr talman! I likhet med de föregående talarna ber jag att få uttala min tillfredsställelse över det intresse, som ecklesiastikministern i sitt svar har visat för de viktiga frågor, som interpellanten berört. Jag tror, liksom interpellanten, att de frågor, som relativt sett äro lättast att lösa snabbt och som kunna ha en viss effekt, det är de frågor, som han pekade på. Alltså för det första frågan om stipendier åt de unga jurister, som ha avlagt sin examen och fullgjort sin förberedande domarettjänstgöring, i syfte att möjliggöra för dem att ägna sig åt vetenskapligt arbete under några år. Och härvid lär jag kunna utgå från, att fakulteterna komma att taga hänsyn till denna fråga i sina petita till en kommande riksdag.

Den andra frågan, som han berörde, och som även justitieministern nyss omnämnde, var spørsmålet om vilken betydelse en juris doktorsgrad, en juridisk docentur eller en juris licentiatexamen kan ha såsom merit inom domareämbetet o. s. v. Och där får jag säga, att jag inte tror, att förhållandena äro fullt så tillfredsställande ur vetenskapsmännens synpunkt, som man kanske skulle tro av herr justitieministerns anförande nyss. Det är givet, att vid många tillfällen kommer den träning och den skicklighet, som den vetenskapligt utbildade juristen förvärvat, att också spela en roll, ifall han övergår till de praktiska yrkena, t. ex. till domareväsendet eller förvaltningen, men samtidigt tror jag nog man kan säga, att inom åtminstone domarekarriären tjänsteåldern spelar så stor roll, att i många fall en teoretiskt högt kvalificerad jurist betydligt långsammare kommer fram på banan än hans kolleger, som ej ha avbrutit sin verksamhet genom några års studier utan gått den raka vägen fram på domarebanan. Jag tror alltså inte, att om man tar hänsyn till praktiken en högre juridisk examen har den betydelse såsom merit, som den enligt min mening borde ha, när det gäller domarekarriären. Jag skulle för min del kunna tänka mig, att den frågan upptoges till förhandlingar, i första rummet från fakulteternas sida, med ledningen av våra hovrätter. Här skulle kanske en ändring

Ang. den avtagande tillströmningen till de högre juridiska studierna. (Forts.) kunna ske, vilken även finge sitt uttryck i direkta författningsbestämmelser. Det är sant, att hovrättspresidenterna redan ha tagit ett litet steg för att tillmötesgå de önskemål och de synpunkter, som jag nu har berört, då de nyligen intagit den ståndpunkten, att en godkänd fiskalsaspirant skall kunna med bibehållen befordringstur få ledighet under några år för ett akademiskt arbete, men jag tror för min del ej, att det medgivandet är tillräckligt. Och jag tror heller inte, att det är det enda, som kan ske. Jag tror, att man skulle kunna komma ett ytterligare steg genom att få fastslaget, att en sådan högre vetenskaplig utbildning skall direkt tillräknas samma värde som vissa års tjänstgöring, såsom fallet är på vissa andra områden. Jag behöver bara peka på läkarebanan, där medicine doktorsgraden uttryckligen evalveras i en viss tjänstetid vid befordring. Jag tror alltså, att där finnes ett ytterligare steg, som kunde tagas, och jag tror, att närmast fakulteterna kunna upptaga förhandlingar i den saken med hovrättspresidenterna. För min del skall jag gärna, om så erfordras eller finnes lämpligt, söka medverka till att sådana komma till stånd.

Herr Reuterskiöld: Ur såväl chefens för ecklesiastikdepartementet som chefens för justitiedepartementet här gjorda uttalanden tyckes det mig till min glädje framgå, att båda två ställde sig tämligen, om jag får använda uttrycket, ljumma till tanken att skapa några slags nya formella garantier eller vidtagna några formella åtgärder. För min del är jag mycket betänksam emot en generell reglering av förhållandena så, att en juris licentiatexamen resp. juris doktorat skulle utan vidare likställas med vissa års tjänstgöring eller eljest uppväga andra meriter. Vi ha ju någonting liknande i den prästerliga befordringslagen, och där är förhållandet det, att de olika befordringsgrunderna — de finnas ju på andra områden också — ha den egendomliga egenskapen, att man kan bli kompetent efter första och efter andra och efter tredje befordringsgrunden, och så slå de ihjäl varandra och godtycket är öppet, så att man har kunnat säga som domkapitlen vid befordringar av präster lära sagt, att än göra vi si och än göra vi så och än göra vi annorlunda, men alltid göra vi rätt. Det är det, som kan befaras bli följden, om man här gör en reglering med avseende å juris doktoratens likvärdighet med det ena eller det andra. Man måste enligt min uppfattning komma ihåg, att en juris doktorsgrad kan ha en helt olika valör för olika befattningar, allt efter det ämne, som är det centrala i denna doktorsgrad. En civilist, som sålunda har civilrätten till huvudämne i sin licentiatexamen, har ju vida större förutsättningar för befordran på domarevägen än den, som exempelvis har finansrätt. Och på samma sätt är det inom de olika andra grenarna av juridiken. Jag tror, att om man nu skulle dessutom specialisera licentiatexamen i den riktningen, att man skulle få taga den i ett enda ämne, så är faran ännu större. Det, som har karakteriserat vår juris licentiatexamen och vår juris doktorsgrad, har varit den stora allsidigheten. Juridiken är dock *en* vetenskap med många förgreningar, och den, som är doktor i juridik, bör behärska den större delen av detta enhetliga område. Förr hade man den gamla juris utriusque kandidatexamen, som var en examen, där det fordrades allsidig kunskap, och på den följde ett doktorat med påföljd, att licentiatexamen egentligen var mera en form, men nu, när man har en juris kandidatexamen, som är komponerad, om jag får använda det uttryckssättet, på ett annat sätt, så har man redan därmed begränsat allsidigheten. Och då har man haft ett komplement i den omständigheten, att det fordras två ämnen i juris licentiatexamen. Jag vill inte precis avråda, men nog bör man betänka sig mer än en gång, innan man avskaffar den nuvarande visserligen svaga, men dock garantien för att det blir en allsidig juridisk utbildning och forskning på det högre stadiet.

Ang. den avtagande tillströmningen till de högre juridiska studierna. (Forts.)

Skall man vidtaga några åtgärder, så skulle jag i viss mån vilja säga det-samma, som herr Lindhagen brukar säga, att det är människorna, som måste omskapas, och ej formerna. Jag tror mig ganska mycket kunna anknyta till vad chefen för justitiedepartementet sade, när han yttrade sig i frågan med större optimism. Det kommer inte så mycket an på författningarna, utan det kommer an på dem, som ha avgörandet vid befordringarna, om och i vad mån de också vilja taga hänsyn till sådana här meriter, som föreligga på det högre lärdoms-stadiet. Att man alltid här i Sverige skall ha stöd i en uttrycklig författnings-bestämmelse, det är en övertro, och det är ett fel i vår organisation. Jag före-drar departementschefer, som handla självständigt och under eget ansvar, även om det ser ut att vara litet godtyckligt då och då, fastän det i grund och botten ej är det.

Jag vill också säga, att när man sedan talar om de ekonomiska förhållandena, så kan det nog ej hjälpas, att hur mycket man än gör genom stipendier o. dyl. så får man, när man vidtager dessa åtgärder, också tänka sig fortsättningen. Om man uppmanar till vetenskapliga studier på området, så måste man kunna säga den, till vilken denna uppmaning riktas, att han har utsikt till att få nå-got för det, och då är frågan den: vad skall han få? Där tror jag, att det är nödvändigt, att man så att säga skapar om den allmänna uppfattningen — den fäster jag mera avseende vid än vid reglementen och former — att man skapar den uppfattningen hos människorna, att den, som bekläder ett professorsämbete i juridik vid våra universitet, är i ekonomiskt avseende likställd med våra högsta ämbetsmän, som också ha högre löner. För den allmänna uppfattningen bli av-löningsförhållandena till sist det avgörande, och frågan är då, om dessa avlö-ningsförhållanden skola bestämmas med fäst avseende å universitetens övriga lärarebefattningar eller om man också skall taga hänsyn till en jämförelse med den högsta ämbetsmannavärlden. Vi ha varit inne på denna fråga, då det gällde en jämförelse mellan hovrättsråd och juris professorer. Jag tror det får tagas några steg till, om något verkligt resultat skall uppnås, men om en sådan lik-ställighet i större eller mindre grad kommer till stånd, verkar det så, att den allmänna uppfattningen inom ämbetsmannavärlden och juristkretsar blir den, att de, som bereda sig till dessa högre juridiska befattningar inom en fakultet, äro fullt likvärdiga också med dem, som komma fram till de högsta ämbetsman-nabefattningarna. Men stannar man i loppet, så att det ekonomiskt och socialt, om jag får begagna det uttrycket, blir ett alltför starkt språng mellan profes-soraten och de högsta ämbetena, ja då blir resultatet det, att man inte tycker, att det är någonting att arbeta för. Om likställigheten finns, så återverkar det på uppfattningen inom ämbetsmannavärlden med hänsyn till befordringar inom densamma. De, som äro kapabla att få en sådan ställning som en juris profes-sors, kunna också med hänsyn till dess likställdhet med andra befattningar be-räkna att bli mottagna annorstädes. Därvid gäller det framför allt, skulle jag tänka mig, att vederbörande departementschefer rikta verkschefernas uppmärk-samhet på förhållandet, vilket kan ske under hand.

Därmed är jag också inne på det sista jag ville säga. Här har klagats över att blivande doktorer och juris licentiater inte få en nödig handledning. Det kan så se ut för den, som inte känner till saken eller har trängt in i förhållan-dena, men där, liksom på så många andra håll, där tillgången inte är så stor, blir det personliga det högsta, och därför att det inte finns några yttre former för föreläsningar och övningar och sådant, som hör till de yttre åthävarna, i fråga om licentiatexamen, följer ingalunda, att inte den, som studerar för en juris licen-tiatexamen, står i allra närmaste kontakt med sin professor i ämnet och i bästa fall även med flera sådana, nämligen vid andra universitet. Det torde tvärtom

Ang. den avtagande tillströmningen till de högre juridiska studierna. (Forts.)
vara fallet, att på grund av att dessa studerande äro så få, blir kontakten mellan dem och deras professorer i ämnet betydligt starkare.

Jag tror därför, att det i viss mån föreligger ett lyckosamt förhållande här, och jag är mera benägen att dela chefens för justitiedepartementet optimism, om jag nu tolkat den riktigt, än att se pessimistiskt på saken. Huvudfrågan är inte, vilka former vi få — jag understryker det ännu en gång — utan huvudfrågan är: hur skall det sinne skapas hos dem, som stå i ledningen, att de förstå och inrikta sig och sina underlydande på att den juridiska utbildningen i dess högsta former kommer till sin rätt även inom förvaltning och jurisdiktion?

Herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord med anledning av ett uttryck, som herr universitetskanslern fällde. Han sade, att det nog inte var så väl beställt med uppskattningen av de personer, som drivit högre juridiska studier, vid befordingarna vid domstolarna och i förvaltningen, som man av mitt anförande kunde förmoda. Herr universitetskanslern och jag talade om olika stadier. Universitetskanslern talade tydligen om begynnelsestadierna av juristernas praktiska verksamhet, medan jag däremot talade om de högre stadier, då den andliga träning och den rikare kunskapsutrustning, som förvärvats genom de högre studierna vid universiteten, få tillfälle att göra sig gällande. Vad jag yttrade om den reella uppskattningen på det stadiet tror jag är alldeles riktigt. Jag hade så mycket mindre anledning att tala om önskvärda formförändringar i fråga om befordingarna på det lägre stadiet som ju av det anförande, som hölls av statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, framgick, att den frågan får komma upp till övervägande.

Herr **Ohlin**: Herr talman! Det är givetvis inte utan stor tvekan, som en person, som icke är jurist, tar till orda i denna fråga, även om det endast är för en kort anmärkning. Det har kommit på min lott att under åtskilliga år delta i en statsvetenskaplig, juridisk fakultets arbete och även på andra sätt komma i kontakt med dessa studier. Jag tillåter mig emellertid framhålla en enda synpunkt, som kanske just för en outsider, en icke-jurist, är något mera i ögonfallande än för herrar jurister själva.

När herr Myrdal ställer denna fråga: Varför lockar inte den vetenskapliga banan juris studerande? — så är det onekligen just kärnfrågan. Han påpekar, och det har framhållits från andra håll, att juris docenter ha det mycket bättre förspänt än docenter i andra fakulteter, och ändå lockas de inte ens under tidsperioder, då hovrättsvägen är ytterligt fullbelamrad och man får gå och vänta i åratal med liten eller ingen avlöning. Även under sådana perioder kan man konstatera att den juridiska vetenskapliga banan inte lockar. När man frågar, vad detta kan bero på, kan man inte underlåta att också göra sig den frågan: Är det möjligt, att det har något att göra med tillrättaläggandet av den juridiska förutbildningen, av studierna för juris kandidatexamen? Det var mycket intressant att höra interpellanten, som ju är juris kandidat och till och med lär ha varit tillförordnad borgmästare, förklara, att han inte var jurist. Varpå kan det bero, att en person, som ägnat så många år av sitt liv åt att syssla med juridiska angelägenheter, ändå framhåller, att han inte är jurist? Är det möjligen så, att denna juridiska kandidatexamen i högre grad än andra akademiska examina är inriktad på att lära de studerande ett visst kvantum minneskunskaper och i mindre grad inriktad på att stimulera det vetenskapliga intresset, att leda studenterna in på ett fördjupat studium av den ena eller andra sidan av detta stora och viktiga ämnesfält? Det förefaller mig, som om

Ang. den avtagande tillströmningen till de högre juridiska studierna. (Forts.)
det ringa mått av valfrihet, som karakteriserar våra juridiska studier i en grad, som är nästan unik inom vårt akademiska system, onekligen skulle predisponera för att man måste plugga in det och det och det, och gå från den ene professorn till den andre utan att få tid att fördjupa sig inom de ämnesområden, som ha vederbörande students speciella intresse. Det kan åtminstone ifrågasättas, huruvida inte ett visst framsteg skulle kunna göras på detta område, om man övervägde en sådan omläggning av de juridiska studierna för juris kandidatexamen, att de i större utsträckning än för närvarande gäve möjlighet till en sådan specialisering och fördjupning i vissa delar, som efter vad erfarenheten från andra områden visar äro ägnade att bidraga till att skapa ett vetenskapligt intresse.

Jag tillåter mig alltså, herr talman, att såsom en outsider här endast uttala det önskemålet, att när man i den positiva anda, som ecklesiastikministern och övriga talare här demonstrerat, överväger, vad man skall kunna göra för att skapa ett bättre sakernas tillstånd, man inte i alltför hög grad må tänka på att skapa speciellt stora stipendier för juris studerande eller speciellt höga löner för juris professorer i förhållande till andra professorer. Man bör alltså överhuvud taget inte gå på den linjen att söka ytterligare öka förmånerna för juristerna här i landet — vårt land utmärker sig som bekant inte för någon brist på sådana förmåner — utan man bör också inrikta uppmärksamheten på frågan i vad mån den juridiska utbildningen kan så tillrättaläggas, att den även på det förberedande stadiet, före juris kandidaten, mera än för närvarande är ägnad att hos de studerande uppväcka ett vetenskapligt intresse.

Herr Undén: Jag kan inte underlåta att säga några ord i anledning av herr Ohlins anförande, för att det inte skall te sig som ett resultat av denna debatt, att det är utan betydelse, att det göres någonting från statsmakternas sida för att hjälpa de yngre juristerna att få tillfälle att syssla med vetenskapligt arbete efter sin kandidatexamen. Där behövs otvivelaktigt en ekonomisk handräckning, och det bör ju inte vara svårt att förstå, att det förhåller sig så. För den, som arbetar inom en filosofisk fakultet, är det ju på det sättet, att sedan han har tagit sin första examen och överhuvud taget reflekterat på att fortsätta, vet han, att licentiatexamen, oavsett om han kommer att stanna på den akademiska banan eller inte, alltid bereder honom en gynnsammare ställning ute i det praktiska livet, vare sig som lektor eller såsom bibliotekarie eller arkivarie, eller vad det nu må vara. Licentiatexamen är alltså där ett led i utbildningen för praktiska yrken och ger en säker förmån utöver den, som kommer dem till godo, vilka endast ha tagit den första akademiska examen. Men så förhåller det sig ju inte i fråga om juristerna. Tvärtom stå de inför den ovissa situationen, att om de efter sin juris kandidatexamen fullfölja sina akademiska studier, veta de inte, om det har den ringaste betydelse på det praktiska juridiska arbetsfältet. De ha alltså endast att räkna med möjligheten att fortsätta på den akademiska banan. Om de ge sig ut i praktiken, kunna de riskera, att dessa år äro dem till ingen nytta. Man måste väl medge, att här föreligger en reell skillnad, som man näppeligen kan avhjälpa på annat sätt än genom att underlätta för dessa yngre jurister att hålla sig kvar vid universitetet för högre rättsvetenskapliga studier.

Herr Reuterskiöld: Endast ett par ord som tillägg och understrykande av vad jag nyss nämnde. Det har under överläggningen bland annat sagts, att man åtminstone skulle kunna ifrågasätta huruvida inte juris kandidatexamen skulle kunna, om jag får översätta tämligen fritt men kanske ändå riktigt, specialiseras, så att de, som vore intresserade av det ena ämnet, kunde lägga

Ang. den avtagande tillströmningen till de högre juridiska studierna. (Forts.)

mera an på det och låta det andra antingen vara — jag vet inte, om det var meningen — eller åtminstone sjunka ned till en obetydlighet. Ja, det går inte för sig av det enkla skälet, att juridiken, som jag sade, är en enhetlig vetenskap, och de som börja de juridiska studierna, inte ha samma fördel som de, vilka inom humanistiska eller naturvetenskapliga fakulteterna börja sina akademiska studier. De senare ha den fördelen, att de kunna kemi och biologi och naturvetenskap överhuvud taget, respektive historia, språk och delvis också filosofi, om än mycket elementärt, när de komma till akademien, och då ha de grunden lagd. De kunna sedan specialisera sig redan i en filosofie kandidatexamen. Men när man skall börja med juridiken, är det ett helt nytt område, och det är då elementen till en början skola inläras. Jag ger inte mycket, herr talman, för den jurist, som i elementen har specialiserat sig och inte behärskar dem alla. Det är alldeles nödvändigt för en jurist, om han skall vara jurist, att han kan de elementära tingen inom juridiken, och då gäller det att ta reda på dem inom alla dess olika ämnen. Ämnena äro ju endast olika uppenbarelsformer av den enhetliga juridiken, och jag kan inte se annat än att det är nödvändigt att skapa utgångspunkterna, innan man börjar specialisera sig. Sedan kan en specialisering naturligtvis ske, och den kan ske även på detta stadium, men det sammanhänger med en annan fråga, nämligen att inom filosofiska fakulteten är betygsgraderingen av värde för den blivande befördran av vederbörande, men vi inom den juridiska fakulteten ha inte någon sådan gradering, därför att det spelar ingen roll i det följande. När de unga juristerna komma ut i livet, frågan man i verken inte så mycket efter vad de ha för betyg. Man frågar snarare efter från vilka lärosäten de komma och dömer efter det allmänna intrycket av vad denna juris kandidatexamen har bragt i dagen. Detta medför, att specialisering inte egentligen har något utrymme inom juris kandidatexamen såsom en elementär examen. Vill man förändra dess natur, får man göra det så att man bevarar det som är det centrala och får en fast grund lagd, på vilken man sedermera får bygga upp det andra.

Herr Myrdal: Herr talman! Denna debatt har ju utvecklats sig till en ganska vittspännande principdebatt över nära nog hela frågan om den juridiska utbildningen, och flertalet av kammarens professorer ha haft tillfälle uttrycka uppfattningar rörande sitt yrkesarbete. Debatten skulle måhända förvåna vår medkammare; de ledamöter här i kammaren, som sitta och lyssna och inte ha så särskilt stort intresse för detta, kunna emellertid inte mistycka oss, om vi diskutera dessa våra bekymmer så allvarligt, eftersom vi på detta bordläggningssammanträde inte gå i vägen för andra viktiga ärendens behandling.

Jag begärde ordet nu för att taga upp en enda sak, närmast på grund av herr Reuterskiölds anförande. Professor Ohlin hade ifrågasatt, huruvida inte den förberedande juridiska utbildningen skulle kunna göras mera intresseväckande, huruvida alltså inte vissa psykologiska hinder för uppkomsten av ett vetenskapligt intresse, som ligga i själva undervisningens natur, skulle kunna undanskaffas. Han hade då bland annat pekat på möjligheten av en specialisering. Om jag får tala i denna fråga med någon sakkunskap, eftersom jag i alla fall, som herr Ohlin har varit vänlig att påpeka, har avlagt denna juris kandidatexamen, så måste jag i huvudfrågan nog hålla med herr Reuterskiöld, nämligen däri, att någon större specialisering av studierna knappast kan ifrågakomma, eftersom man måste ha en allmän grund. Däremot tror jag det skulle kunna vara möjligt att fänka sig en fördjupning på vissa delar av detta allmänna område. Det skulle vara möjligt att redan i de för-

Ang. den avtagande tillströmningen till de högre juridiska studierna. (Forts.) beredande studierna ge studenterna tillfälle till en sådan partiell fördjupning. Det är ju endast därigenom som studenterna kunna komma i kontakt med den vetenskapliga forskningen.

Emellertid är det min uppfattning, att grundorsaken till att de juridiska studierna äro så pass mycket mera ålderdomligt lagda, att de strida så pass mycket mera mot pedagogiska psykologiska principer än undervisningen i andra fakulteter, är bristen på vetenskaplig litteratur, framför allt på handboks litteratur. Orsaken sammanhänger alltså intimt med det förhållande, som vi diskuterat här, att vi ha alltför ringa antal personer, som ägna sig åt vetenskapligt akademiskt arbete. Därför måste en ung juris studerande alltjämt huvudsakligen inhämta sitt vetande från illa sammanskrivna kompendier. Det finns för övrigt vissa institutionella moment i de juridiska fakulteternas avlöningssystem, som göra, att professorerna måhända i alltför stor utsträckning komma att föreläsa för mycket och för elementärt och trycka för litet.

Jag föreställer mig alltså, att i vad professor Ohlin framhåller finns en kärna och en betydelsefull kärna av sanning, nämligen att de juridiska fakulteternas undervisning förvisso är i behov av en grundlig reformering, som bland annat har till syfte att göra studierna mera intresseväckande och mera vetenskapligt utbildande, och att även en sådan reformering av den juridiska undervisningen på det lägre stadiet är en betydelsefull faktor i detta sammanhang.

Jag vill emellertid samtidigt understryka det andra samband, som finnes här mellan de båda frågorna, och som herr Ohlin tycks förbise: skulle vi få flera dugande personer, som sysslade med vetenskapliga spörsmål på det juridiska området, då skulle också vår vetenskapliga litteratur växa. Det skulle då även finnas större förutsättningar för en sådan mera intresseskapande juridisk undervisning.

Herr Reuterskiöld: Endast ett par ord! Nu skulle det gälla fördjupande av de juridiska studierna i juris kandidatexamen och inte inpluggande av data och fakta! Det har ofta varit så här i Sverige, att man sett sig blind på en utveckling, som varit men som är på retur, och så börjar man på att vidta åtgärder för att slå ihjäl denna. Jag kan endast tala om vad jag har personlig erfarenhet om, och jag vill fråga de herrar, som tala om fördjupning, om de anse, att en sådan fördjupning kan tillgodoses så som jag under min tid vid Uppsala universitet brukade göra. När jag började mina föreläsningar — jag har för min del älskat föreläsningen som undervisningsform — brukade jag säga: »Om herrarna också kunna lagen utan och innan och varje paragrafnummer och allt detta, så kan jag ändå inte godkänna herrarna, om ni inte förstå sammanhanget.»

Herr Schlyter: Det förefanns en liten divergens emellan herr justitieministern och universitetskanslern beträffande betydelsen i praktiken av avlagda vetenskapliga prov. Herr Undén förklarade, att en högt kvalificerad jurist, kommer långsammare fram på banan än en jurist, som inte har avbrutit sin praktiska verksamhet för studier. När justitieministern skulle förklara divergensen, så gjorde han gällande, att herr Undén mera hade tänkt på det tidigare stadiet av den juridiska verksamheten, medan justitieministern tänkte på tillsättandet av högre befattningar. Jag tror, att divergensen kanske bättre förklaras på ett annat sätt, nämligen så, att herr Undén har tänkt på de tider, som ha varit ända till de allra sista åren, medan justitieministern kände till fall, då han själv på ett berömvärd sätt har beaktat de akademiska lärdomsmeriterna. Jag skulle för min del såsom en

Ang. den avtagande tillströmningen till de högre juridiska studierna. (Forts.) väsentlig behållning av denna debatt vilja understryka den inställning, som justitieministern tagit till denna sak, ty det råder inget tvivel om att den princip, han här hävdar, skulle kunna med fördel tillämpas även längre ned på den juridiska befordringsskalan. Att justitieministern i detta avseende har stöd hos hovrätterna, har redan vitsordats av interpellanten och herr Undén genom deras erinringar om de åtgärder, som från hovrätternas sida redan under förlidet år vidtagits i denna sak.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 266, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 301, av herr *Bärg, Johan*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1938/39 till länsnykterhetsnämnderna m. m.; och

nr 302, av herr *Lindhagen*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av säkerhetsanstalt för förvarade och internerade samt ny sinnessjukavdelning inom fångvården.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskottet herr *Lindhagens* motion, nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen, m. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 11, statsutskottets utlåtanden nr 90—94, bevillningsutskottets betänkande nr 15, bankoutskottets memorial och utlåtanden nr 29—32 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 36 och 37.

Föredrogs och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 271—273.

Herr **Mannerskantz** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! I anledning av den stora omfattningen av Kungl. Maj:ts proposition nr 266 angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område får jag anhålla att tiden för avgivande av motioner i anledning av denna proposition måtte utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter 20 dagar från propositionens avlämnande.

Denna hemställan bifölls.

Herr *Bengtsson* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 304, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till underlättande av belåning av joregendom med växande skog.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till en centralnämnd för skolungdomsutbytet med utlandet m. m.;

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upphävande av vissa bestämmelser om tillsättning av lärare vid folk- och småskolor;

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt vissa lärarinnor, som på grund av folkskoleväsendets omorganisation förlorat sin anställning;

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av gymnasiet vid högre allmänna läroverket i Karlskrona;

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av Storsjön m. m.;

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förberedande arbeten för ny kraftstation vid Torpshammar;

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om kapitalinvestering i fonden för förslag till statsverket till förskott å lotterimedelsfonden;

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för värnpliktige E. F. Björkstrand m. fl. från viss betalningsskyldighet;

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av vissa skadestånds- och ersättningsbelopp;

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kompensation till Marstrands stad i anledning av skeppsgossekärens indragning; samt

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beställning av viss flygmateriel m. m.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 166, i anledning av väckta motioner om beredande av representation åt de privatanställda i arbetsdomstolen m. m.;

nr 167, i anledning av väckt motion om ändring av 55 § i lagen den 12 maj 1917 om expropriation; samt

nr 168, i anledning av väckta motioner om rätt för konstsalonger att hålla öppet å sön- och helgdagar m. m.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsunderstödd premiering av mindre jordbruk m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till Skeerödsåns och Fredskogsåns regleringsföretag inom Farstorps och Vankiva socknar av Kristianstads län;

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond;

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till Bassholmabäckens regleringsföretag inom Tosjö och Rya socknar av Kristianstads län;

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare bidrag för undersökning rörande vissa vattenregleringsföretag;

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till Nossans regleringsföretag inom Eggvena med flera socknar av Älvsborgs och Skaraborgs län;

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsunderstöd till Vens elektrifiering;

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beviljande av anslag till underlättande av anskaffningen av tråkol till generatorgasdrivna motorfordon m. m.;

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till ett torrlägningsföretag, avseende utdikning av sjöarna Ralången och Lunnasjön i Hulstsjö socken av Jönköpings län;

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronojordlägenheterna Sockenstuguplatsen nr 1 och Kyrkostuguplatsen nr 2 i Vittangi by, Jukkasjärvi socken;

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronan tillhöriga områden inom Bergkvara municipalsamhälle; samt

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och lägenheter från sådana egendomar.

Anmäldes och bordlades jordbruksutskottets memorial nr 64, angående kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av väckta motioner om ytterligare anslag till beredande av understöd åt fiskare m. m.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare.

Sedan jag genom Bestyrelsen för firandet av Nya-Sverigeminnet inbjudits att vid ett flertal universitet i Nordamerikas Förenta Stater hålla föreläsningar under maj och juni månader, får jag härmed anhålla om tjänstledighet från riksdagsarbetet från och med den 20 april till riksdagens slut.

Stockholm den 30 mars 1938.

Gunnar Myrdal.

Den begärda ledigheten beviljades.

Justerades protokollsutdrag för denna dag samt protokollen för den 30 nästlidne mars.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 5.10 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 6 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Forslund* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 264, angående stat för luftfartsfonden för budgetåret 1938/39 m. m.

Företogs val av åtta ledamöter i kammarens enskilda utskott, som hade att behandla dels de i den inom kammaren väckta motionen nr 299 berörda frågor angående interpellationsinstitutets omdaning m. m., dels ock den inom kammaren avgivna motionen nr 300. Därvid avlämnades 91 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckning »Den gemensamma listan» och alla utom en upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

herr Strömberg,
 » Björkman, Gustaf Adolf,
 » Lindström,
 » Andréén,
 » Reuterskiöld,
 » Sjödahl,
 » Petersson, Knut,
 » Andersson, Nils.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i utskottet.

Anställdes val av sex suppleanter i kammarens enskilda utskott. Därvid avlämnades 67 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckning »Den gemensamma listan» och upptagande namnen på följande personer i denna ordning:

herr Johanson, Karl August,
 » Lindmark,
 » Härdin,
 » Öman,
 » Andersson, Per,
 » Andersson, Elon.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i utskottet.

Ang. effektivare kontroll över skatteindrivningen.

Ordet lämnades till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet **Wigforss**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Domös interpellation angående effektivare kontroll över skatteindrivningen, och nu yttrade: Herr talman! I en med denna kammares tillstånd framställd interpellation har herr Domö berört vissa förhållanden beträffande indrivningsväsendet i Gudmundrå landsfiskalsdistrikt av Väster-norrlands län och i anknytning därtill till mig riktat följande frågor:

1) Anser statsrådet, att de i interpellationen påtalade förhållandena uppvisa ett behov av att kontrollen över skatteindrivningen göres mera effektiv?

Ang. effektivare kontroll över skatteindrivningen. (Forts.)

2) Anser statsrådet till äventyrs, att effektivare indrivning ej är möjlig att genomföra utan en revidering av gällande indrivnings- och kontrollbestämmelser?

3) Anser statsrådet de angivna förhållandena motivera, att Kungl. Maj:t igångsätter den av riksdagen i fjol begärda utredningen angående en förbättrad kommunal revision med särskilt aktgivande på önskvärdheten att låta revisorerna fortlöpande kontrollera den kommunala skatteindrivningen?

Enligt gällande bestämmelser ställer sig kontrollen över restindrivningen i viss mån olika alltefter som fråga är om kronoutskylder eller kommunala utskylder.

Restlängd å *kronoutskylder* upprättas för landet — vartill i uppbördsreglementet även räknas stad, där magistrat ej finnes — av länsstyrelsen. I stad med magistrat upprättas dylik restlängd av vederbörande uppbördsman (kronokassör). Senast inom en månad efter uppbördsterminens eller uppbördsstämman slut överlämnas restlängden av länsstyrelsen, respektive kronokassören till vederbörande utmätningsman — i regel landsfiskal eller stadsfogde — för indrivning. Redovisningen av indrivna kronoutskylder sker till länsstyrelsen, som även har att besluta om avkortning och avskrivning av restförda utskylder.

Kontrollen över indrivningen av restförda kronoutskylder utövas i första hand av länsstyrelserna. Denna kontroll sker *dels* genom fortlöpande granskning å landskontorets uppbördsavdelning av de utav landsfiskalerna och magistraterna avgivna redovisningarna och *dels* genom årliga inventeringar.

Den fortlöpande kontrollen å landskontoret omfattar, förutom kontroll å redovisningen av influtna medel, granskning av utmätningsmännens förslag till avkortningar och avskrivningar samt vidare granskning av de balanslängder över alla oredovisade kronoutskylder, som det åligger landsfiskal och magistrat att två gånger om året — i augusti och december — insända till länsstyrelsen. Dessa balanslängder skola innehålla detaljerade uppgifter om alla vidtagna indrivningsåtgärder och om hinder, som mött för indrivningen. Anser länsstyrelsen sig icke kunna godkänna föreslagen avkortning eller avskrivning, kan länsstyrelsen återremittera ärendet till utmätningsmannen för förnyad utredning. Finner länsstyrelsen det framgå av balanslängderna, att indrivningen icke skett med tillbörlig skyndsamhet eller effektivitet, kan länsstyrelsen förelägga vederbörande att vidtaga erforderliga åtgärder. Att i detalj övervaka, att restindrivningen sker effektivt, torde emellertid med tillgängliga arbetskrafter ej alltid vara möjligt. I all synnerhet gäller detta län med stora städer eller landsfiskalsdistrikt, där balanslängderna ofta bliva mycket omfattande. Vad särskilt Västernorrlands län angår, kan nämnas, att antalet restförda enbart å länets landsbygd under de sista fem åren i medeltal överstigit 50,000 för år.

Beträffande inventeringsverksamheten gäller, att inventering skall förrättas hos utmätningsman minst en gång om året. Inventeringen verkställs hos stadsfogde i stad med magistrat av magistraten eller någon dess ledamot samt i andra fall av den tjänsteman hos länsstyrelsen, som länsstyrelsen därtill förordnar. Inventeringen avser huvudsakligen att vara en kontroll å redovisningen av de medel, som utmätningsmannen i denna sin egenskap uppburit, med andra ord att uppdaga och förebygga förskingringar. Någon effektiv materiell kontroll över det sätt, varpå indrivningen skötes, kan däremot knappast ske vid inventeringstillfället. En sådan mera ingående granskning skulle icke medhinnas med den begränsade arbetskraft, som står till buds för inventeringsarbetet, och dessutom torde inventeringsförrättarna endast mera sällan äga den personliga kännedom om de restförda och om förhållandena på platsen, som erfordras för att bedöma, huruvida indrivningsverksamheten efter-

Ang. effektivare kontroll över skatteindrivningen. (Forts.)
satts eller icke. Granskningen torde alltså väsentligen få begränsas till att konstatera, om onormalt stora balanser kunna anses förefinnas, och att inhämta förklaring däröver.

Förutom å länsstyrelserna ankommer det å riksräkenskapsverket att övervaka indrivningen och redovisningen av kronoutskylder. Riksräkenskapsverkets kontroll sker genom fortlöpande granskning av länsstyrelsernas uppbördsredogörelser, vid vilka bland annat finnas bilagda de av landsfiskalerna och magistraterna upprättade balanslängderna, samt vidare genom granskning av de utav länsstyrelserna insända inventeringsprotokollen, varjämte riksräkenskapsverket genom sina egna tjänstemän verkställer inventeringar hos länsstyrelserna och dem underställda redogörare. Kontrollen från riksräkenskapsverkets sida har tidigare uteslutande måst inriktas på uppdagande av brister i redovisningen. Efter förstärkning av den personal, som sysselsättes med hithörande uppgifter, har det emellertid blivit möjligt för ämbetsverket att åtminstone i viss utsträckning ägna uppmärksamhet åt frågan om indrivningsväsendets effektivitet. Då exempelvis i balanslängderna funnits upptagna ett större antal högre inkomsttagare eller ett flertal skattskyldiga inom yrkesgrupp, beträffande vilken införselinstitutet synts böra komma till användning, ha närmare undersökningar verkställts i samband med de av ämbetsverket föranstaltade inventeringarna, varvid i vissa fall framställts anmärkningar mot det sätt, varpå restindrivningen omhänderhafts.

Det hittills anförda har gällt kronoutskylder. Redovisningen av restförda *kommunalutskylder* sker icke över någon statlig myndighet utan av utmätningsmannen direkt till kommunalnämnden eller drätselkammaren, på vilka det också ankommer att besluta om avkortning och avskrivning av utskylderna. Beträffande indrivningen av kommunalutskylder utövas från statsmyndigheternas sida ingen annan kontroll än den, som kan ske i samband med de av länsstyrelserna och riksräkenskapsverket företagna inventeringarna. Då dessa, såsom redan nämnts, av praktiska skäl icke kunna avse undersökning av möjligheterna att indriva de särskilda restförda beloppen utan väsentligen måste begränsas till en kontroll å uppburna medel, ankommer det å de kommunala myndigheterna själva att övervaka, att kommunalrestantierna verkligen uttagas i alla de fall, där så kan och bör ske. Klart är, att en förbättrad kommunal revision härvidlag skulle vara av värde.

Som bekant är hela spörsmålet om uppbörds- och indrivningsväsendet samt om folkbokföringens ordnande för närvarande under utredning genom särskilda sakkunniga, den s. k. 1936 års uppbördskommitté. Enligt vad jag inhämtat ämnar denna kommitté föreslå gemensam uppbörd och indrivning av krono- och kommunalutskylder. För indrivningen av kommunalutskylderna torde en dylik omläggning kunna medföra vissa gynnsamma verkningar. Restföringen skulle helt ske genom länsstyrelsernas försorg, det sammanlagda indrivningsresultatet skulle komma de olika slagen av utskylder till godo i samma grad, och slutligen skulle indrivningen av kommunalskatterestantierna automatiskt underkastas väsentligen samma kontroll från länsstyrelsernas och riksräkenskapsverkets sida som kronoutskylderna. Kommittén har vidare för avsikt att framlägga förslag till en modern, effektiv folkbokföring, varigenom restindrivningen kommer att underlättas.

I interpellationen omnämnas, att inom Gudmundrå landsfiskalsdistrikt de belopp, som kvarstått oredovisade på kommunala restlängder, den 31 december 1937 uppgått till över 450,000 kronor. Med anledning härav anser jag mig böra framhålla, att den omständigheten, att utestående skatterestantier uppgå till ett betydande belopp, icke i och för sig behöver tyda på att indrivningsverksamheten varit slapp. Orsaken därtill kan ofta vara den, att utmätnings-

Ang. effektivare kontroll över skatteindrivningen. (Forts.)

mannen — i stället för att föreslå avskrivning — vill avvakta en möjlighet att så småningom utfä den restförda skatten, vilket också i vissa fall kan vara välbetänkt. I ett distrikt med rörlig befolkning är det naturligt, att restantierna uppgå till förhållandevis högre belopp än i ett distrikt med mera bofast befolkning. Det handräkningsförfarande, som i stor utsträckning måste anlitas i distrikt av det förra slaget, försenar redovisningen högst betydligt, vartill kommer att utsikterna för att ett indrivningsförfarande skall leda till resultat överhuvud taget äro mindre i dessa distrikt. Vad särskilt angår kommunalutskylderna bör vidare erinras om att för dessa gäller vanlig 10-årig preskriptionstid, medan däremot kronoutskylder preskriberas efter 3 år, samt att det icke sällan torde vara de kommunala myndigheternas obenägenhet att medgiva avskrivning, som gör att dessa utskylder kunna kvarstå såsom oredovisade under lång tid. — Å andra sidan bör uppmärksammas, att redovisning av restantier i avsevärd omfattning sker genom utfärdande av bevis att utskylderna ej kunna uttagas. Detta medför, att även en snabb redovisning och ett litet belopp av utestående restantier kan dölja en försummad indrivningsverksamhet, nämligen ett alltför lättvindigt utfärdande av hindersbevis med efterföljande avskrivning av utskylderna. För att få en riktig bild av indrivningsverksamheten inom ett visst distrikt bör man först göra en jämförelse mellan å ena sidan den debiterade skatten och å andra sidan influtna, avkortade och avskrivna samt restförda belopp inom distriktet, varefter det resultat, som därvid framkommer, bör jämföras med förhållandena inom andra likartade distrikt.

Med det nu anförda har jag givetvis icke velat förneka, att restindrivningen inom Gudmundrå distrikt kunnat giva anledning till erinringar i vissa avseenden. Interpellanten åberopar en på länsstyrelsens uppdrag verkställd utredning, enligt vilken skatterestantierna delvis skulle ha uppkommit på grund av brister inom indrivningsväsendet. Sedan jag anmodat länsstyrelsen att avgiva yttrande i anledning av interpellationen, har länsstyrelsen låtit verkställa viss ytterligare utredning, vilken omfattat även en undersökning av förhållandena å länets landsbygd i övrigt. Denna utredning ger vid handen, att av de under åren 1932—1935 debiterade kommunalutskylderna å landsbygden influtit vid uppberdsstämma eller eljest sammanlagt resp. 90.6, 93.4, 94.1 och 92.3 procent. Motsvarande siffror för Gudmundrå distrikt utgjorde resp. 88.4, 91.4, 94.3 och 92.7 procent. Sedan ännu utestående restantier slutredovisats, torde dessa procenttal komma att ökas. Länsstyrelsen framhåller för sin del, att dessa resultat näppeligen kunna anses som särskilt anmärkningsvärda, om man tager skälig hänsyn till den i allmänhet höga utdebiteringen per skattekrona och dessutom till det förhållandet, att åtminstone de två första redovisade åren och i någon mån även de båda därpå följande starkt påverkats av den inom vissa delar av länet rådande svårartade arbetslösheten. Att medeltalet för år 1935 ligger lägre än för de två närmast föregående åren förklarar länsstyrelsen helt bero därpå, att restlängderna för detta år kommit utmätningmännen tillhanda så sent, att indrivningen icke hunnit ens tillnärmelsevis avslutas. Ytterligare framhåller länsstyrelsen, att enligt gällande skattelagar skatt påföres personer med inkomst understigande vad som skäligen kan erfordras för de personliga levnadskostnaderna, ett förhållande som i Väster-norrlands län, där levnadskostnaderna äro höga, i betydande grad påverkar indrivningsresultatet.

I anslutning till vad jag här anfört vill jag såsom svar på interpellantens första fråga framhålla följande. Det vore givetvis i och för sig önskvärt, om en sådan kontroll över skatteindrivningen kunde anordnas, att varje obefogad underlåtenhet att erlägga påford skatt kunde förebyggas. I vilken mån man

Ang. effektivare kontroll över skatteindrivningen. (Forts.)
kan närma sig detta mål, beror tydligen icke endast på omdömesförmågan och plikttröheten hos den personal, som bär ansvaret för indrivningen, utan högst väsentligt på den omfattning i vilken sådan personal ställes till förfogande. Detta senare är en kostnadsfråga, och en avvägning mellan kostnaderna och de beräknliga fördelarna vid en utökad kontroll måste alltså äga rum. Att i enskilda fall försummelser vid indrivningen förekommit är uppenbart. Men man synes icke av vad som hittills genom undersökningar ådagalagts kunna draga den slutsatsen, att i stort sett indrivningsväsendet fungerar på ett så otillfredsställande sätt, att tillräckliga skäl finnas för att omedelbart överväga åtgärder för utökning och skärpning av kontrollen. Då resultatet av uppborrdskommitténs arbete inom en nära framtid föreligger, blir det anledning att återkomma till detta spörsmål.

Vad angår den *andra* frågan, huruvida effektivare indrivning ej är möjlig att genomföra utan en revidering av gällande indrivnings- och kontrollbestämmelser, vill jag först beträffande restindrivningen av *kronoutskylder* framhålla, att de därom meddelade bestämmelserna i och för sig torde vara ändamålsenliga. En effektivare indrivning av dessa utskylder kan ske genom utökning av den personal, som ombesörjer indrivningen och kontrollen därå. I fråga om *kommunalutskylderna* skulle ett förbättrat resultat sannolikt stå att vinna, därest skyldighet stadgades för vederbörande kommunala organ att fortlöpande övervaka restindrivningen.

Föreskrift i sistnämnda hänseende torde lämpligen böra övervägas i samband med den utredning angående det kommunala revisionsväsendet, som berördes i interpellantens *tredje* fråga. Från socialdepartementet, på vars handläggning detta ärende ankommer, har jag inhämtat, att riksdagens skrivelse i ärendet för närvarande är för yttrande utremitterad till svenska stadsförbundet och svenska landskommunernas förbund.

Herr Domö: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra mitt tack för svar å min interpellation och för att jag i förväg fått taga del av svaret.

Av finansministerns svar framgår, att i enskilda fall försummelser vid skatteindrivningen förekommit, men att han icke anser tillräckliga skäl finnas för att omedelbart överväga åtgärder för utökning och skärpning av kontrollen. Herr finansministern anser emellertid, att det, då resultatet av uppborrdskommitténs arbete inom en nära framtid föreligger, blir anledning att återkomma till spörsmålet. Jag tillåter mig understryka önskvärdheten av att frågan om skärpt kontroll med det snaraste kommer under omprövning.

I svaret på min *andra* fråga framhåller herr finansministern, att med avseende å kommunalutskylderna skulle ett förbättrat resultat sannolikt stå att vinna, därest skyldighet stadgades för vederbörande kommunala organ att fortlöpande övervaka restindrivningen. Det kan synas egendomligt att sådan föreskrift skulle behövas, när en kommun själv borde ha intresse av att få in sina skatter, men efter vad som förekommit i Gudmundrå synes detta vara erforderligt.

Jag vill uttala min tillfredsställelse över att av svaret på min *tredje* fråga kan utläsas, att den av riksdagen begärda utredningen angående en förbättrad kommunal revision så småningom synes komma till stånd. Frågan om den kommunala medelsförvaltningen och kontrollen av denna är sannerligen icke oviktig. Ett positivt intresse från regeringens sida härutinnan vore tacknämligt. Av vad som vid de verkställda undersökningarna i Gudmundrå framkommit synes det mig uppenbart, att bestämmelser, som syfta till en förbättrad kommunal revision, äro nödvändiga. Av berörda förhållanden fram-

Ang. effektivare kontroll över skatteindrivningen. (Forts.)

går också, att den kommunala revisionen bör få en friare och mera auktoritativ ställning än vad den nu på åtskilliga håll synes ha. Där en överväldigande majoritet ganska suveränt bestämmer både över förvaltningen och tillsättningen av revisorer, är det ganska förklarligt om revisionens betydelse förminskas. Det synes mig önskvärt, att bestämmelse om att i revisionen också skall finnas ledamot, bosatt utom kommunen och utsedd på annat sätt än genom kommunval, bör övervägas.

Av de kommunala myndigheterna i Gudmundrå har framhållits, att procenttalet för influtna och indrivna skatter av hela det debiterade beloppet vore ganska tillfredsställande även i förhållande till länets samtliga kommuner. Men man bör bemärka, att vid beräkningen av det angivna procenttalet för influtna skattemedel även det statliga skattelindringsbeloppet inräknats. Samma redovisningsmetod tillämpas även av länsstyrelsen och återopades nyss av finansministern. Det sålunda framkomna procenttalet anger icke vad som influtit av de skattemedel, som kommunens skattskyldiga själva haft att erlägga. Om skattelindringsbidraget frånräknas det totalt debiterade beloppet vid beräkningen av procenttalet influtna och indrivna skatter, blir procenten åtskilligt lägre än den angivna. I stället för procentalen 88.4, 91.4, 94.3 och 92.7 under åren 1932—1935 får man då procentalen 85.8, 88.0, 92.5 och 91.1 under respektive år. En jämförelse mellan skattebetalningen i Gudmundrå och andra kommuner, vilka ej ha skattelindringsbidrag, blir missvisande om ej det statliga skattelindringsbidraget frånräknas innan jämförelsen sker.

Av vad såväl i den av finansministern genom länsstyrelsen gjorda utredningen som eljest kommit fram synes framgå, att kontrollen av skatteindrivningen knappast är effektiv. I den mån detta beror på bristande arbetskraft hos länsstyrelser och landsfiskaler, måste givetvis detta rättas till.

I nära samband med detta spörsmål står frågan om landsfiskalstjänsternas omorganisation. Det kan nog med all säkerhet göras gällande, att landsfiskalerna i hårt arbetstygda distrikt icke ha tillgång till avlönade biträden i erforderlig utsträckning. Dessutom torde den osäkerhet, som för närvarande i olika avseenden är rådande på landsfiskalsbanan, icke blott verka deprimerande på nuvarande extra befattningshavare utan även skrämja bort de dugligaste aspiranterna. Det är därför av stor vikt att den — tyvärr väl sent tillsatta — nya utredningen angående omorganisation av lands- och stadsfiskalstjänsterna blir snarast slutförd och förslag till frågans lösande framlagt för riksdagen.

Tyvärr, men knappast oväntat, ha undersökningarna visat att i det undersökta distriktet vissa missförhållanden förelegat i fråga om skattebetalningen och skatteindrivningarna. Att i ett enda distrikt landsfiskalen, en landsfiskalsassistent och två polismän blivit restförda är ingen tilltalande bild av förhållandena. Att därtill i samma distrikt kommunens främste förtroendemän skatteskolkat en lång följd av år gör bilden ganska skrämmande. Man kan ej undgå att få intrycket av slarv och låtgå-system. Det hade varit önskligt att länsstyrelsens undersökningar utförligt omfattat även den kommunala förvaltningen i Gudmundrå, ty utan en sådan får man nog knappast klart i vad mån denna föranlett de beklagliga missförhållanden, som visat sig i fråga om indrivningen av kommunalskatterna i nämnda kommun. Då Gudmundrå åtnjutit skatteutjämningsbidrag, är kommunalförvaltningen där en sak av allmänt intresse. Enbart en flyktig granskning av statförslagen och förvaltnings- och revisionsberättelserna under de sista fem åren visar på åtskilliga egendomligheter och en rätt generös förvaltning i vissa avseenden.

För att belysa detta skall jag läsa upp några utdrag ur de tryckta revi-

Ang. effektivare kontroll över skatteindrivningen. (Forts.)

sionsberättelserna. Jag börjar med berättelsen för år 1934, där det angående kommunalnämndens räkenskaper och förvaltning bl. a. sägs: »Brandförsäkringshandlingarna hava genomgåts. I våra berättelser för såväl 1932 som 1933 hava vi föreslagit, att värdering av kommunens samtliga fastigheter skulle verkställas och de eventuella ändringar av brandförsäkringsvärdena, som därigenom kunde bliva påkallade, skulle vidtagas. Denna framställning har av oss gjorts därför, att vi icke ansett oss kompetenta att avgöra, hurvida gällande brandförsäkringsvärden stode i riktigt förhållande till fastigheternas verkliga värden. Det synes oss anmärkningsvärt, att sådan värdering ännu icke verkställts, då kommunalfullmäktige två år å rad beslutat där-om. Ej heller har vår framställning om att samtliga brandförsäkringar skulle ändras till gemensam förfallodag beaktats, varför vi änyo uttala önskvärdheten av att denna anordning vidtages.»

I ett annat stycke heter det: »I såväl 1932 som 1933 års berättelse hava vi föreslagit, att utredning skulle verkställas om lämpligheten och möjligheten för kommunen att upptaga checkräkningskredit i stället för en del av reverslånen. Det borde för vederbörande befattningshavare varit synnerligen angeläget verkställa denna utredning ej enbart därför att kommunalfullmäktige beslutat därom utan även av intresse för kommunens bästa, då genom utredningens verkställande givetvis avsetts att få undersökt möjligheterna för kommunen att erhålla en lättnad i ränteutgifterna.»

Vidare heter det: »I föregående års berättelse påpekade vi, att granskningen av telefonräkningarna visat att abonnemangsavgifterna för vissa befattningshavares bostadstelefoner voro mycket höga, och föreslogo, att kommunen skulle betala endast viss begränsad avgift och apparatinnehavaren själv finge vidkännas skillnaden, varigenom kommunen således icke skulle behöva betala höga abonnemangsavgifter, uppkomna genom att apparatinnehavare har en myckenhet rent privata telefonsamtal. Kommunalfullmäktige beslutade med anledning av denna vår framställning, att kommunen ej skulle erlägga avgift efter högre avgiftsklass än den andra och uppdrog åt kommunalnämnden att fastställa kommunens avgiftsbetalning för de olika befattningshavarnas telefoner. Någon verkställighet av detta beslut hava vi icke bemärkt, utan kommunen har fortfarit att erlägga avgifterna oavkortade utan att påföra berörda befattningshavare någon del därav. Samtalsavgifter ha under året även påförts kommunen för en apparat utan att det genom bifogade telefonremсор styrkts, att samtliga samtal angått kommunens angelägenheter.

Vid granskningen av räkenskaperna hava vi funnit, att raderingar med kniv och radervatten ofta förekomma. Under de två sistförflutna årens revisioner hava vi muntligen till vederbörande tjänsteman framfört vår anmärkning härom men tyvärr utan resultat, varför vi se oss nödsakade med skärpa påtala förhållandet och därjämte föreslå, att förbud meddelas och på sådant sätt, att överträdelse anses utgöra tjänstefel. Ändring av text eller siffror må göras genom överstrykning på så sätt att tydligt kan läsas, vad som tidigare stått skrivet.

I samband med genomgången av räkenskaperna hava vi funnit, att räkningar kassaförts utan att vara kvitterade, varav framgår att nödig aktsamhet ej iakttagits. Förteckning över de ofullständiga verifikationerna har lämnats till kommunalkassören, som anmodats föranstalta om desammas komplettering med behöriga kvitteringar. I detta sammanhang vilja vi framhålla nödvändigheten av noggrann kontroll över att räkning är behörigt attesterad. I vissa fall har förekommit att samma person såväl attesterat och kvitterat samma räkning.

Ang. effektivare kontroll över skatteindrivningen. (Forts.)

Vid granskning av räkenskaperna hava vi vidare bemärkt att löneförskottet förekomma, vilket förhållande vi ansett oss böra påpeka för att fullmäktige måtte besluta, huruvida och i vilka särskilda fall anställd må kunna erhålla förskott å lön.

Vi hava bemärkt, att kommunen även 1934 erlagt avbetalning för ett Ström-
näs Gymnastik- och Idrottsförenings banklån, men icke funnit, att kommunen erhållit någon sorts säkerhet för denna och tidigare år verkställda utbetalningar.»

I ett annat stycke heter det: »Vi vilja föreslå att, i samband med uppläggandet av liggare över restförda personer, vilken liggare kommer att omfatta tiden fr. o. m. 1934, jämväl uppläggas ett överskådligt redovisningssystem över äldre restantier, vilka redovisats med hinder och icke blivit avkortade, varigenom kommunalkontoret med lätthet kan övervaka och vid lämpliga tillfällen till ny restlängd för indrivning uppföra personer, varom erhållits kännedom om att betalningsförmåga föreligger. Vid företagna stickprov av tidigare års avkortningar hava vi funnit, att avkortning bl. a. 1931 gjorts i en del fall för personer, vilka åtminstone för närvarande ha sådan inkomst och ekonomisk ställning att betalning med fog kunnat avkrävas dem, varför vi vilja framhålla nödvändigheten av viss försiktighet vid eventuellt blivande avkortningar.»

Jag skall icke vidare trötta med citat ur denna revisionsberättelse, ehuru väl ganska mycket av liknande slag skulle kunna vara att andraga. Jag skall innan jag lämnar 1934 års revisionsberättelse över kommunalnämndens räkenskaper endast läsa upp slutet av berättelsen, där det heter: »Då under revisionens gång ingenting framkommit utöver vad i denna berättelse framförts och givit anledning till särskild anmärkning, tillstyrka vi ansvarsfrihet för den tid revisionen omfattar.»

Jag övergår så till 1935 års revisionsberättelse, och jag skall därur bara uppläsa ett enda litet stycke, därför att det i någon mån belyser förhållandena med bostadslånen, vartill jag senare kanske återkommer. I revisionsberättelsen för kommunalnämndens räkenskaper sagda år, 1935, heter det: »Enligt fullmäktiges beslut med uppdrag till nämnden att med biträde av fjärdingsmännen utreda innehavarnas av de stats-kommunala byggnadslånen ekonomiska ställning och betalningsförmåga har nu utredning verkställts vilket även är omnämnt i nämndens förvaltningsberättelse. Vi hava tagit del av det av fjärdingsmännen framlagda materialet med noterade uttalanden av dessa för var och en låntagare och ha vi funnit, att en stor del av låntagarna haft en så pass årsinkomst att de haft möjligheter att betala såväl ränta som amortering på sina lån. Vid av oss granskade 54 st. låntagare ha vi kommit till den uppfattningen att 37 st. av dessa kunna betala sina räntor och amorteringar. Fem st. av dessa ha löst sin första inteckning, som finnes i låntagarens ägo. Dessa papper bör nämnden med det snaraste avfordra dessa låntagare. En del låntagare häfta i skuld för ränta och amortering upp till 2,500 kronor. Under årens lopp ha en del avskrivningar måst göras å skuldbeloppen genom försäljningar, trots detta är kommunens räntefordran å dessa lån uppe i kronor 89,430.»

Jag tillåter mig, herr talman, att också ur revisionsberättelsen för år 1936 återge ett par korta utdrag. I revisionsberättelsen över folkskolestyrelsens räkenskaper och förvaltning heter det: »Vidare hava vi bemärkt, dels att styrelsen verkställt utbetalning till styrelsens ordförande med kr. 260:10, utgörande kostnader, som åsamkats honom i anledning av det mot honom i hans egenskap av styrelsens ordförande på sin tid anhängiggjorda åtalet, dels ock utbetalning av kr. 355:60, utgörande kostnader för av styrelsen hållen middagsbjudning för kommunens lärarekår. Då sådana utgifter icke äro att hänföra till i styrel-

Ang. effektivare kontroll över skatteindrivningen. (Forts.)
sens stat upptaget anslag för oförutsedda utgifter eller annan utgiftstitel i styrelsens stat, anse vi, att styrelsen bort inhämta fullmäktiges godkännande av utbetalningarna i fråga.»

Angående arbetslöshetskommitténs förvaltning innehåller berättelsen följande passus: »Vi hava bemärkt, att kommittén till» — fyra stycken herrar, vilkas namn jag här utelämnar — »utbetalat sammanlagt kr. 401:61, utgörande kostnader, som åsamkats dessa personer med anledning av mot dem anhängiggjord process. Då dylika utgifter icke äro av beskaffenhet att kunna hänföras till någon i kommitténs stat upptagen utgiftstitel, anse vi, kommittén bort inhämta fullmäktiges godkännande av utbetalningarna i fråga.»

Bland de i revisionsberättelserna omnämnda förhållandena synes avskrivningen av bostadslån ganska anmärkningsvärd; beloppet uppgår till cirka 235,000 kronor. Vidare uppmärksammar man att i 1938 års stat beräknats rätt höga kostnader för resor för skolbarnen vid tandvård; för nytt badhus vid en av kommunens tolv skolor att på en gång betalas med 23,000 kronor; att anslaget enligt 49 § folkskolestadgan, skodon och dylikt för skolbarn, höjes från 5,000 till 10,000 kronor; att förvaltningskostnaderna för arbetslöshetskommittén fortfarande äro ganska höga; att till skatteutjämningsfond avsattes 50,000 kronor och till oförutsedda utgifter 23,000 kronor samt till byggnadsplan 12,000 kronor, varjämte till servisledningar, vatten och avlopp anslås 50,000 kronor. Utdebiteringen beräknas till 11 kronor, varför skatteutjämningsbidrag kan påräknas. I balansräkningen per den ³¹/₁₂ 1936 upptagas inventarier, vilkas värde inom parentes anges till 175,000 kronor, allenast till 8 kronor, och restantier, vilka inom parentes anges till kronor 762,008:06, till en krona.

Min avsikt med interpellationen var att fästa uppmärksamheten på företeelser, som syntes kunna utbilda sig till allvarliga samhällliga missförhållanden, och — om de ej i tid stoppades — kunde bli en fara för den kommunala självstyrelsen. Om det personliga fall, som i detta hänseende särskilt väckt uppseende, har jag ingen som helst önskan att uttala mig. Huvudsaken har för mig varit att få klarhet om möjligheterna att förebygga ett upprepanande på andra håll. Dessutom var det — efter vad som utspelats i och kring fallet Gudmundrå — nödvändigt att ge uttryck för en princip, som, ehuru den kunde synas fullständigt självklar, tydligen behövde offentligen understrykas. Den principen är, att förtroendemän och det allmännas tjänare måste föregå med gott exempel, när det gäller fullgörandet av medborgerliga skyldigheter. Är allt i sin ordning — ja då finns det ingen anledning att tala om saken. Pliktuppfyllelsen är det naturliga — det som icke kan väcka något uppseende. Men blotta misstanken, att förtroendemän icke fullgöra skyldigheter, som de pålägga andra, och att sådant icke blir med kraft beivrat, hör till de företeelser, som kunna sprida röta i det folkliga styrelseskickets grundvalar. En allmän smygande osäkerhetskänsla uppstår lätt i dylika fall. Varje omständighet, som kan tänkas grunda en sådan osäkerhetskänsla, måste undanröjas.

Det invändes, när utskyldsstrecket för kommunala förtroendemän infördes, att detta var obehövt, eftersom det fanns möjligheter att övervaka dessa ting på inofficiell väg. Erfarenheten har emellertid visat, att garantien är nödvändig. Genom att inskräpa vikten av att den princip, som däri stadfästs, också strängt efterlevs, ha vi alla, som bära offentligt ansvar, en möjlighet att bidra till den säkerhetskänsla och det förtroende, som i detta hänseende obetingat bör råda.

Herr statsrådet Wigforss avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 275, med förslag till beredskapsstat för budgetåret 1938/39;

nr 276, angående inrättande av en central depå för blindas arbeten; och
nr 278, angående avstående till viss ytterligare del av det allmänna arvsfonden tillfallna arvet efter häradsdomaren Johan Alfred Nilsson från Torpa socken.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 271, angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1938/39 för viss personal inom den civila statsförvaltningen m. m.;
nr 272, angående provisorisk avlöningsförstärkning åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.; samt
nr 273, angående provisoriskt dyrortstillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Bengtsson* m. fl. väckta motionen, nr 304, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till underlättande av belåning av jordegendom med växande skog.

Vid föredragning av jordbruksutskottets memorial nr 64, angående kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av väckta motioner om ytterligare anslag till beredande av understöd åt fiskare m. m., godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och anförde: Med stöd av § 55 riksdagsordningen och på grund av infallande helg får jag, herr talman, hemställa, att kammaren måtte besluta, att beträffande alla under gårdagen och i dag avlämnade kungl. propositioner motionstiden måtte utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter 20 dagar från propositionens avlämnande.

Denna hemställan bifölls.

Vid förnyad föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion angående utredning om skärgårdarnas trafikproblem, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokoll delgivas andra kammaren.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av *Ang. valkretsindelningen vid landstingsmannaval.* väckta motioner angående ändrade bestämmelser om valkretsindelning vid landstingsmannaval.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft dels de likalydande motionerna nr 73 i första kammaren av herr *Sam Larsson* m. fl. och nr 151 i andra kammaren av herr *Andersson* i Rasjön m. fl., dels ock motionen nr 357 i andra kammaren av herr *Hällgren*, i vad den icke redan tidigare besvarats av utskottet i utlåtandet nr 6.

I motionerna I: 73 och II: 151 hade hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning och förslag till ändringar i landstingslagens bestämmelser om valkretsindelning enligt följande riktlinjer, näm-

Ang. valkretsindelningen vid landstingsmannaval. (Forts.)

ligen: att landstingsvalkrets som regel icke borde få göras mindre än att den vore berättigad att välja minst sju landstingsmän; att landstingsvalkrets borde få göras högst så stor att den vore berättigad att välja tretton landstingsmän; att stad icke borde få bilda egen valkrets utan att dess folkmängd uppginge till minst 20,000; att valkrets, som utgjordes endast av städer, icke borde få bildas utan att dess folkmängd uppginge till minst 20,000, att hinder icke borde resas mot bildande av valkrets, bestående av stad, som ej kunde bilda egen valkrets, samt angränsande landsbygd; att valkrets med mindre än 20,000 invånare icke borde få bestå eller bildas.

I motionen II: 357, i vad den nu utgjorde föremål för behandling, hade hemställt, att riksdagen för sin del ville besluta sådan ändring i landstingslagens bestämmelser om valkretsindelning, att tydligare än nu vore fallet framginge, att, där geografiskt läge, kommunikationer etc. så påkallade, mindre städer kunde förenas med landsbygd till en valkrets vid landstingsmannaval.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

1) att motionerna I: 73 och II: 151 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

2) att motionen II: 357, i vad den nu gjorts till föremål för behandling, måtte anses besvarad genom vad utskottet under 1) hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten 1.

Beträffande utskottets hemställan under förevarande punkt hade reservation avgivits av herrar *Gustaf Adolf Björkman, Bergman, Öman, Lindskog, Holmbäck* och *Lundqvist*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka det i motionerna I: 73 och II: 151 framlagda skrivelseförslaget.

Herr Björkman, Gustaf Adolf: Herr talman! Som kammarens ledamöter funnit, är det här fråga om en skrivelse till kungl. Maj:t med begäran om utredning angående ändringar i landstingslagen, avseende att större proportionell rättvisa må kunna åstadkommas.

Motionärerna ha tidigare framställt förslag om att man skulle söka vinna denna större rättvisa genom att införa tilläggsmandat, men den frågan har fallit vid föregående riksdagar. då konstitutionsutskottet avstyrkt och riksdagen avslagit förslaget. Nu komma motionärerna åter för att i någon mån försöka få sina syften tillgodosedda. Denna gång ha de särskilt fäst sig vid ojämnheterna i mandatfördelningen vid landstingsvalen och kommit med, som de själva säga, förslag till »smärre förändringar inom det nuvarande systemets ram», som skulle medgiva större proportionell rättvisa. Konstitutionsutskottet har avstyrkt deras framställning, men det finns några reservanter, och då jag befinner mig bland dem, skall jag, herr talman, be att få säga några ord.

Grundprinciperna i motionärernas förslag äro att valkretsar med mindre än 20,000 invånare icke böra få finnas, att valkrets som regel bör ha minst sju och högst tretton landstingsmän samt att det icke bör resas några hinder mot att stad förenas med angränsande landsbygd till en gemensam valkrets. En förstoring av valkretsarna på det sätt, som här föreslagits, skulle, herr talman, uppenbarligen skapa bättre betingelser för det proportionella valsyste- met. En enkel uträkning visar, att medelantalet mandat per landstingsvalkrets för närvarande är omkring $6\frac{1}{2}$, medan motsvarande siffra för andra-

Ang. valkretsindelningen vid landstingsmannaval. (Forts.)

kammarvalen är 8 $\frac{1}{2}$. Motionärerna ha nu från sina utgångspunkter funnit, att det lägsta antalet landstingsmandat i en valkrets lämpligen bör sättas till sju och högsta antalet mandat till tretton, motsvarande en folkmänd av 65,000 personer.

Nu kan det ju sägas, att landstingen själva kunna åstadkomma en förstoring av valkretsarna intill nio landstingsmän. Faktum är dock, att de icke gjort detta i något större antal fall, och detta kanske beror på att vissa krafter inom landstingen ha visat mindre intresse för att åstadkomma en sådan omläggning av valkretsarna. I utskottets utlåtande framhålles, att landstingen »hittills icke funnit skäl att begagna den möjlighet, som enligt landstingslagen förefunnes, att uppdelat landstingsområdena i så litet antal valkretsar som möjligt med högsta möjliga antal landstingsmän i varje». Ja, men vi kunna ju icke veta, om det icke har funnits motioner om den saken i landstingen. Det kan i varje fall ha förberetts motioner som på förberedande stadierna avvisats och detta kanske redan på den grund, att det intresse, som motionärerna här representera, ej varit företrätt i landstingen, varför vederbörande helt enkelt icke kunnat få sina synpunkter framförda där. Under sådana förhållanden ha vi reservanter ansett det nödvändigt, att man söker få till stånd en rikslagstiftning, om jag får kalla den så, som i en hårdare form fastslår principen, att landstingsvalkretsarna böra utökas, så att de få ett så pass stort invånarantal och så många landstingsmän, att den proportionella rättvisan kan göra sig till fullo gällande.

Jag sade, herr talman, nyss, att vissa krafter inom landstingen kanske kunna vara mindre hågade för att få fram den reform, som det här är fråga om. Det kan rent av vara så, att man på grund av partipolitiska uträkningar efter valstatistiken, vilket ju är lätt att göra, anser sig böra hålla nere en valkrets vid en mindre storlek än vad som annars kunde befinnas lämpligt. Det kan också hända — jag vill ej påstå, att det är så, men man måste måla litet på väggen! — att det kanske kan finnas intresse hos ett landsting, som skall välja riksdagsrepresentanter tillsammans med ett annat landsting, att få valkretsarna så ordnade, att landstinget i fråga vid möte i och för första kammarval har ett högre ledamotsantal. Det kan nämligen ligga i de lokala krafternas intresse, att de större partierna gemensamt komma med en högre siffra, ty, som vi alla veta, äro ju väljarna till första kammaren mycket lokalt betonade. Det finns egentligen icke så många rikskandidater, och det kan därför vara av en viss betydelse för ett landsting, att ledamöterna från den och den valkretsen äro så pass många, att de räcka till för ett större antal riksdagsmän.

Motionärernas förslag går, som jag nyss sade, i första hand ut på att en valkrets icke skall få ha en mindre folkmängd än 20,000 och att antalet landstingsmän inom densamma skall vara mellan sju och tretton; och i dessa delar lära väl motionärerna själva vidare utföra sin talan. Utöver detta ha motionärerna framfört ännu en synpunkt, nämligen att hinder icke bör få resas mot att stad, som ej kan bilda egen valkrets, förenas med angränsande landsbygd till en valkrets. På denna punkt skall jag, herr talman, be att få bliva något utförligare och först redogöra för vad som förekom vid riksdagen 1924, då denna bestämmelse tillkom om att stad och landsbygd icke må förenas till en valkrets annat än om *synnerliga skäl* därtill föreligga.

Redan 1920 hade riksdagen avlåtit en skrivelse till Kungl. Maj:t, vari riksdagen framhöll, att de smärre städer, som det här gäller, »ur intressesynpunkt i regel stå närmare kringliggande landsbygd än de städer, med vilka de för närvarande äro förenade till landstingsvalkretsar». Det är ungefär samma tankegång, som motionärerna i år äro inne på. Efter den nyssnämnda riks-

Ang. valkretsindelningen vid landstingsmannaval. (Forts.)
dagsskrivelsen uppdrog Kungl. Maj:t åt särskilt utsedda sakkunniga att utarbeta ett förslag i ämnet, och på grundval av detta förslag framlades sedan för 1924 års riksdag proposition i ärendet. Förslaget gick ut på att stad skulle kunna förenas med annan stad eller med angränsande landsbygd. Kungl. Maj:t stödde sig vid framläggandet av detta förslag på de särskilda sakkunniga, som hade tillsatts och som år 1923 avgivit ett betänkande, vari de motiverade skälen för att man borde skapa möjlighet för att i vissa fall kunna förena stad och landsbygd till en valkrets. Jag skall för kammaren återupprepa några satsar ur detta betänkande. Sålunda framhölls, att det var obestridligt att genom den föreslagna anordningen »skulle icke blott otympliga och söndersplittrande stadsvalkretsar kunna undgås eller åtminstone till antalet högst väsentligt reduceras, utan även det proportionella valsättets ändamål vid valen bättre tillgodoses än för närvarande är händelsen». »Med avseende å de skilda lokala intressena inom ett län förhåller det sig», framhöllo vidare de sakkunniga, »på det sättet, att dessa mycket oftare äro gemensamma för stad och angränsande landsbygd än för olika städer», och »Överhuvud taget föreligger det i stort sett lika litet skäl att vid valen skilja sådana nybildade städer, likasom de minsta, äldre städerna, från angränsande landsbygd som att göra detta beträffande köpingar och en del av de större municipalsamhällena.» Utskottet ville emellertid icke vara med på detta, utan tog avstånd från Kungl. Maj:ts förslag och förklarade, att den hittillsvarande ordningen med särskiljande av stad och landsbygd alltjämt hade sitt berättigande. För att ej trötta kammaren alltför mycket skall jag här endast återge en del av vad utskottet härvidlag skrev. Utskottet påpekade, att den föreslagna nya ordningen utan tvivel skulle bli olägligast för städerna, varefter utskottet fortsatte: »Det kan tydligtvis icke förtänkas landsbygdens valmän, om de för att tillgodose sina speciella intressen utnyttja sin överlägsna ställning att så långt möjligt är besätta valkretsens platser i landstinget med sina särskilda kandidater. Till städernas förmån talar ej heller den omständigheten, att vid valkretsindelningen avgörandet, huruvida dylika blandade stads- och landsbygdsvalkretsar borde bildas eller indelningen företagas efter andra linjer, skulle komma att bero av landsting sammansatta till övervägande delen av landsbygdsrepresentanter», som således inte företrädde städernas intressen.

Den huvudsakliga anledningen till att vederbörande utskott den gången ej ville gå med på Kungl. Maj:ts förslag var således, att man ville skydda städerna. Till det av mig citerade utskottsutlåtandet var emellertid fogad en reservation, vari det hemställdes om bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Den reservationen var avgiven av utskottets socialdemokratiska ledamöter jämte några meningsfränder. I reservationen heter det, att det är »obestridligt, att en mindre stad ofta eller kanske i regel har mera gemensamt med angränsande eller kringliggande landsbygd än med ett stadssamhälle, beläget i helt annan del av länet». Dessutom åberopade man, att de flesta länsstyrelser och landsting samt svenska landstingsförbundet uttalat sig för eller icke haft några erinringar mot Kungl. Maj:ts och de socialdemokratiska reservanternas förslag.

Sedan detta skrevs, har en betydande åsiktsförändring skett, och de, som då stodo som reservanter, tillhöra nu majoriteten, och jag själv, som, om jag 1924 varit med i utskottet, skulle ha tillhört majoriteten, står nu här som reservant. Men detta, herr talman, beror på att jag har sett utvecklingen och vill anpassa mig efter densamma. Jag har nämligen mer och mer kommit till insikt om, att det ligger klokhets och rättvisa i att, såsom motionärerna här föreslå, städer och landsbygd må kunna förenas i samma landstingsvalkrets.

Ang. valkretsindelningen vid landstingsmannaval. (Forts.)

Något verkligt sakligt skäl för socialdemokraternas omsvängning återfinnes ej i betänkanudet.

Då jag här särskilt uppehållit mig vid punkten om stads och landsbygds förening med varandra, kanske någon gör den invändningen, att möjlighet redan nu finnes att få till stånd en sådan sammanslagning, då, såsom det står i författningen, »synnerliga skäl» därför kunna anföras. På de allra yttersta av dessa dagar har det dock visat sig, att, när ett landsting försökt att få till stånd en sådan förening, har Kungl. Maj:t icke ansett, att »synnerliga skäl» därtill förelegat. Detta ha vi tagit som ytterligare en anledning till att man nu borde söka få klarhet i denna fråga.

Huvudsaken för mig, herr talman, är emellertid, att jag finner, att man vid en utredning i linje med motionärernas förslag skulle kunna komma fram till ett resultat, som gjorde det proportionella valsystelet mera rättvist. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Källman: Herr talman! Jag skall först be att få yrka bifall till utskottets hemställan. Då jag emellertid inte har kunnat godtaga den motivering, som konstitutionsutskottet anfört till stöd för sitt yrkande om avslag på de föreliggande motionerna, skall jag be att här få anföras några skäl för den blanka reservation, som jag antecknat till utskottets utlåtande.

Det är två punkter i utskottets motivering, som jag måste vända mig emot. Den första gäller frågan om stads och landsbygds förening i en och samma valkrets vid val av landstingsmän. Utskottet påstår, att landstingslagen icke lägger något ovillkorligt hinder i vägen för en sådan sammanslagning, och anför till stöd härför, att det i inte mindre än tretton fall förekommer sådana blandade valkretsar. Detta är emellertid endast till en del sant, ty om det med hänsyn till befolkningstalet finns möjlighet att bilda en särskild valkrets, så måste detta också ske, hur olämpligt detta än är ur geografiska synpunkter. I så fall föreligga nämligen ej »synnerliga skäl» för sammanslagning med den angränsande landsbygden. Konstitutionsutskottet har också i annat sammanhang haft anledning att syssla med denna fråga under innevarande års riksdag. I Örebro län ha som bekant tre små städer förenats med den närmast omkringliggande landsbygden till gemensamma valkretsar. Detta godkändes av Kungl. Maj:t, därför att de tre små städerna ha ett så litet befolkningstal, att de inte rimligen kunna utgöra en egen valkrets. Annorlunda blev det emellertid i Hallands och Blekinge län, där man även ville sammanslå några mindre städer med den angränsande landsbygden. Kungl. Maj:t godkände i detta fall icke vederbörande landstings beslut, och detta berodde på att det fanns ett tillräckligt befolkningstal i städerna i fråga för att de skulle kunna utgöra en gemensam valkrets. Som bekant har årets riksdag nödgats besluta en särslagstiftning för att till sommarens val överhuvud taget möjliggöra en valkretsindelning i Hallands och Blekinge län. Detta tyder ju på att de »synnerliga skäl», som behöva föreligga för sammanförande av stad och landsbygd i en valkrets, måste vara alldeles särskilt starka. Jag har också hört uppgivas, att därmed skulle avses att man skall vara enig inom vederbörande landsting och att det således inte får förekomma några meningsmotsättningar om lämpligheten av en sammanslagning mellan stad och landsbygd. I senare fallet anses nämligen inte »synnerliga skäl» föreligga. Det viktigaste och avgörande härvidlag är emellertid, som jag nyss sade, befolkningstalet i städerna.

Den andra punkten i utskottets motivering, som jag också måste vända mig mot, är, då utskottet till stöd för sin begäran om avslag på motionerna åberopar den kompromiss, som träffades vid den nya landstingslagens tillkomst, samt

Ang. valkretsindelningen vid landstingsmannaval. (Forts.)

att betydande meningsmotsättningar alltjämt göra sig gällande i denna fråga. Detta kan, så vitt jag förstår, inte gärna godtagas som skäl för utskottets yrkande. Att en kompromiss träffades 1924 kan självklart inte binda 1938 års riksdag, när det gäller frågan om att ändra lagstiftningen på detta område.

Det finns emellertid andra och starka skäl för att inte nu bifalla motionerna. De skälen har jag framfört i utskottet, och jag anser allt fortfarande, att de utgöra en fullgod motivering för avslag på motionärernas hemställan. Jag hade önskat att få in något av dessa skäl i utskottets motivering, men det har inte lyckats, och därför skall jag be att nu i största korthet få redogöra för mina synpunkter.

Det är alldeles uppenbart, att det lokala intresset i landstingen är för år blivit allt mindre och mindre. Landstingens uppgifter ha växt, och i samband därmed har förvaltningen i en väldig omfattning centraliserats. Det började med 1924 års landstingslag och fortsatte med 1928 års sjukhuslag och stadga. Landstingens uppgifter ha sedan år för år vidgats i samband med den nya lagstiftningen på det sociala området. Jag behöver bara erinra om den socialhygieniska verksamheten, som ordnades genom riksdagens beslut 1935 och 1937. Denna utveckling kommer att fortsättas i år med folktandvårdens ordnande. Genom denna lagstiftning ha landstingen helt enkelt ålagts att antingen anlita ett redan befintligt centralt förvaltningsorgan eller också att tillskapa ett nytt sådant under namn av distriktvårdsstyrelse. Denna distriktvårdsstyrelse skall leda den socialhygieniska verksamheten i hela länet, och de lokala intressena kunna således inte få någon större betydelse härvidlag. När det gäller distriktvårdens genomförande, skall nämligen distriktvårdsstyrelsen utarbeta en plan för hela länet. Denna plan skall sedan godkännas av medicinalstyrelsen, och först när detta skett, kan man genomföra distriktvården i länet. Ingen trakt eller socken i länet har emellertid i och för sig något särskilt lokalt intresse att bevaka härvidlag. Enahanda är förhållandet, då man genomför den förebyggande mödra- och barnvården med dess barnvårdscentraler, resp. stationer, och detsamma gäller även för den skärpta dispensärvård, som vi nu hålla på att genomföra. Det kommer också att bli på samma sätt, då vi längre fram skola genomföra folktandvården. När den frågan avgjorts här i riksdagen, får respektive landstingsområdens distriktstyrelse ta hand om den, uppgöra en plan för hela länet och få den godkänd av medicinalstyrelsen, varefter man kan börja genomföra saken. Epidemivården och barnmorskeväsendet har helt och hållet övergått till landstingen, den förra på ett tidigt stadium och barnmorskeväsendet så sent som i fjol. Dessa verksamheter ledas också centralt av landstingens organ. Detsamma gäller naturligtvis om förlossningsvården, som drives genom förlossningsavdelningar på olika lasarett. Allt detta gör enligt min uppfattning, att det lokala intresset inte alls spelar samma roll nu för tiden som förr. Jag har varit med i landsting sedan över ett tjugotal år tillbaka, och på den tiden jag kom in kämpade man ortsvis om att få landstingets olika institutioner förlagda till sina respektive orter. Det intresset är nu ej detsamma, och man bråkar numera i landstingen inte alls om detta på samma sätt som förr.

Det är dessa synpunkter, herr talman, som jag nu tillåtit mig att i korthet anföra, som ha varit avgörande för mig, då jag icke velat tillstyrka en ändring av landstingslagen i avseende på valkretsindelningen. Jag ber därför att än en gång få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr Bergman: Herr talman, mina herrar! Den förste ärade talaren i denna debatt har redan erinrat om att riksdagen åtskilliga gånger förut debat-

Ang. valkretsindelningen vid landstingsmannaval. (Forts.)

terat frågan om en rättvisare mandatfördelning vid landstingsmannavalen. När denna sak sista gången förekom här, förklarades från det partis håll som den förste ärade talaren representerar, att denna reform icke faller framåt: den skulle, menade man, med fjolårets behandling definitivt vara avvisad. Det är därför med stor glädje jag nu ser den ärade talaren i år på samma sida där vi befinna oss. Skillnaden mellan vårt yrkande nu och då består ju däri, att vi nu gått på en något annan linje än den vi då följde. Den ärade talaren vidhåller givetvis sin uppfattning rörande den radikalare linjen från i fjol. Det var då närmast fråga om tilläggsmandat, men det syfte, som vi vilja nå, är i alla fall detsamma som det vi då omfattade, om det än i årets motion är framfört i mindre utsträckning. Det är, som sagt, glädjande, att vi nu fått större anslutning för vårt önskemål. Vi ha i år gått den väg, som anvisades av reservanterna mot 1937 års betänkande i konstitutionsutskottet. Herrar Lindskog och Lundqvist hade nämligen reserverat sig mot utskottets avslagsyrkande och förklarade, att de ansågo, att hänsynen till en rättvis mandatfördelning bort föranleda vissa lagändringar, bland annat bestämmelser om höjning såväl av den normalt lägsta som den normalt högsta gränsen för antalet landstingsmän inom en valkrets. Det är just vad vi nu föreslagit. Dessa reservanter ha nu också infriat det löfte, som kunde anses ligga i deras uttalande, och de ha även fått andra med sig.

Det är således med större styrka vi framtråda i år.

Man har anlagt två huvudsynpunkter på frågan om landstingsvalkretsarnas gränser och omfattning. Den ena synpunkten är den så kallade organiska: man vill, att varje krets skall ha en enhetlig och »organisk» sammansättning. Däri har ansetts ligga den meningen, att land och stad icke böra förenas till gemensam valkrets, och man har väl också haft i tankarna, att härad och tingslag ej skulle brytas sönder. Det är den ena synpunkten. Den andra synpunkten är, att ett minimiantal och ett maximiantal landstingsmän borde stadgas för valkretsarna för att få den proportionella metoden användbar. Vad den första synpunkten beträffar, eller att landstingskretsarna skola vara organiskt sammansatta, så har ju den saken redan berörts av en föregående talare, varför jag icke behöver längre sysselsätta mig med någon utförligare kritik på den punkten. Må det vara nog sagt att en sträng skillnad mellan stad och land blir, då det gäller mindre städer, för varje år som går, allt svårare att iakttaga. Vi ha i Sverige ett 40-tal städer med mindre än 5,000 invånare. Att isolera flertalet av dessa vid ett landstingsmannaval under antagande, att de ha särskilda intressen, som skulle vara oförenliga med omkringliggande landsbygds, samtidigt med att man på landsbygden räknar över ett 50-tal köpingar och municipalsamhällen av samma eller större storleksordning än dessa städer, är i själva verket fullkomligt ohållbart. Landsbygden urbaniseras för närvarande, såsom vi se för våra ögon, år efter år. Den översällas med stadsliknande, tätt bebyggda samhällen. Å andra sidan kan man se, hur en del gamla städer i långt högre grad taga sig ut som landsbygdsidyller än vissa av de nya samhällen som jag nämnde, vilka ofta äro betydligt större och mycket mera likna städer men faktiskt räknas till landsbygden. Att under en sådan oavbrutet fortgående utveckling uppehålla en konstlad skillnad mellan land och stad, då det gäller småstäder, blir mer och mer meningslöst. Kan det vara någon mening i att till exempel det sydsvenska Laholm skall sammanföras i gemensam valkrets med Kungsbacka, som ligger långt norr ut? Nog ha dessa bägge städer bra mycket mindre med varandra gemensamt och bra mycket mindre inbördes personalkännedom än de var för sig ha i förhållande till den dem omgivande landsbygden, som ju i den lilla staden har sitt naturliga handelscentrum. Det blir ingen verklig organisk valkrets med nuvarande

Ang. valkretsindelningen vid landstingsmannaval. (Forts.)
sammansättning. Då man talar om organiska valkretsar, har således tidsutvecklingen alldeles förstört detta begrepp i den gamla meningen, då det gällde att strängt hålla på skillnaden mellan småstäder och landsbygd.

Nu säger man, att den nuvarande landstingslagen icke lägger något hinder i vägen för sammanförande till gemensam valkrets av vissa städer med kringliggande landsbygd. Så har också i viss, men dock rätt obetydlig utsträckning skett. Det står uttryckligen i gällande lag, att valkrets, bestående av städer och landsbygd, icke bör »utan synnerliga skäl» bildas. Och jag hörde den siste ärade talaren — som för övrigt, ehuru han slutade med att yrka bifall till utskottets hemställan dock talade så, att han nästan på varje punkt stärkte reservanternas ställning — själv understryka, att denna bestämmelse, att stad och landsbygd kunna få förenas till gemensam valkrets, endast om det finnes synnerliga skäl, i själva verket alltjämt tillämpas särdeles strängt, och att det är endast undantagsvis som ett sådant sammanförande av städer och landsbygd för närvarande medges av Kungl. Maj:t. Att få en ändring häri är således i högsta grad behövt, just för att få i verklig och för nutiden begriplig mening »organiska», d. v. s. naturligt och praktiskt sammansatta valkretsar.

Den andra synpunkten, som måste läggas på denna sak är, att man skall söka ernå större proportionell rättvisa vid valmetodens tillämpning. Därför ha vi föreslagit, att det nuvarande normala minimiantalet 5 landstingsmän skall göras större, så att minimiantalet blir 7, och att maximitalet, nu högst 9 landstingsmän, skall få höjas till högst 13. Därigenom skapas möjligheter till större rättvisa inom proportionalismens ram. Naturligtvis kunna dessa i motionen angivna riktlinjer inte behöva vara så absoluta, att vi ej skulle kunna frånga dem i något fall; de böra givetvis kunna underkastas den modifikation, som vid den begärda utredningen kan visa sig vara möjlig utan att det åsyftade ändamålet äventyras. Men såsom vi i motionen visat, kan det i motionen framlagda förslaget anses vara i huvudsak praktiskt taget väl avvägt.

För att belysa, hur fullkomligt orimligt det kan bli med den nuvarande ordningen, behöver jag endast erinra om att vid landstingsmannavalet år 1934 det förhållandet, att i ett län ett parti hade 7,491 röster och ett annat parti hade 6,528 röster, resulterade i ett val, som gav det förstnämnda partiet 6 landstingsmän, medan det andra fick endast 2. Detta är ju fullkomligt orimligt med hänsyn till proportionaliteten, och denna utgång berodde på att valkretsarna voro så sönderhackade, att i vissa valkretsar det ena av partierna ej förfogade över ett fullt tillräckligt antal röster för att detta parti skulle få en landstingsman vald trots det att antalet i hela länet var fullt tillräckligt för en normal representation. Ännu värre var det i ett annat län. Där hade ett av partierna 12,704 valmän och ett annat parti 7,295. Det första partiet fick med sina över 12,000 röster 9 landstingsmän. Det andra partiet borde då väl åtminstone ha fått 5 landstingsmän, men hur många fick det partiet? Jo, *ingen enda* landstingsman! Sistnämnda fall inträffade i Östergötlands län.

Nu sade man förra gången, då vi påpekade detta, och det kommer man väl också att säga i dag, kan jag tro, fast det ännu ej framkommit, att detta missförhållande jämnar ut sig på det sättet, att det parti, som förlorar i ett län, vinner i ett annat, så att i det stora hela skulle resultatet bli något så när rättvist ändå. Jag ber att få belysa, hur det förhåller sig med den saken. Vid 1934 års landstingsmannaval hade ett av partierna i hela landet c:a 279,000 väljare. Ett annat parti hade c:a 263,000 väljare. Det är inte någon stor skillnad mellan dessa siffror. Men vad blev resultatet? Det blev, att det första partiet fick 212 landstingsmän, medan det andra endast fick 144, ehuru

Ang. valkretsindelningen vid landstingsmannaval. (Forts.)

partiet hade ett antal väljare, som inte så mycket skilde sig från det andra partiets. Detta visar, att förhoppningen, att vad som för ett visst parti brister i ett län, skulle kompenseras genom vad samma parti vinner i ett annat, i realiteten och i stort sett icke håller streck. Det är alltså en verklig orättvisa, som sker i avseende på representationen under de nuvarande valkretsbestäm- melserna, och det är därför allt skäl att denna fråga inte får dö. Därför ha vi nu också kommit tillbaka med den i år och framlagt den i den form, motio- nerna utvisa. Då vi nu också haft förmånen att vinna starkare understöd än förut, så ber jag, med hänvisning till vad jag nu anfört och till vad från reser- vanternas sida förut under debatten erinrats, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Pettersson, Anton: Herr talman! De motioner, som vi här nu be- handla, äro ju bara en framstöt från folkpartiet, eller rättare sagt, de utgöra ett led i de framstötar, detta parti i denna fråga gjort sedan flera år tillbaka.

Motionerna sönderfalla i två delar: dels vill man ha större valkretsar vid landstingsmannavalen, och dels önskar man, att mindre städer i större ut- sträckning än nu skola kunna vid dessa val sammanslås med omkringliggande landsbygd.

Särskilt den föregående talaren har här, liksom han gjorde i fjol, sökt påvisa den orättvisa, som ligger i att ett politiskt parti — i detta fall folkpartiet — vid valen blivit så starkt underrepresenterat. Herr Bergman har framdragit exem- pel från Östergötlands län vid senaste landstingsmannavalet. Han räknade där- vid ihop rösterna i hela länet, och han hopräknade sedan rösterna i hela landet. Målet som motionärerna i år vilja nå är därför säkert precis detsamma som det var i en motion från dem härom året: det går ut på att göra hela riket till en valkrets och att få utjämningsmandat för vissa partier. Jag skulle vilja säga herr Bergman, att om folkpartiets förslag, att valkretsarna vid landstingsmannaval skulle få välja minst 7 och ända upp till 13 landstingsmän, skulle gå igenom, komme orättvisan i alla fall att stå kvar, visserligen inte så starkt markerad, men orättvisan vore ändå så pass märkbar, att jag är över- tygad om att herrarna skulle fortsätta att motionera om saken — någon lös- ning innebär förslaget icke.

Jag har roat mig med att räkna ut, hur det skulle ställa sig i Östergötlands län, om de små landstingsvalkretsar, som vi där ha på landsbygden, skulle sammanslås och valkretsarna där alltså bli större. Jag håller mig alltså till landsbygden i Östergötlands län. Där är det nu 4 valkretsar, som välja 5 eller 6 landstingsmän var — jag erkänner som sagt, att de äro i minsta laget. Det skulle väl gå att sammanföra dessa landstingsvalkretsar till större kretsar och exempelvis ordna det så, att i länets hela landsbygd 4 valkretsar finge välja 10 landstingsmän var, 1 finge välja 11 och 1 finge välja 12 landstingsmän. Hur skulle det då gå? Jo, folkpartiet, som är representerat av 7,295 valmän, skulle i dessa valkretsar få sammanlagt 2 landstingsmän.

Om man ser på väljarsiffrorna från kretsarna på landsbygden, skall man finna, att bakom varje högermandat och socialdemokratiskt mandat stå mellan 1,400 och 1,500 väljare, för bondeförbundet är motsvarande siffra omkring 1,600, men folkpartiet skulle fortfarande behöva över 2,700 väljare för att få en landstingsman, även om man gjorde valkretsarna så stora som här ifrågasatts. Låt vara att orättvisan inte bleve fullt så stor som förut, men den komme i alla fall att kvarstå.

Landstingsvalkretsarna ha av gammalt sammanfallit med härad, domsagor och tingslag. Av ålder har det varit så, och om valkretsarna nu skulle göras väsentligt större, komme säkert följden att bli, att den gamla indelningen i

Ang. valkretsindelningen vid landstingsmannaval. (Forts.)
stor utsträckning blev raserad. Härad, domsagor och tingslag skulle komma att uppdelas eller sammanslås med andra, och det bleve helt säkert andra intressen som komme att göra sig gällande än de, som förut varit gemensamma för dessa valkretsar.

När herr Bergman sedan kom in på frågan om småstädernas förening med kringliggande landsbygd och frågade, varför inte en sådan sammanslagning i många fall kunde ske, så yttrade han, att exempelvis i valkretsen Kungsbacka—Laholm, kunna väl dessa städer inte ha några gemensamma intressen. De ligga ju så långt ifrån varandra. Men, herr Bergman, hur skulle det gå om man får dessa stora valkretsar? Vi ha i Västerbottens läns lappmark 2 valkretsar. Den ena består av socknarna Vilhelmina—Åsele, den väljer 5 landstingsmän, den andra av socknarna Lycksele—Fredrika, och den väljer 6 landstingsmän. Därest dessa kretsar nu skulle sammanslås, undrar jag, om valmännen i Lycksele och Fredrika kunde ha någon vidare kännedom om de kandidater, som bo i Vilhelmina och Dikanäs. Vi, som voro med på riksdagsresan till Norrland känna ju till hur stora valkretsarna där uppe äro. Jag påstår bestämt, att om de skulle bli sådana valkretsar som här föreslås, komme det att bli en hel del kretsar, där befolkningen i dessa vidsträckta områden inte skulle ha mycken kännedom om många av kandidaterna. Inför de olägenheter, som komme att följa av en anordning med stora valkretsar, anser jag att det inte är skäl att frågå den kretsindelning, som av ålder varit. På samma sätt ställer det sig när man sedan går in på förslaget att sammanslå mindre städer och landsbygd. Här yttrade herr Bergman att det finnes så många småstäder, som nu skola bilda valkretsar med andra småstäder, men vi ha många mycket större municipalsamhällen, som nu vid valet höra ihop med kringliggande landsbygd. Jag minns inte, vad herr Bergman i detalj anförde då vi behandlade motionen i utskottet ett föregående år. Men herr Bergman var naturligtvis emot det förslag, som vi från vårt håll framburo, när vi ville så, att inte dessa stora samhällen nödvändigtvis skulle bilda gemensam valkrets med omkringliggande landsbygd. Herr Bergman vet ju, att vi från bondeförbundshåll varit inne på just den sidan av frågan, som berör städer och landsbygd. I det utlåtande, nr 30, som konstitutionsutskottet år 1924 avgav, motiverade utskottet, varför det ansåg, att städer och landsbygd inte böra sammanslås till gemensamma valkretsar. Till slut yttrade utskottet: »På grund härav kan utskottet ur principiell synpunkt icke finna annat än att den nuvarande ordningen med särskiljande av stad och landsbygd vid valkretsindelningen har sitt berättigande.»

Herrarna kanske erinra sig, att vid 1924 års riksdag väcktes från frisinnat håll av herr Almkvist en motion, som gick ut på att städer och kringliggande landsbygd icke skulle förenas till gemensam valkrets. Jag undrar: ligger det så till, att från småstäderna ute i landet förekommit någon aktion, varigenom dessa velat bilda gemensam valkrets med omkringliggande valkrets? Eller har det på landsbygden förmärkts något större intresse, som tagit sig uttryck i att man sagt: vi vilja ha med den staden och den staden i gemensam landstingsvalkrets med oss?

Här säges, att det råder inte något motsatsförhållande mellan land och stad. Ja, det är ju bara glädjande, om detta motsatsförhållande kan utjämnas, men det finns fortfarande ett sådant. Det visar förra riksdagsmannavalet med den mängd av listor, som man då hade, stadslistor och listor från landsbygden. Och bland landsbygdslistorerna fanns till och med särlistor för olika intressen i de olika orterna. När man skall ställa upp kandidater, kanske litet var kan hoppas, att om man finge ett visst starkt namn från den eller den socknen, skulle man kunna samla många röster även från dem, som inte tillhöra partiet.

Ang. valkretsindelningen vid landstingsmannaval. (Forts.)

Det har i alla fall visat sig, och jag hoppas, att det fortfarande skall visa sig, att om man i en socken kan få fram en duktig karl, finns det sådana personer, som i viss utsträckning ha möjlighet att slå igenom och vidga ut parti-gränserna så att säga. Det finns exempel på socknar, det ser man av valstatistiken, där man kan finna att det eller det partiet är mycket starkt, och det beror på, att man har en duktig karl som samlingskandidat, det må sedan gälla riksdagsmannaval eller landstingsval.

Jag måste säga, att som frågan nu ligger till, anser jag inte sådana skäl ha framkommit, att riksdagen bör taga någon annan inställning till dessa spörsmål än den tidigare intagit. Det är därför, herr talman, som jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! Det torde inte vara möjligt att nu påkalla någon större uppmärksamhet från kammarens sida för den fråga, som vi nu behandla. Förhållandet torde väl vara det, att den maktägande majoriteten tycker, att det är bra som det är och inte vill ha någon ändring i fråga om valkretsindelningen. Det lär då inte vara någon möjlighet att göra något åt den saken.

Den siste ärade talaren, herr Anton Pettersson, tycktes anse, att det endast skulle vara ett parti, som önskade någon ändring på denna punkt, och eftersom det är ett så litet parti, menade herr Anton Pettersson, finns det inte någon anledning att taga hänsyn till de önskingar, som detta parti gång efter annan framfört i denna fråga. Man skulle annars kunna resonera på det sättet, att man allvarligen övervägde, om det finns något *sakligt* berättigande i de förslag, som äro framförda även från en liten grupp, och att man toge hänsyn till dess önskemål även — och jag skulle vilja säga uteslutande — med hänsyn till deras sakliga innebörd och inte bara till deras politiska betydelse. Jag skulle nu nämligen tro, att det, om man ser efter, måste vara ganska ovedersägligt, att om man har en proportionell valmetod införd — många av oss, som göra detta yrkande, voro vid den tidpunkt, då denna valmetod infördes, motståndare till att så skedde — måste det vara ett villkor för att den skall kunna fungera på ett rimligt sätt, att den någorlunda rättvist ger utslag i fråga om antalet av de i valet deltagande valmännen och inte är ordnad på det sättet, att den måste lämna ett i hög grad orättvist resultat, då man inte ens använder de möjligheter, som genom en mycket ringa ändring erbjuda sig att ge ett rättvisare utslag av valmetoden.

Jag kan förstå, om man säger så som konstitutionsutskottets ärade ordförande, då en liknande fråga en gång förut behandlades här i kammaren, om man som han icke önskar någon lagändring på den punkten, därför att man inte tror på proportionell rättvisa överhuvud taget eller ansluter sig till den. Vad han yttrade, är förklarligt, om man eftersträvar en helt annan form av representation än de samfällda val, som vi ha här i landet, alltså någon sorts grupprepresentation. Jag kan förstå, att man ur dessa synpunkter ställer sig avvisande mot sådana här förslag. Men att man från den andra sidan, som vill ha kvar de samfällda valen, som vill ha kvar den proportionella valmetoden, och som också helst ser, att denna metod ger åtminstone någorlunda rättvisa utslag, att man från den sidan vill motsätta sig en sådan liten ändring som att göra valkretsarna något större för att därigenom ett rättvisare valresultat skall komma till stånd, det kan jag omöjligen förstå.

Man har hänvisat till — och det har utskottet självt gjort — att landstingen själva kunna öka ut antalet representanter inom olika valkretsar och på det sättet göra kretsarna större. Visst kunna de det, men de ha i mycket ringa utsträckning gjort det. I några fall — ett fall, som gäller Blekinge

Ang. valkretsindelningen vid landstingsmannaval. (Forts.)
 län, har ju föranlett en särskild framställning i form av en motion, vilken behandlas i detta sammanhang -- ha landstingen inte kunnat få till stånd de större valkretsarna på grund av gällande bestämmelser. Men det kan också, herr talman, tänkas en sådan situation, att en stor majoritet inom ett landsting medvetet strävar efter att hålla valkretsarna kvar i en viss storleksordning, som befördrar detta partis intressen. En stor majoritet kan till exempel se, att om landstinget ökar ut valkretsarna, minskas majoritetens inflytande och partiet får färre landstingsmän. Man kan räkna ut precis, skulle jag tro, med nuvarande skicklighet i valaritmetik, hur stora valkretsarna lämpligen skola vara för att bäst gagna ett visst partis egna intressen, och då kan det inte vara rimligt, att staten, samhället, ser på medan detta sker utan att försök göras att få en ändring till stånd.

Jag förstår, såsom jag inledningsvis sade, att det är ingenting att göra åt denna sak. Det finns en majoritet, som vill ha det på det sätt, som nu gäller, och den kan ju förhindra andra förslag. Jag tror, att det är en oklok taktik, att motsätta sig sådana förändringar på det här området, vilka endast ha till syfte att ge något större rättvisa åt den valmetod, vi ha.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I herr Sam Larssons yttrande instämde herrar *Elof Andersson, Bjurström, Elon Andersson, Jonsson, Bäckström, Albertsson, Johan Larsson, John Björck* och *Knut Petersson*.

Herr Åkerberg: Herr talman! Det har här talats om att man skulle göra proportionalismen effektivt verksam, och till sist talades det om den proportionella rättvisan. Jag har många gånger förut här i kammaren deklarerat, att jag inte har någon större respekt för den proportionella rättvisan, och att jag anser majoritetsvalen innebära en stoltare och resligare parlamentarism än proportionalismen. Jag vill i det hänseendet hänvisa till England, som alltjämnt, trots att det finnes vissa defekter i dess nuvarande valsystem, utgör parlamentarismens mönsterland. Jag är också övertygad om att proportionalismen är en av de främsta anledningarna till de parlamentariska avarter, vilka tid efter annan åberopas emot demokratien. Å andra sidan kan man inte bortse ifrån att så länge proportionalismen existerar, framtvingar den ideligen krav på utbyggnader i systemet för att som det heter göra detta mera rättvist. Så länge denna önskan inte är tillfredsställd, söker man efter surrogat för att utjämna de missförhållanden, som man anser vara rådande. Ett sådant surrogat och det främsta av dem alla är dessa politiska valkarteller, valallianser, eller vad man vill kalla dem, som i allmänhet förekomma vid valen och som förekommit i vårt land ända sedan proportionalismens första dagar. Jag anser dessa valkarteller vara en beklaglig och från politiska synpunkter mindre önskvärd företeelse, och därför räknar jag för min del med att tiden i det långa loppet kommer att framtvinga den ena eller andra anordningen, antingen en återgång till majoritetsval, som radikalt bryter med den rent formella rättvisa, proportionalismens språkbruk föder, eller större valkretsar -- som här också åberopats -- eller någon annan anordning, som också varit på tal den ena gången efter den andra.

Det är inte alls på det sätt som herr Sam Larsson här gjort gällande, att det »makthavande partiet» -- med vilket uttryck han väl menar det socialdemokratiska partiet -- tycker, att det är bra som det är därför att det nuvarande valsystemet skulle gynna det partiet och att vi därför skulle slå dövörat till för alla krav på ändringar. Jag vill bara i det sammanhanget åberopa, att här uppträtt en representant för bondeförbundet och yrkat avslag

Ang. valkretsindelningen vid landstingsmannaval. (Forts.)

på de föreliggande motionerna. Då han är representant för ett parti, som ännu åtminstone räknas till de mindre och som i avseende på storlek väl kan jämföras ungefär med det frisinnade partiet, så borde han, om rättvisan vore så pass engagerad i det krav, man framför från det frisinnade partiet, att det kan ha någon betydelse, ha anslutit sig till motionärernas yrkande. I stället har han yrkat avslag, vilket ju visar, att det finns också andra synpunkter på frågan än dem herr Bergman och herr Sam Larsson framfört. Det finns en annan rättvisa än den rent formella, som tager sig uttryck i dessa krav.

Men jag tror i alla fall, att något få vi en gång försöka för att komma till rätta med dessa förhållanden, för att tillgodose deras krav, som ropa på rättvisa för sin del och även för att komma ifrån dessa onaturligheter, som följa med våra valallianser och alltså undanröja de olägenheter, dessa av mig påtalade valallianser eller valkarteller medföra. Men jag tror å andra sidan inte — såsom också herr Anton Pettersson framhöll — att man tillfredsställer dessa krav och löser problemet genom att, såsom herr Sam Larsson uttryckte sig, göra landstingsvalkretsarna »aldrig så litet» större. Alla dessa missförhållanden komma fortfarande att finnas kvar, valallianserna — vare sig tekniska eller andra — komma i alla fall fortfarande att existera och anses vara berättigade för att utjämna den lilla orättvisa, vilken skulle komma att kvarstå, även om valkretsarna såsom herr Sam Larsson önskade, göras »aldrig så litet» större.

Jag tror alltså inte att tiden är mogen för denna utredning. Jag tror, att om en utredning skall komma till stånd, bör den ske i ett större sammanhang, och jag tror icke att den bör beslutas på grundval av de nu föreliggande motionerna utan kombineras med kravet på större valkretsar över hela linjen och med kravet på att man inte skall lägga hinder i vägen för att förena mindre städer med omkringliggande landsbygd. Jag tror, att en sådan förening av småstäder med landsbygd i många fall inte kan förhindras utan tror, att det är en åtgärd betingad av nödvändigheten. Bland annat ha vi i vårt län, såsom här redan berörts, vidtagit den anordningen, att Lindesberg, Nora och Askersund, som tillsammans utgjorde en mycket onaturlig valkrets, blivit lagda samman med den kringliggande landsbygden. Men å andra sidan anser jag inte, att utvecklingen bör forceras, såsom man vill i dessa motioner, så att berättigade landsbygdsintressen trampas under fötterna. Därför har man också, som framgår av utskottets utlåtande, däri intagit hänvisning till den kompromiss, som för inte så länge sedan träffades. Tiden är inte inne att stryka ett streck över den i dag.

Jag har som sagt velat på det »maktägande partiets» vägnar, om det nu var det socialdemokratiska partiet, som därmed åsyftades, bestämt deklarerat, att partiet ingalunda är blint för att proportionalismen är behäftad med vissa fel, och att man bör vidtaga åtgärder för att avhjälpa dem, samt att det ingalunda är därför att det nuvarande valsystemet skulle bättre tillgodose det socialdemokratiska partiet än andra partier som detta partis flertal hittills icke velat biträda yrkanden av den art som i förevarande sammanhang framställts. Men å andra sidan anser jag icke, herr talman, att den utredning, som kanske kommer en dag, bör beslutas på grundval av de föreliggande motionerna. varför jag ber att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Den ärade talaren på Västernorrlands- och Jämtlandslänsbanken ansåg, att från mina utgångspunkter var den ståndpunkt, som utmynnade i avstyrkande av motionerna, fullt naturlig. Jag vågar tro, att även utan denna min inställning till frågan är det fullt befogat att avvisa de nu framlagda motionerna. Det är två huvudskäl, som enligt min uppfattning finnas härför, herr talman, och jag skall be att få framlägga dem.

Ang. valkretsindelningen vid landstingsmannaval. (Forts.)

Det ena är, att motionerna väsentligen, även om de taga sikte på andra ting, dock framför allt synas grundade på uppfattningen av landstingsmännen såsom elektor vid förstakammarval. Där kan naturligtvis en vidgad proportionell representation av partierna ha sin stora praktiska betydelse, men efter min uppfattning har riksdagen redan genom sitt beslut förra året, då här var fråga om elektorernas avskaffande och de kommunala representationernas, landstingets och stadsfullmäktiges, trädande i stället tagit ståndpunkt till den frågan. Dessa äro icke elektor, och vill man överhuvud inte befrämja utvecklingen av landstingsmännen till elektor utan söka främja en motsatt utveckling på den äldre grunden, enligt vilken de icke alls voro elektor, kan man inte gärna vara med om motionerna.

Det andra skälet är, att då man inte anlägger denna elektorssynpunkt och denna synpunkt med avseende på de politiska partiernas betydelse, är det såvitt jag förstår, ingenting annat som står kvar än den matematiska proportionalismens teoretiska intresse. Nu är den matematiska proportionalismen — och det har den ärade talaren på Västernorrlands- och Jämtlandslänsbanken rätt i — enligt min mening ett fullständigt otyg, då det gäller rent mänskliga förhållanden och sociala förhållanden. Och vill man behålla landstingsmännen som representanter för de lokala synpunkterna, de lokala intressena, för de kommunalt lokala organisationerna, har man ingen anledning att sträcka proportionalismen längre än vad nu är fallet. Jag kan inte finna att proportionalismen tillgodose annat än de olika partierna, och i den mån dessa partier äro av någon betydelse i orterna och i fråga om de lokala förhållandena, komma de till sin rätt även nu. Men har man sådana där mera allmänna teoretiska synpunkter om den matematiska rättvisan, som inte existerar i de mänskliga förhållandena, kan man naturligtvis f. n. inte tillgodose dem.

Emellertid bör också beaktas, att en utvidgning av proportionalismen i nu avsedda fall till sist berör valkretsarnas storlek. Skall man utsträcka valkretsarnas storlek, öka antalet landstingsmän både i fråga om minimum och maximum, *kan detta i stort sett icke ske utan att man räknar med sammanslagning av städer och landsbygd*. Nu har man länge sagt, att skillnaden mellan stad och land är en skillnad på avskrivning. Herr talman, jag hyser en alldeles motsatt uppfattning. Såvitt jag kan se, vinner insikten om skillnaden mellan stad och land dagligen terräng inom allt flera kretsar. Den är icke alldeles främmande även för det socialdemokratiska tänkandet, och uppfattningen är klart och bestämt omfattad av bondeförbundet. Sedan är det helt naturligt, att folkpartiet har en annan inställning, som icke tar hänsyn till de särskilda intressena, utan efter sin egen uppfattning mera tar hänsyn till de så kallade idéerna — jag tror dock, att det nog finns idéer på alla håll. Högerpartiet har nu också anslutit sig till folkpartiets uppfattning.

Det är likväl icke skäl i att se bort ifrån, underskatta, förminska och försvaga de lokala intressesynpunkterna. Land och stad skall man icke utan vidare sammanföra, helst som vi ha en lagbestämmelse därom, att det icke får ske annat än när synnerliga skäl föreligga. Denna kompromiss, som den kallas i utskottsbetänkandet, är ursprungligen resultatet av en sammanjämkning av skiljaktiga kammarbeslut, men den är tillika en kompromiss mellan skilda åskådningar. Dessa åskådningar om lämpligheten eller olämpligheten att förena land och stad finnas fortfarande, de stå fortfarande mot varandra, men enligt min mening med utvecklingstendensen att skärpas i stället för att försvagas. Jag tror under sådana förhållanden, att tidpunkten icke är lämplig att igångsätta en utredning, som skulle nödvändiggöra även denna frågas upptagande i otid.

Ang. valkretsindelningen vid landstingsmannaval. (Forts.)

Slutligen har man berört de upphävda landstingsvalkretsbesluten i Blekinge och Halland och gjort en jämförelse med situationen i Örebro län, där motsvarande beslut blivit fastställt. Varför denna olikhet? Jo, därför att i förra fallet stötte man på en stark opposition från landsbefolkningen i dessa län, en opposition som gick till Kungen fram, och då fann Kungl. Maj:t synnerliga skäl icke föreligga för den sålunda bestridda föreningen av land och stad. Det förefaller mig, som om detta vore synnerligen viktigt. I Örebro län kom ingen sådan opinionsyttring till stånd; man syntes tillfredsställd med utgången, och då fastställde Kungl. Maj:t beslutet. Det var ett lagande efter lägligheten inom lagens rāmärken, som Kungl. Maj:t gjorde med mycket stort förstånd.

Den i anledning härav väckta motionen avsåg varken, såsom man framställer det, förhållandet mellan land och stad i stort sett eller upphävandet av dessa landstingsbeslut med avseende på den sakliga grunden utan med avseende på ett helt annat förhållande, herr talman; den avsåg det förhållandet nämligen, att eftersom valkretsindelning skall ske året före landstingsval, men Kungl. Maj:ts beslut kom så sent, att något nytt landsting icke kunde hållas förra året, var det növärdigt att ändra lagen i dessa avseenden *så att ett landstingsbeslut rörande valkretsindelning kunde komma till stånd*, enär denna eljest icke komme att överensstämma med gällande lag. Detta var anledningen till motionen. Att motionären sedan begagnade tillfället att till detta yrkande knyta ett annat, nämligen att uttrycket »synnerliga skäl» skulle försvagas och tolkas, är en sak för sig. Avsikten var, att när landstingen ånyo skulle besluta, liksom de tidigare beslutat, skulle icke samma hinder som tidigare finnas för en uppdelning. Detta har utskottet avvisat, just därför att man här drar in en fråga, som icke är mogen för sin lösning, och att i otid söka lösa frågor, herr talman, är till mera skada än gagn.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Sandegård*.

Herr förste vice talmannen: Jag begärde ordet, herr talman, därför att jag hörde en röst i kammaren, som stack av lite mot vad man vanligen får höra i dessa ting och förresten lät tämligen hoppfull, en hoppfullhet, som jag gärna skulle vilja förstärka.

Jag har precis samma uppfattning som herr Åkerberg först gav uttryck åt, nämligen att proportionalismen i den form vi ha den inte hör till politikens bästa barn. Jag tror, att någonstans i en reservation till ett konstitutionsutskottets utlåtande skall denna uppfattning finnas på pränt, och i varje fall har jag i denna kammare varit en av de första som bekant denna försyndelse. Men i fortsättningen av sitt yttrande tyckte jag att herr Åkerberg slant litet och kom vid sidan av vägen. Det är alldeles uppenbart att, som han sade, det finns vissa ting, som inte äro så bra och att det finns bestämda missförhållanden, som konstateras år efter år. Men herr Åkerberg förklarade, att vi inte äro mogna för att göra en ändring. Äro vi verkligen inte mogna, herr Åkerberg? Upptäcka vi inte att, som herr Åkerberg själv sade, det är något galet här, som någon gång förr eller senare måste ändras? Se vi inte det? Är det inte så, att i varje fall herr Åkerberg och jag inte äro så förblindade, att fastän vi märka, att det är ett missförhållande som påpekas, vi i alla fall tro, att det kan alltid bibehållas? Ha vi behov av att få en enda röst, en enda målsman för oss på andras bekostnad? Jag tycker, att vi reda oss utmärkt bra själva. Jag tycker, att vi klara oss briljant. Vi kunna mycket väl visa den generositeten, att vi låta andra få vad andra tillkommer. Jag tycker det.

Ang. valkretsindelningen vid landstingsmannaval. (Forts.)

Jag har liksom andra suttit här i många år utan att säga något, även om jag tyckt, att det är för ömkligt att vi inte kunna göra människor full rättvisa. Men detta stumma medspelande har börjat ta för lång tid. Jag tycker, att jag inte kan vara med längre, utan jag måste nog säga, att även om en utredning inte ger så mycket, så är en *liten* rättvisa i alla fall en rättvisa, och jag vill vara med om den; jag tycker att den behövs. Jag ser, att sanningen är liksom på marsch, den går med tröga steg, därför att sanningen rör sig vanligtvis inte så snabbt på egen hand, utan måste ha någon som håller den under armarna och skjuter på. Jag har ingenting emot att ansluta mig till dem, som i denna sak tycka, att sanningen skall ha sin gång, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Bergman: Jag ber att få uttala min glädje över de framsteg, som den tankegång vi representera i dag uppenbarligen har gjort. Förra året tillät jag mig säga, att frågan hade fallit framåt och att motståndet var övergående, och i år tror jag det är ännu större skäl att konstatera, att så är förhållandet. Vi ha kunnat konstatera en icke ringa anslutning från partiet till höger om oss, och nyss ha vi hört en auktoritativ röst från det stora arbetarepartiet också instämma med oss.

Jag skall icke gå in på de vittutseende korporativa representationsteorier och det till isolering även av de talrikt uppväxande stadsliknande samhällena över allt i vårt land ledande resonemang, som konstitutionsutskottets ärade ordförande utvecklade för en stund sedan. Jag skall blott säga några ord med anledning av herr Åkerbergs anförande. Herr Åkerberg hänvisade till det engelska systemet, som han menade vara mycket bättre än proportionalismen. Måne det? Om engelsmännen hade vårt proportionella system, skulle herr Åkerbergs parti i England, Labour Party, vara minst dubbelt så starkt representerat som det för närvarande är i engelska parlamentet. Det inträffade för några år sedan, att detta parti, med ej så långt ifrån halva antalet röstande ute i landet, fick endast en tiondedel av antalet representanter i underhuset. Kan man anse detta system bättre än vårt, ja, då är man mycket egendomligt funad. Men vill det socialdemokratiska partiet, såsom framgick av herr Åkerbergs deklaration, som angavs vara given å de maktägandes vägnar, verkligen införa en sådan ordning till försvagande av sitt partis maktställning, så kanske vi andra icke borde vara så obenägna. Det förvånar mig endast, att tanken kom från det hållet.

Det sades också, att om ett litet parti som vårt har vissa intressen i denna sak, så kunde man ha väntat att även ett annat mellanparti, nämligen bondeförbundet, som ju icke är så mycket större än vårt, förenat sig om denna linje. Men det gör det inte. Det förhåller sig ju emellertid så, att bondeförbundet har så stora fördelar av sitt förbund med den maktägande socialdemokratien, en av de »oheliga allianser», om vilka den föregående ärade talaren talade, att det för närvarande icke tycker sig behöva gå de vägar, som vi måste gå, för att tigga om litet rättvisa.

Jag ber fortfarande att få yrka bifall till reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämligt därunder förekomna yrkande propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Ang. valkretsindelningen vid landstingsmannaval. (Forts.)

Herr *Bergman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifallas de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bergman* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja—76;

Nej—50.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr statsrådet *Pehrsson-Bramstorp* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 267, med förslag till lag om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna, m. m.;

nr 268, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 4 och 6 §§ samt 13 § 1 mom. lagen den 10 juni 1932 (nr 180) om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker med flera områden;

nr 269, angående åtgärder för vissa fastigheters i Västerbottens och Norrbottens län förseende med husbehovsvirke; samt

nr 270, angående indragning av viss personal vid domänverket.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1938/39 till värme- och ventilationsanläggningar i operabyggnaden m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till verksamheten vid skyddshemmen m. m.

Anslag till verksamheten vid skyddshemmen m. m.

I proposition nr 151 hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden den 18 februari 1938, föreslagit riksdagen att, utom annat,

dels medgiva, att till befattningshavare vid de statliga skyddshemmen Åkerby och Östra Spång finge från det för budgetåret 1937/38 anvisade förslagsanslaget till skyddsuppfostran för tiden 1 januari—30 juni 1938 utgå lönefyllnad i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet förordade grunder,

Anslag till verksamheten vid skyddshemmen m. m. (Forts.)

dels besluta, att avlöningsreglementet för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, skulle från och med den 1 juli 1938 äga tillämpning å de ordinarie befattningshavarna vid statens skyddshem,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de tilläggsbestämmelser och tillämpningsföreskrifter, som kunde erfordras för genomförandet av ifrågakvarande lönerreglering eller eljest stode i samband därmed,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet angivits meddela de bestämmelser i övrigt rörande övergången till det nya avlöningssystemet, som kunde befinnas erforderliga,

dels godkänna av departementschefen förordad personalförteckning för statens skyddshem,

dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för statens skyddshem, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1938/39,

dels ock under femte huvudtiteln för budgetåret 1938/39 såsom förslagsanslag anvisa

- a) till Statens skyddshem: Avlöningar 448,000 kronor;
- b) till Statens skyddshem: Omkostnader 570,000 kronor;
- c) till Bidrag till driften av icke statliga skyddshem 975,000 kronor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, utom annat,

I) medgiva, att till befattningshavare vid de statliga skyddshemmen Åkerby och Östra Spång finge från det för budgetåret 1937/38 anvisade förslagsanslaget till skyddsuppfostran för tiden 1 januari—30 juni 1938 utgå lönefyllnad i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet över social-ärenden den 18 februari 1938 förordade grunder;

II) besluta, att gällande avlöningsbestämmelser för icke-ordinarie befattningshavare vid nyreglerade verk inom allmänna civilförvaltningen skulle från och med den 1 juli 1938 äga tillämpning å befattningshavarna vid statens skyddshem;

III) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de tilläggsbestämmelser och tillämpningsföreskrifter, som kunde erfordras för genomförandet av ifrågakvarande lönerreglering eller eljest stode i samband därmed;

IV) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i förenämnda statsrådsprotokoll angivits meddela de bestämmelser i övrigt rörande övergången till det nya avlöningssystemet, som kunde befinnas erforderliga;

V) godkänna i utlåtandet införd personalförteckning för statens skyddshem;

VI) godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för statens skyddshem, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1938/39;

VII) under femte huvudtiteln för budgetåret 1938/39 såsom förslagsanslag anvisa

- a) till Statens skyddshem: Avlöningar 425,000 kronor;
- b) till Statens skyddshem: Omkostnader 570,000 kronor;
- c) till Bidrag till driften av icke statliga skyddshem 975,000 kronor.

Reservation hade anförts av, utom annan, herrar Nilsson i Malmö, Råstock, Lindberg i Umeå och Weijne, som ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Anslag till verksamheten vid skyddshemmen m. m. (Forts.)

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Såsom framgår av handlingarna, föreligger här förslag dels om att fastställa vissa placeringar i lönehänseende för skyddshemmens personal, dels att göra denna personal till ordinarie. I det förra fallet har statsutskottet biträtt Kungl. Maj:ts förslag; däremot har utskottet icke gått med på att göra personalen till ordinarie. Jag har för min del icke kunnat förstå de synpunkter, som förmått statsutskottets majoritet att frångå Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt, och har därför, såsom framgår av utlåtandet, avgivit en reservation till förmån för sistnämnda förslag. Jag anser nämligen Kungl. Maj:ts förslag vara synnerligen välbetänkt med hänsyn till den verksamhet, som det här är fråga om. Om detta förslag godkännes, kommer det att få mycket stor betydelse, framför allt för nyrekryteringen av lärarekrafter till skyddshemmen. Skulle däremot kammaren mot förmodan avslå Kungl. Maj:ts förslag, är jag övertygad om, att beslutet skulle få mycket menliga verkningar.

Jag vill därtill säga, att om Kungl. Maj:ts förslag godkännes, har riksdagen handlat i konsekvens med beslut, som tidigare fattats i liknande fall. Jag behöver endast erinra om, att när staten övertog seminarierna, personalen omedelbart gjordes till ordinarie, vilket visat sig vara synnerligen fördelaktigt. Så skedde även då staten övertog dövstumsundervisningen. Jag skulle därför anse det vara till stor skada för skyddshemmens verksamhet, om man icke i detta fall följde samma princip.

Av dessa skäl, herr talman, har jag icke kunnat ansluta mig till statsutskottets förslag utan, som jag nyss nämnde, avgivit en reservation till förmån för Kungl. Maj:ts förslag. Jag ber därför att få yrka bifall till denna reservation.

Herr Svensson, Martin: Herr talman! Skillnaden mellan Kungl. Maj:ts och utskottsmajoritetens förslag är endast den, att Kungl. Maj:t har föreslagit, att personalen med undantag av föreståndarna skall placeras på ordinarie stat, under det att utskottet föreslagit, att alla skola placeras på extra stat. Det är sålunda icke någon så väsentlig skillnad, som föreligger mellan de båda förslagen. Skälet till att utskottet placerat dessa tjänstemän på extra stat är, att undervisningsväsendets lönekommitté i sitt utlåtande bl. a. har anfört, att lönenämnden för sin del närmast vore av den uppfattningen, att skyddshemspersonalens avlöningsfråga icke borde slutgiltigt avgöras i förevarande sammanhang, utan syntes densamma böra bli föremål för granskning i samband med den allmänna översyn av gällande tjänsteförteckning till avlöningsreglementet, som torde komma att äga rum inom 1936 års lönekommitté. Detta har utskottet tagit fasta på och ansett skäl föreligga att taga dessa befattningshavares lönegradsplacering i förnyat övervägande, särskilt som ju enligt Kungl. Maj:ts förslag icke samtliga nu skulle uppföras på ordinarie stat. Utskottets mening är således icke, att denna placering på extra stat skulle vara annat än ett mycket kort provisorium.

Nu har reservanten uttalat farhågor för att nyrekryteringen av lärarekrafter skulle försvåras, om utskottets förslag bifölls. Jag kan icke dela hans uppfattning i det fallet. Dessa befattningshavare placeras två lönegrader högre än folkskollärare, och de utväljas i allmänhet bland personer med folkskollärarekompetens. Det torde väl vara lockande, särskilt för yngre lärarekrafter, som anse sig lämpliga för denna speciella undervisning, att söka sig till dessa befattningar, och de ha ju då också vissa chanser att vinna ytterligare befordran.

Jag tror, att det föreligger fullgoda skäl för utskottsmajoritetens ståndpunkt, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Anslag till verksamheten vid skyddshemmen m. m. (Forts.)

Herr **Björck, Wilhelm:** Herr talman! Denna fråga är ingalunda ny. Frågan om skyddshemspersonalens löneställning, som statsutskottet här ställt under debatt, har i princip varit förelagd både 1936 och 1937 års riksdagar, och den har i det sammanhanget också varit underkastad viss prövning. Givetvis har det, som jag antydde, icke varit en definitiv sådan, men Kungl. Maj:t har beträffande nu innevarande budgetår av riksdagen fått fullmakt att placera den icke ordinarie personalen efter ungefärligen de principer, som äro framlagda i propositionen. När det nu gällde att definitivt sätta form på skyddshemsorganisationen, förelåg från skyddshemsinspektören ett reviderat förslag till löneplacering, som tog hänsyn till den vid fjolårets riksdag genomförda löneregleringen för lärarpersonalen vid rikets folk- och småskolor och en del andra läroanstalter.

Detta var vad man hade att utgå ifrån, men man måste också taga hänsyn till de speciella skyddshemsförhållandena. Det hade skyddshemsinspektören gjort i sitt förslag. Detta remitterades till undervisningsväsendets lönenämnd och statskontoret, och i stort sett rådde därvidlag enighet rörande löneplaceringen. Det var egentligen endast på två punkter, som skiljaktighet förelåg. Det gällde beträffande föreståndarnas och lärarnas resp. assistenternas placering. Det förslag, som nu föreligger i propositionen, ansluter sig i allt väsentligt till vad undervisningsväsendets lönenämnd och statskontoret för sin del ha förordat. Det skiljer sig beträffande lärarna i fråga om en lönegrad — B 19 i stället för B 18 — och beträffande föreståndarna har man ansett placeringsfrågan vara så svårlöst, att den borde underkastas förnyat övervägande. För att inte binda prövningen har man gått extrastatsvägen och placerat föreståndarna på sådant sätt, att deras faktiska ersättning för arbetet skulle överensstämma med vad som gäller i de lönegrader, som statskontoret och undervisningsväsendets lönenämnd ha förordat.

Det var under dessa förhållanden med stor överraskning jag erfor majoritetens i statsutskottet ställningstagande. Jag hade den uppfattningen, att man efter det avvägande, som här skett i samråd med finansdepartementet, intagit en stark ståndpunkt, då departementschefen hade inryckt en säkerhetsmarginal genom att, då ett par av skyddshemmen kanske inte skulle behövas för framtiden, sätta personalen vid dessa helt och hållet på extra stat och, som sagt, hänvisa föreståndarnas placering till ny prövning. Jag var också mycket undrande, vilka skäl statsutskottet skulle kunna anföra för att frånga propositionens förslag.

Jag finner då till en början, att det konstateras, att det är »önskvärt, att en icke alltför kort tids erfarenhet vinnes angående den nya organisationen i dess helhet, innan åtgärder vidtagas för personalens överförande på ordinarie stat». Detta uttalande måste i högsta grad förvåna. Utskottsmajoriteten har ingenting att erinra mot de nybyggnadsförslag, som här föreligga. Den har ingenting att erinra mot antalet skyddshem. Och utskottsmajoriteten bör ju känna till, att organisationen icke är någon nyskapelse, som man stampar ur marken, utan att det har funnits och finnas skyddshem redan förut, att befattningshavarna, ja, t. o. m. ordinarie befattningshavare redan finnas vid skyddshemmen. Vad utskottsmajoriteten här föreslår är alltså, att de *ordinarie* befattningshavarna i *landstingens* och *storstädernas* tjänst skola övergå till att bli *extra* befattningshavare i *statstjänst*. Mig veterligt har vid liknande statligt övertagande en dylik princip tidigare icke tillämpats. Jag vill erinra om, att när småskoleseminarierna övertogos av staten, blevo lärarna där utan vidare ordinarie, och alldeles samma beslut fattades i föl för dövstumsskolans vidkommande; det skall konfirmeras i år.

Alltså går man här in för en helt annan princip än den, som förut tillämpats

Anslag till verksamheten vid skyddshemmen m. m. (Forts.)

vid statligt övertagande av landstingens verksamhet. Om denna personal kände sina juridiska rättigheter och icke vore intresserad av att fortsätta under de ogynnsamma omständigheter, som här föreligga, så kunde den måhända helt enkelt vägra att gå över. Det förefaller, som om utskottet bortsett från den rättsställning, som personalen tidigare haft, och glömt att jämföra den med den ställning, som man här vill ge den. Detta skäl — att man bör vinna erfarenhet av den nya organisationen — är alltså icke ett skäl, som kan motivera ett avvisande av Kungl. Maj:ts förslag. Vad man har att hålla sig till är, att det är en organisation, som övertages i väsentliga stycken. Sedan ha vi vissa nybildningar, som jag strax skall komma till, men beträffande de till övertagande föreslagna hemmen kan jag icke se, att det är billigt att gå en annan väg än den i propositionen anvisade.

Ja, sedan hänvisar man till 1936 års lönekommitté och talar om en allmän översyn, men jag undrar, om inte statsutskottet drar för stora växlar på arbetskapa-
citeteten hos denna kommitté. Den har ännu icke fullgjort första etappen av sitt arbete — att framlägga förslag till löneroglering för olika kategorier av det svenska samhällets statstjänare; alltjämt återstår militären, förutom åtskilligt annat. Jag vet — och jag tror, att chefen för finansdepartementet skulle kunna bekräfta det — att man överväger att beträffande detaljgranskningen gå en annan väg. Man skall naturligtvis tillhandahålla organ för denna detaljgranskning. Men med hänsyn till omfattningen av denna detaljgranskning lär man knappast kunna bli färdig till nästa riksdag. Den gamla 1902 års lönekommitté använde dock två decennier till att precisera den svenska statsförvaltningens löneplacering. Så lång tid behöver man givetvis inte numera, men ingen kan hänge sig åt den illusionen, att en kommitté skulle till oktober eller november månad, då det behövs med hänsyn till statsregleringsarbetet, kunna prestera en *allmän* översyn. Den kan möjligen prestera en översyn av vissa, särskilt kritiska delar, men ingalunda en *allmän* granskning av hela statsförvaltningen.

Sedan anför utskottet — såsom också dess ärade representant, herr Svensson i Kompersmåla, nyss sade — att några mera avsevärda olägenheter icke skulle följa av ett uppskov, då de nuvarande befattningshavarna i alla fall ha garantier för bibehållna löneförmåner. Detta är riktigt. De nuvarande befattningshavarna skulle ha garantier därför. Men hur går det med pensionerna för befattningshavare, som bli pensionsmässiga under detta år, då de äro extra? Och hur går det framför allt med befattningshavare, som skulle vilja flytta över från äldre skyddshem till nygrundade sådana — vi ha tre stycken, som skola stå färdiga vid nästa årsskifte. Dessa befattningshavare skulle icke få behålla sin lönefyllnad, utan om de skulle vilja söka till de nya hemmen, få de finna sig i en avsevärd löneminskning. Herr Svensson i Kompersmåla säger, att man har satt folkskollärarna här två löneklasser över de vanliga folkskollärarna med 39 veckors lästid. Ja, om de vore ordinarie, hade det varit riktigt, men här är det ju fråga om extraordinarie lärare, som egentligen skola stå två löneklasser under — alltså icke i B 19 utan i B 17. Sedan vet jag mycket väl, att man får kompensation för pensionsavgifterna, vilken i viss mån kan utjämna skillnaden i lön, men högre än till B 18 kunna de i varje fall inte komma. Och då undrar jag, om en folkskollärare med 39 veckors lästid skulle finna med sin fördel förenligt att söka en tjänst, som är förbunden med 48 veckors lästid, förutom övervakningsarbete på eftermiddagarna. Jag tror för min del icke, att det skulle vara möjligt, och vad som är alldeles säkert är, att en ordinarie folkskollärare i kommunens tjänst icke söker till en extra tjänst vid ett skyddshem, när löneförmånerna äro avvägda på det sätt, som här av utskottet föreslås.

Anslag till verksamheten vid skyddshemmen m. m. (Forts.)

Jag skall inte bli mångordig. Jag vill bara säga, att det förslag, som föreligger, alltså är förenat med många och stora olägenheter. Det är icke rättfärdigt, och förslaget är icke ofarligt med hänsyn till den betydelsefulla verksamhet det gäller. Man frågar sig: Vad är att vinna med ett uppskov? Ja, det har utskottet inte lämnat någon som helst upplysning om. Det är betecknande, att utskottet uttryckligen erkänner, att löneställningen i stort sett är väl avvägd. Jag vill ta fasta på detta erkännande från statsutskottets sida. Ty vad avser man med denna s. k. allmänna översyn, när man är överens om att löneställningen är väl avvägd? Den enda punkt, där tvekan kan råda, är i fråga om föreståndarna. Denna tvekan har departementschefen också känt och är därför villig att låta den frågan bli föremål för särskild prövning.

Herr Svensson i Kompersmåla sade nyss, att det var ingen väsentlig skillnad mellan Kungl. Maj:t och utskottet. Det må på visst sätt vara sant. Men jag måste för min del hålla före, herr talman, att det dock är en skillnad, och det är den mycket väsentliga försämring, som föreligger i utskottets förslag. Medan den ärade representanten för utskottet gjorde gällande, att utskottet haft, som det hette, fullgoda skäl för den ändring, som här är vidtagen, dristar jag mig uttala, att jag icke har kunnat finna, att utskottet presterat *något* skäl för sitt frångående av Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Herr Ehrnberg: Herr talman! Jag ber att få uttala min anslutning till vad den siste ärade talaren anfört gentemot statsutskottets föreliggande förslag.

Såsom måhända en del av kammarens ledamöter erinra sig, deltog jag på sin tid i det utredningsarbete rörande omläggning av skyddshemsverksamheten i landet, som föregick det beslut, vilket riksdagen sedan fattade i saken, och den erfarenhet jag vid detta utredningsarbete vann rörande verksamheten vid skyddshemmen säger mig med mycket stor bestämdhet, att ingenting är viktigare för skyddshemsarbetet än att till detsamma knyta goda arbetskrafter, de bästa som stå att för sådant ändamål vinna. Om den betänksamhet, som präglar statsutskottets förslag, skulle vinna denna kammares gillande, håller jag för min del före, att det skulle vara till stor nackdel för skyddshemmens verksamhet — ja, till så stor skada, att denna säkerligen icke för lång tid framåt skulle kunna botas.

Förhållandet är nämligen det, att just under de år, då den nya verksamheten har trätt i kraft, en hel del nyrekryteringar skulle ske, och det är ganska uppenbart, att det är av synnerligen stor betydelse, hurudana de nya krafter, som förvärvas för detta arbete, komma att bliva. Det är just på dessa nyförvärvade krafter man har att räkna för framtiden till föreståndare och andra ansvarsfulla befattningar. Det är därför viktigare än någonting annat, att man nu verkligen går in för att bereda alla krafter inom skyddshemsverksamheten fullgoda förmåner.

När herr Svensson i Kompersmåla sade, att det endast är en ringa detalj, som skiljer utskottsförslaget från Kungl. Maj:ts förslag, synes det mig, som om det icke borde vara förenat med så synnerligt stor självövertvinnelse för de ledamöter av statsutskottet, som ha dikterat utskottets beslut, att gå med på reservanternas förslag, vilket ju i andra kammaren har vunnit en mycket stor majoritet.

Jag tror, att envar, som något satt sig in i denna betydelsefulla gren av uppfostran, med lätt hjärta skall kunna gå med på det förslag, som här föreligger från Kungl. Maj:ts sida. Jag vill för min del på det allra bestämdaste

Anslag till verksamheten vid skyddshemmen m. m. (Forts.)

avråda kammarens ledamöter från att i denna sak följa statsutskottet och tillråda dem att följa Kungl. Maj:t.

Häri instämde herr *Gustaf Adolf Björkman*, friherre *Lagerfelt* samt herrar *Sederholm*, *Oscar Olsson*, *Sjödahl*, *Sandegård*, *Schlyter*, *Sandén*, *Englund*, *Holmström* och *Sten*.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Efter de instämmanden, som kommit herr Ehrnbergs anförande till del, skulle det kanske vara överflödigt, att jag yttrade mig i saken, men det är ju litet svårt att underlåta att ge ett litet extra förord för Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt, då det har blivit en strid, som visserligen rör en formellt liten sak men som måhända kan få rätt olycksaliga verkningar. Jag skall därför tillåta mig att i största korthet upprepa vad jag yttrade i andra kammaren.

Det förhåller sig ju så, att vi under åtskilliga år ha hållit på med ett reformarbete på skyddshemsområdet. Detta reformarbete är visst icke fullt avslutat med frågan om personalorganisationens anordning vid skyddshemmen, men i stort sett skulle alla avgörande beslut för den nya skyddshemsverksamheten därmed vara fattade. Jag vill då erinra om, att det rör sig om ett helt komplex av delreformer. För det första har staten övertagit skyddshemsverksamheten från landsting och kommuner, om jag undantar Stockholm och Göteborg. Vidare har man försökt åstadkomma en differentiering av elevmaterialet, så att en del av eleverna skola få en viss sorts uppfostran och de andra eleverna en annan art av uppfostran, och slutligen har man försökt att skapa förutsättningar för en yrkesutbildning vid skyddshemmen, som skall ge eleverna en fastare grund att stå på i livet, då de slippa ut. Men jag vågar försäkra kammaren, att alla dessa reformer, hur lämpliga de i och för sig må vara, icke skulle leda till något anmärkningsvärt resultat, om man finge en icke tillfredsställande personalstab som lärare, föreståndare och yrkeslärare vid skyddshemmen.

Det är i själva verket så, att man här har, låt mig säga, två led: de yttre reformerna, som redan äro beslutade, och vad man skulle kunna kalla det inre arbetet, de inre reformerna, för vilkas lösning avgörande grund skall läggas i dag. Får man en olämplig rekrytering av befattningshavare vid skyddshemmen, så är det andra ganska meningslöst. När lärarna här placerats i 19:e lönegraden och jämförts med folkskollärare, har man gjort detta av två skäl; för det första därför, att då lärarna skola ha folkskollärarytbildning, i den mån det gäller de manliga skyddshemmen, och motsvarande utbildning, i den mån det gäller de kvinnliga, vill man försöka till skyddshemmen draga de bästa tänkbara krafterna i vårt land, som ha denna utbildning. Men det är klart som dagen, att man icke kunde göra detta, om man t. ex. gäve dem samma löneplacering som folkskollärare eller om marginalen mellan de vanliga folkskollärarna och lärarna vid dessa skyddshem vore alltför ringa, ty det är givet, att en folkskollärare i allmänhet, om det är mycket liten skillnad i löneställning, föredrar det jämförelsevis lätta arbetet och de långa ferierna vid vanliga folkskolor framför det mycket tunga arbetet och den mycket kortare ferietiden vid skyddshemmen. Det ligger i sakens natur. Vi veta, hur människorna äro beskaffade. Det kan hända, att en eller annan för detta uppfostringsarbete alldeles särskilt intresserad idealist ändå skulle gå till skyddshemmen, men det vågar man i varje fall inte lita på. I andra kammaren anfördes mycket litet av den argumentation, som förekommer i statsutskottets utlåtande, och där var huvudargumentet, att man just ur synpunkten att få den bästa rekryteringen borde acceptera statsutskottets för-

Anslag till verksamheten vid skyddshemmen m. m. (Forts.)
 slag. Där tävlade alltså reservanterna och utskottsmajoriteten i sin omsorg om förutsättningarna för en god rekrytering. Det skulle dock vara rätt egendomligt, om rekryteringen skulle bli bättre, om man ger befattningshavarna en osäkrare och sämre ställning än reservanterna och Kungl. Maj:t velat ge dem. Det förefaller mig, som om ett sådant resultat knappast skulle kunna ernås. Man svarade då, att rekryteringen är så viktig, att man måste låta vederbörande gå en viss provotid, för att man skall se, om de i det praktiska skyddshemsarbetet ha de kvalifikationer, som de förut huvudsakligen bara teoretiskt visat. Den synpunkten är fullkomligt riktig, men det är väl ingen som inbillar sig, att om Kungl. Maj:ts förslag bifalles, skyddshemmen skulle rekryteras med personal, som ögonblickligen, så fort de sökande visat sina papper, skulle bli ordinarie. Det ligger i sakens natur, att de till en början bara bli förordnade, och först sedan de visat sin lämplighet, tillförsäkras en ordinarie tjänst. Men den ordinarie tjänsten finns där, det är den, som skall utöva lockelsen för verkligt kvalificerade personer att gå in i detta som sagt mycket hårda och tunga arbete.

Därför är jag för min del övertygad, att om man så att säga vill sätta pricken över i't på det skyddshemsreformarbete, som har bedrivits de senaste åren, bör man i detta fall inte följa statsutskottet utan följa reservanterna.

Herr Karlsson, Oscar Gottfrid: Herr talman! Jag kunde ha inskränkt mig till att instämma i herr Ehrnbergs anförande, men jag vill dock yttra några ord i denna fråga.

Jag blev liksom herr Björek mycket förvånad, då jag fick se statsutskottets utlåtande och läsa dess motivering, icke minst därför — som herr Björek också underströk — att statsutskottet säger sig ha funnit de gjorda lönegradsplaceringsarna i stort sett väl avvägda. Då man i stort sett icke funnit någon anledning till erinran mot dessa, förmenar jag, att konsekvensen bort bli ett tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Svensson i Kompermåla säger nu, att skillnaden mellan Kungl. Maj:ts och utskottets förslag är ytterst liten. Men då kan jag instämma i vad herr Ehrnberg sade, att om skillnaden är så liten, som herr Svensson gör gällande, borde det inte vara någon större självövertvinnelse för de kammarledamöter, som tidigare ställt sig på utskottets sida, att nu, inte minst med hänsyn till den övervägande majoritet varmed andra kammaren följt reservanterna, även göra detta här i första kammaren. Men även om det blott är en liten skillnad, så är det dock en skillnad till det sämre för den personal det är fråga om, och jag kan inte finna det vara rättvist handlat mot dessa befattningshavare, som tidigare haft ordinarie anställning i landstingens tjänst, att när staten övertar skyddshemsverksamheten, placera dem på extra stat.

Jag finner, herr talman, att det vore en gärd av rättvisa mot den personal det gäller och ett uttryck för omtanke för den verksamhet denna personal har att utföra, om vi i dag följde reservanterna, till vilkas förslag, herr talman, jag ber att få yrka bifall.

I detta anförande instämde herrar *Viktor Larsson, Härdin, Dahlström, Anderberg* och *Theodor Nilsson*.

Herr Svensson, Martin: Jag har inte kunnat underlåta att begära ordet för ett par repliker.

Om herr Björek var överraskad över statsutskottets utlåtande, kände jag mig ganska överraskad över den uppgift han lämnade, att de, såsom anställda av landstingen, ha rätt att stå kvar, och att landstingen då få finna sig

Anslag till verksamheten vid skyddshemmen m. m. (Forts.)

i att avlöna dem utan att de ha någon tjänst att sköta. Jag frågar då, om de inte ha den rätten under alla förhållanden. Om det är någon, som inte vill övergå till den nya organisationen, sådan den är fastställd av Kungl. Maj:t, har han ju samma rätt att vägra att göra det, och jag är överraskad över, att en sådan upplysning lämnades från det hållet till ledning för de befattningshavare det här gäller. Alla kunna ju ändå inte placeras på ordinarie stat, och vid två hem skulle de även enligt Kungl. Maj:ts förslag komma att placeras på extra stat. Det upplyste också herr Björck om.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet lade synnerlig vikt vid nyrekryteringen och menade, att den skulle ställa sig bättre efter Kungl. Maj:ts förslag, men han upplyste tillika, att de genom nyrekrytering anställda icke genast komme på ordinarie stat, utan komme att ställas på prov en tid. Detta måste väl också i sin mån motverka lockelsen att söka sig in på denna bana. De, som nyanställas, veta ju ändå inte, om de komma att accepteras eller icke, och bli de underkända, komma de ju alls inte på ordinarie stat.

Herr Björckman, Gustaf Adolf: Herr talman! Jag har visserligen instämt med herr Ehrnberg, men jag vill anföra en liten synpunkt, som har bidragit till att jag gjorde mitt instämmande, och det är, att jag anser det synnerligen viktigt, att man ställer på bästa sätt för dem, bland vilka innehavarna av de krävande befattningarna på skyddshemmen skola rekryteras. Jag är ordförande i styrelsen för Bona tvångsuppfostringsanstalt, och för anställning av befattningshavare där har ofta återopats förutvarande befattning vid skyddshem. Man kan välja inom en bättre kvalificerad kår och bland flera goda krafter än annars, om man bifaller den kungl. propositionen. Och detta bättre urval kommer icke blott skyddshemmen till godo, utan även andra statens anstalter, som ha uppgifter av besläktad art att fylla.

Det är bl. a. dessa synpunkter som gjort, att jag instämt med herr Ehrnberg.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan, såvitt den skilde sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, bifalla denna framställning oförändrad; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Vattendomstolarna: Avlöningar m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

I en den 4 februari 1938 dagtecknad proposition, nr 143, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad personalförteckning för vattendomstolarna, dels fastställa av departementschefen förordad avlöningsstat för vattendomstolarna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1938/39, dels ock till Vattendomstolarna: Avlöningar för budgetåret 1938/39 anvisa ett förslagsanslag av 234.800 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att Västerbygdens vattendomstols kansli skulle bibehållas vid förläggning inom domstolens verksamhetsområde men förflyttas från Vänersborg till Göteborg.

Ang. förläggningsorten för Västerbygdens vattendomstol.

Ang. förläggningssorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehått

dels en inom andra kammaren av herrar *A. Hansson* i Rubbestad och *A. Gustafson* i Kasenberg väckt motion, nr 374, vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition måtte uttala, att Vänersborg borde bibehållas som förläggningssort för Västerbygdens vattendomstol;

dels ock en inom samma kammare av herr *G. De Geer* i Lesjöfors väckt motion, nr 377, vari föreslagits sådan ändring i Kungl. Maj:ts förslag, att Västerbygdens vattendomstol skulle förflyttas till Stockholm i stället för till Göteborg, eller alternativt, att förläggningsfrågan skulle göras till föremål för vidare utredning, innan beslut fattades om förflyttning från Vänersborg.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och herrar Hanssons i Rubbestad och Gustafsons i Kasenberg motion (II: 374) samt med avslag av herr De Geers motion (II: 377), måtte

- a) godkänna under punkten införd personalförteckning för vattendomstolarna;
- b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för vattendomstolarna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1938/39;
- c) till Vattendomstolarna: Avlöningar för budgetåret 1938/39 anvisa ett förslagsanslag av 231,700 kronor.

I motiveringen hade utskottet bland annat anfört, att utskottet funne välbetänkt, att Västerbygdens vattendomstols kansli bibehölles vid en förläggning inom domstolens verksamhetsområde, varefter utskottet fortsatt:

»Däremot kan utskottet icke finna tillräckliga skäl anförda för en förflyttning av sistnämnda kansli från Vänersborg till Göteborg. Utskottet ansluter sig i denna del till den uppfattning, som kommit till uttryck i motionen II: 374 och som närmast innebär, att Vänersborg med hänsyn såväl till sitt läge inom domstolsområdet som till de billigare levnadsomkostnaderna å orten måste anses vara att föredraga framför Göteborg. Utskottet förordar därför, att ifrågavarande kansli bibehålles vid sin nuvarande förläggning till Vänersborg.

Av det anförda framgår, att utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka det i motionen II: 377 framförda yrkandet om förflyttning av Västerbygdens vattendomstols kansli till Stockholm. Med den ståndpunkt, utskottet intagit, synes utskottet anledning ej heller föreligga att tillstyrka det i samma motion alternativt framställda yrkandet om ytterligare utredning av berörda förläggningsfråga.»

Herr Gärde: Herr talman! I denna punkt behandlas frågan om förläggningssorten för Västerbygdens vattendomstol. Kungl. Maj:t har i sin proposition föreslagit, att Västerbygdens vattendomstol skall förläggas till Göteborg, utskottet har i stället föreslagit, att den skall förläggas till Vänersborg. Det är med anledning av utskottets ståndpunkt till denna fråga som jag begärt ordet.

För att förstå vad förläggningssorten överhuvud taget betyder och i vilket sammanhang denna fråga uppkommit, är det kanske nödvändigt med kort redogörelse för vattendomstolarnas organisation och verksamhetssätt. Rättskipningen i vattenmål handhaves av fyra vattendomstolar, Norrbygdens vattendomstol, som är förlagd till Umeå, Österbygdens, som är förlagd till Stockholm,

Ang. förläggningssorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)

Söderbygdens, som också är förlagd till Stockholm, och Västerbygdens vattendomstol, som för närvarande är förlagd till Vänersborg. Varje domstol består av en vattenrättsdomare, två vattenrättsingenjörer och två vattenrättsnämndemän. Dessutom äro vid domstolarna anställda sekreterare och kanslipersonal. Fast tjänstgörande vid varje domstol äro vattenrättsdomaren, vattenrättsingenjörerna och sekreteraren. De ha att förbereda målens handläggning, vilket ju i allmänhet sker vid syn på stället, det vill säga ute vid de vattendrag, där ansökan gjorts om uppförande av en kraftverksbyggnad eller tvist pågår. Vattenrättsingenjörernas tjänstgöring på domstolens stationeringsort är alltså av mycket stor betydelse för målens beredande till handläggning. Nu har det emellertid visat sig, att den sammanlagda arbetsbördan för vattenrättsingenjörerna icke motiverar full uppsättning av vattenrättsingenjörer vid varje vattendomstol, utan en viss samverkan har måst äga rum mellan de olika vattendomstolarna.

Vid Norrbygdens vattendomstol, som har sin förläggning i Umeå, finns full uppsättning med anledning av att för den domstolen finns ingen möjlighet att få någon samverkan med vattenrättsingenjörerna vid någon annan domstol. Vid de tre övriga domstolarna, alltså Österbygdens, Söderbygdens och Västerbygdens vattendomstolar, skuldet det egentligen vid varje domstol vara två vattenrättsingenjörer, varav en vattenbyggnadsteknisk och en lantbruks-teknisk ingenjör, men vid dessa tre domstolar, som, om de haft full uppsättning, skulle haft sex ingenjörer tillsammans, finnas endast fyra ingenjörer, två av vardera slaget. Dessa fyra ingenjörers arbetskraft måste alltså uppdelas på dessa tre domstolar.

Vid 1932 års riksdag framlades av mig, som då var departementschef, ett förslag till omorganisation av vattendomstolarna. Jag hävdade i propositionen den uppfattningen, att dessa tre vattendomstolar borde ha gemensam förläggningssort i Stockholm, alltså en central förläggning. Därigenom skulle dessa fyra ingenjörers arbetskraft lättare kunna utnyttjas på ett rationellt sätt och allt efter behovet för samtliga vattendomstolar. Någon betänklighet att på detta sätt föreslå en central förläggning för domstolarna ansåg jag knappast föreligga därför att vattendomstolens dömande verksamhet utövas ju alltid på de särskilda orterna. Det är inte allmänheten som kommer till vattendomstolen, utan det är vattendomstolen, som kommer till allmänheten. Den har i regel sina sammanträden, som jag sade, vid syn på stället, och även om det inte skulle vara vid syn på stället, skall det vara på en för parterna välbelägen plats. Kostnaderna för vattendomstolens resor till syneorten och överhuvud taget till ort, där mål skola behandlas, bäras inte av de enskilda parterna utan utgå av allmänna medel. För övrigt är det ju alltid så, när man bara har fyra vattendomstolar, att avstånden bli i varje fall, var än förläggningssorten väljes, så stora, att man egentligen inte kan räkna på att allmänheten i någon större utsträckning skall söka sig till vattendomstolens kansli för att där muntligen inhämta råd av vattendomaren utan denna kontakt med allmänheten upprätthålles på annat sätt, nämligen genom vattendomstolens resor ute i bygderna. Man har ju också i detta avseende träffat anordningar av olika slag, för att en sådan kommunikation skall kunna komma till stånd mellan allmänheten och vattendomstolarna.

Vid 1932 års riksdag behandlades denna omorganisationsfråga, och statsutskottets majoritet delade vid den tidpunkten departementschefens uppfattning om en central förläggning. Emellertid yppades också betänkligheter mot denna centrala förläggning. Man ansåg, att principiellt borde en domstol alltid ha sin förläggningssort inom sitt eget verksamhetsområde, och även om man alltså med avseende på Österbygdens och Söderbygdens vattendomstolar inte ville

Ang. förläggningssorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)
bryta den gemensamma förläggningen i Stockholm av olika skäl, ansåg man dock, att Västerbygdens vattendomstol fortfarande borde ligga inom sitt verksamhetsområde. Jag uttalade vid frågans behandling i riksdagen, att jag förstod de synpunkterna och att man mycket väl kunde ordna det så, att försöksvis skulle Västerbygdens vattendomstol fortfarande ligga inom sitt verksamhetsområde. Jag ansåg också lämpligt, att den låg i Vänersborg, så länge de stora målen om Vänerens reglering pågingo. Västerbygdens vattendomstol har alltså legat kvar i Vänersborg. Emellertid har det, som man också kunde misstänka, visat sig, att det mötte stora svårigheter att inom de tre domstolarna ordna tjänstgöringen för dessa vattenrättsingenjörer och ett ganska ohållbart förhållande har inträtt, som gjort, att Kungl. Maj:t nu har framlagt proposition om förstärkning med en extra vattenbyggnadsteknisk ingenjör. Den samlade grupp av ingenjörer, som står till buds för tre vattendomstolar, skulle alltså bli fem i stället för nu fyra. Det kommer alltså fortfarande att vara en fördelning av arbetskrafterna mellan dessa tre domstolar inbördes, och ur den synpunkten hade det naturligtvis varit lämpligast, om en central förläggning hade kunnat ske. Det kan jag inte komma ifrån. Å andra sidan skall jag inte här dra upp den frågan, ty jag förstår mycket väl, att starka hänsyn till Ortsbefolkningen kunna göra sig gällande.

Däremot skall jag efter dessa förberedande upplysningar be att något närmare få dröja vid det av Kungl. Maj:t träffade valet av Göteborg och det av utskottet träffade valet av Vänersborg som förläggningssort. Att Västerbygdens vattendomstol på sin tid överhuvud taget förlades till Vänersborg, berodde på — det kan man utan överdrift säga — en ren tillfällighet. Det var det förhållandet, att den person, som förordnades till vattenrättsdomare — det var ju till en början endast på extra stat — var häradshövding von Sydow, som hade sin domsaga, Nordals, Sundals och Valbo härads, i den trakten. Han var för övrigt bosatt i Vänersborg.

Österbygdens vattendomstol förlades till en början i Hedemora — man kan ju möjligen tycka, att det kunde ha funnits någon lämpligare ort; jag vill därmed inte ha sagt något nedsättande om Hedemora på något sätt. Förläggningen till Hedemora berodde emellertid därpå, att den person, som förordnades till vattenrättsdomare där — numera presidenten Högstedt — hade sin domsaga och sin bostad i Hedemora. I det förhållandet, att Västerbygdens vattendomstol nu en gång har förlagts till Vänersborg, får man alltså inte se någon alltför djup tanke, att Vänersborg vore den lämpligaste orten ur sakliga synpunkter.

När man nu efter rationella synpunkter skall ordna denna fråga om Västerbygdens vattendomstols förläggning och man utgår ifrån, att den skall ha en lokal förläggning — ehuru jag har mina sympatier för en central förläggning, så vill jag på den punkten inte väcka någon strid — så instämmer jag till fullo i vad departementschefen har anfört, nämligen att Göteborg obetingat bör ges företräde. Utskottet har ansett, att det icke finns några skäl att rubba den förläggning till Vänersborg, som nu består, och åberopar härför såsom skäl, att Vänersborg med hänsyn till sitt läge inom domstolsområdet som ock de billigare levnadsomkostnaderna måste anses vara att föredraga framför Göteborg.

Till Västerbygdens vattendomstols område höra nederbördsområdena för de vattendrag, som falla ut i Västerhavet, alltså de bohuslänska vattendragen, vidare Göta älv, Väneren och Klarälven, alltså de vattendrag, som falla ut i Väneren. Vidare höra hit de halländska vattendragen, Viskan, Ätran och Nissan. Gränsen söderut går vid Lagan. Ur länssynpunkt innefattar alltså området, om man går från söder, Hallands län, hela Älvsborgs län, större delen av

Ang. förläggningssorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)

Skaraborgs län, Göteborgs och Bohus län helt och hållet, och större delen av Värmlands län. Mig förefaller, att det kan vara mycket tveksamt, huruvida Vänersborg ur kommunikationssynpunkt, vad beträffar detta område, ligger lämpligare till än Göteborg. För vissa delar är Göteborg säkerligen bäst, och om man tar Göteborg som utgångspunkt för en resa åt olika håll, är det otvivelaktigt så, att Göteborg lämpar sig vida bättre än Vänersborg som utgångspunkt med hänsyn till såväl tågtiderna som förhållandena i övrigt. Jag tror, att Vänersborg ur kommunikationssynpunkt överhuvud taget inte har någon lämpligare belägenhet än Göteborg.

Vad sedan skillnaden i levnadskostnader angår, bör detta dock här vara ett ganska sekundärt skäl.

Göteborgs övervikt ligger på så många andra områden. Den, som är intresserad i ett vattenmål, måste ofta söka hjälp av rättsbildade personer och ingenjörutbildade personer — alltså advokater och ingenjörer. För att söka deras hjälp reser han knappast till Vänersborg i första hand, utan han reser antingen till Stockholm, vilket nu kanske ofta är det vanliga, eller till Göteborg, där det också finns vattenrättsadvokater och några konsulterande ingenjörbyråer, men han reser sannolikt icke till Vänersborg. Då är det givetvis bra mycket lämpligare för den, som har en ansökan om en vattenbyggnad eller är invecklad i en vattentvist överhuvud taget, att också domstolen är förlagd på den plats, där han har att söka hjälp och biträde såväl av teknisk som rättslig natur.

Det är ju en synpunkt, som måste göras gällande ur den rättssökandes eget intresse, och de institutioner, som äro intresserade av den här saken, Svenska vattenkraftföreningen, vattenfallsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och överhuvud taget enskilda kraftägare, som hörts i mycket stor utsträckning, ha i allmänhet föredragit förläggning till Stockholm. Svenska vattenkraftföreningen, som har tillfrågat alla sina medlemmar, har uttalat sig mycket kraftigt för en förläggning till Stockholm, men den har väl knappast tänkt sig annat än att valet skulle stå mellan Stockholm och Göteborg. Att något val skulle föreligga mellan Vänersborg och Göteborg har väl aldrig ingått i föreningens föreställning. Säkerligen skulle ur den rättssökandes synpunkt Göteborg absolut vara att föredraga.

Härtill komma givetvis också synpunkter, som beröra själva domstolens funktioner och sammansättning. Uppenbart är, att det måste vara vida lättare att rekrytera domstolen på ett tillfredsställande sätt i Göteborg än i Vänersborg. Detta gäller ju i första hand såväl vattenrättsdomarna som vattenrättsingenjörerna. Det är klart, att tillgången på lämpliga ingenjörer blir väsentligt större, om de slippa att bosätta sig i Vänersborg, och deras verksamhet har även större förutsättningar i en miljö, där de kunna samråda med andra ingenjörer av facket, än om de isoleras på en plats, där de knappast ha tillfälle att samråda med några kolleger.

Till sist har den synpunkten gjorts gällande av den nuvarande vattenrättsdomaren i Vänersborg, att det har visat sig så gott som omöjligt att ordna lokalfrågan. Jag tror, att för några år sedan framställde statsrevisorerna anmärkning mot att vattendomstolens viktiga arkivmaterial var förvarat utan någon som helst brandsäkerhet, och jag har ett brev här i fickan, där vattenrättsdomaren säger, att det varit honom omöjligt att ordna denna lokalfråga. En sådan sak låter sig givetvis med mycket större lätthet ordna i Göteborg, där man väl i varje fall kan få tillgång till stenhus för att inhysa vattendomstolen.

Ja, herr talman, jag förstår nu, att det är en ganska hopplös uppgift, som jag har åtagit mig, att här mot ett enhälligt utskott försöka driva en annan

Ang. förläggningssorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)
uppfattning. Å andra sidan måste jag säga, att den beredning, som denna fråga har varit föremål för inom regeringen, borgar ju dock för att alla synpunkter här ha övervägts och övervägts på ett grundligt sätt. Det framgår nogsamant av propositionen, och jag tycker, att det är lättvindigt av utskottet att på dessa tre eller fyra rader avfärda denna fråga.

Jag har därför den djärvheten, herr talman, att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

I herr Gärdes yttrande instämde herrar *Schlyter, Sundberg, Gustaf Adolf Björkman, Ewerlöf, Wistrand* och *Ekströmer*.

Herr Svensson, Martin: I denna fråga är skillnaden mellan Kungl. Maj:ts förslag och utskottets förslag, att Kungl. Maj:t har stannat för att förorda Göteborg som plats för denna vattendomstol, under det att utskottet har stannat för att den skulle bibehållas i Vänersborg.

Den föregående ärade talaren framförde sina synpunkter och skäl för Kungl. Maj:ts förslag, och han framhöll då, att Göteborg skulle vara mera centralt beläget. Jag tror, att man i detta fall kan ha en annan mening. Göteborg kan ju vara mera centralt beläget för vissa delar av domstolens område, men Vänersborg är å andra sidan mera centralt beläget för andra delar, och jag vill för min del stanna för att Vänersborg i det avseendet är lika väl beläget som Göteborg.

Vad sedan angår tillgången till sakkunniga biträden åt parterna, anfördes det här, att parterna söka upp jurister och vattenrättsingenjörer vanligast i Stockholm, där nog denna speciella sakkunskap lär vara bäst företrädd. Då bortfaller emellertid till stor del skälen för att man skulle flytta domstolen från Vänersborg till Göteborg.

Vad lokalfrågan angår, anfördes det, att det är lättare att ordna med lokaler i Göteborg än i Vänersborg, men även om man stannar för Göteborg, kommer det sannolikt att medföra vissa kostnader för att anordna lokaler, antingen för vattendomstolen eller för andra ämbetsverk, som skulle komma att utträngas av vattendomstolen. Inom avdelningen, där det fanns speciell kunskap beträffande lokalerna i Vänersborg, har det ställts i utsikt, att lokalfrågan i Vänersborg skulle kunna ordnas på ett tillfredsställande sätt.

Jag vill som ytterligare skäl för bifall till statsutskottets enhälliga förslag framhålla, att andra kammaren utan votering har antagit detta förslag, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Sjödahl: Herr talman! Det kan kanske verka något misstänkt, om man här i kammaren, när det gäller frågan om en vattendomstols förläggning till Göteborg, tar till orda från Göteborgsbanken. När jag avlyssnade debatten i andra kammaren, fick jag emellertid ett starkt intryck av vilka småskurna lokalsynpunkter som kunna läggas på ett sådant ärende som detta och med vilken förtjusning som en del ledamöter, såsom det syntes, anammade dessa synpunkter. Det är det, herr talman, som har gjort, att jag här tagit till orda.

Jag kan nämligen inte förstå vad det för Göteborgs stad, där man har en rådhusrätt med inemot 30 jurister, där man har en häradsövding med medhjälpare i en av landets största domsagor och där man inom en säkerligen icke alltför avlägsen framtid har att vänta sig en hovrätt på en eller flera avdelningar, kan betyda, om en vattendomstol förlägges till Göteborg eller ej. Jag har, herr talman, tagit till orda för att framhålla, att detta kan inte betraktas som ett Göteborgsintresse, och jag för min personliga del har ingen

Ang. förläggningsorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)
möjlighet att anlägga någon lokal synpunkt på en sådan fråga som denna, även om jag ville aldrig så gärna se den ur Göteborgs synpunkt. Här böra väl ändå de verkligt sakliga synpunkterna vara avgörande. Om vi nu bortse från stadsfullmäktige i Vänersborg, som givetvis med, om jag så får uttrycka mig, av rörelse darrande stämma ha anhållit att få behålla vattendomstolen där, och från länsstyrelserna i respektive Värmlands län och Älvsborgs län, som med samma iver predikat nödvändigheten av vattendomstolens förläggning i resp. Karlstad och Vänersborg, så synes det, som om alla de verkligt sakkunniga institutionerna ha mycket överensstämmande enat sig om att Göteborg, försävt vattendomstolen icke skall förläggas till Stockholm, är den lämpligaste orten. Därför ha vattenöverdomstolen och vattenrättsdomaren i området i fråga uttalat sig. Samma är förhållandet med såväl Sveriges advokatsamfund som västra avdelningen av advokatsamfundet, vilken avdelning, märk väl, omfattar icke bara Göteborgs stad, utan även Göteborgs och Bohus län, Hallands län, Älvsborgs län och Skaraborgs län. Advokaterna i Älvsborgs län äro av den bestämda uppfattningen — att döma av advokatsamfundets yttrande — att domstolen bör förläggas till Göteborg. Saken är ju tämligen klar, och det har redan med styrka påvisats av herr Gärde.

Den man, som kommer såsom vattenrättsdomare till Vänersborg, blir en isolerad man. I Göteborg har han ändå möjlighet att kunna umgås med en mängd skickliga och dugliga jurister och med dem utbyta synpunkter och diskutera olika spörsmål. Göteborgs rådhusrätt har av gammalt ett gott rykte här i landet, och den hovrättsavdelning, som kommer dit, bör väl öka, får man hoppas, den renommé, som rådhusrättens jurister förskaffat staden. Där finnes likaså en stor grupp av advokater — och som jag nyss sade, ha advokatsamfundet och advokatsamfundets västra avdelning — enhälligt tillstyrkt förläggningen av denna vattendomstol till Göteborg. Tekniskt kunniga personer finner man också i större utsträckning i denna västkuststad än i Vänersborg.

Herr talman! När alla sakliga skäl tala för att Kungl. Maj:ts proposition bifalles, skulle jag vilja mana herrarna i denna kammare att se bort från de lokala synpunkterna — det må sedan gälla Göteborg eller Vänersborg — och i stället se på de sakliga motiven för att vattendomstolen förläggas till en, även vad rättsväsendet beträffar, central ort i västra Sverige.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den kungl. propositionen i förevarande del.

Herr Hansén: Herr talman! Den förste ärade talaren sade bland annat, att han ansåg, att statsutskottet hade behandlat denna fråga rentav lättvindigt. Ja, det är ju så, att omdömena kunna vara olika, och för den, som inte deltagit i utskottets sammanträden, är det lätt att draga vilka slutsatser han vill, om hur pass allvarligt utskottet har ägnat sin uppmärksamhet åt ärenden av olika slag. Jag ber såsom en av dem, som varit med i den avdelning inom utskottet, som handlagt detta ärende, att få säga, att det har varit föremål för precis samma noggranna prövning, som vi överhuvud taget efter förmåga söka ägna varje ärende, som ligger under vår behandling.

Därutöver vill jag säga till den förste ärade talaren, att jag tyckte inte, att hans argument verkade på mig övertygande eller gjorde mig på något sätt ångerköpt över den ståndpunkt, jag tillät mig intaga i den föreliggande frågan. Han framhöll, att man inte borde ta någon hänsyn till resekostnaderna, ty de betalas inte av parterna, utan av det allmänna — och då så! Ja, men så resonera vi icke i statsutskottet, utan vi resonera som så, att statens utgifter skola vi försöka spara på så mycket som möjligt, och vi skola även söka

Ang. förläggningssorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)
se till, att vi begränsa de enskildas utgifter så mycket vi kunna. Vi nonchalera således icke, att resekostnaderna betalas av statsmedel.

Vidare vill jag fästa uppmärksamheten på att den ärade talaren vitsordade, att han själv 1932 som departementschef gick med på domstolens förläggning till Vänersborg. Han sade, att det var beroende på särskilda skäl, till och med rent personliga skäl. Ja, min ärade vän, herr Gärde: äro de synpunkter, som nu legat till grund för avdelningens och utskottets ståndpunktstagande, mera lättvindiga än den rent personliga hänsynen till en blivande vattenrättsdomare? Vi ha nämligen ansett och anse fortfarande, att bygden, som domstolen skall tjäna, blir bättre tillgodosedd genom att domstolen blir kvar ungefär i hjärtat av sitt verksamhetsområde, d. v. s. i Vänersborg, och vi ha inte kunnat finna, att det är till gagn att våra offentliga institutioner koncentreras till storstäderna.

Nu förstår jag, att min ärade vän på Göteborgsbanken säger: nu är Hansén framme med de där förenklade argumenten, som måhända bita på andra kammaren. Ja, vi äro sådana, vi från landet, att vi anse, att även landsbygdens intressen skola tillgodoses i någon mån, och vi kunna inte finna, att landsbygden är betjänad av att de institutioner, domstolar och andra, som skola vaka över och handha landsbygdens angelägenheter ovillkorligen skola dragas in till storstäderna.

Vidare sade herr Sjödahl, att om man bortser från stadsfullmäktige i Vänersborg och från länsstyrelserna, som tillstyrkt en förläggning till Vänersborg, så har man kvar sådana auktoritativa myndigheter som Svenska vattenkraftföreningen och vattenfallsstyrelsen och, för all del, advokatsamfundet, såväl riksförbundet som västra avdelningen. Ja, mina herrar, med all respekt för dessa centrala myndigheter och advokatsamfundet, som tidigare har spelat en roll, när det gäller förläggning av domstolarna, tror jag dock, att deras synpunkter ha blivit litet för mycket beaktade. Advokterna få finna sig i att, i den mån de skola tjänstgöra — det göra de säkerligen också gärna — resa dit, där domstolen är förlagd och där de ha en uppgift att fylla. Men, herr Sjödahl, tänk, om vi kulle vara så djärva och säga: låt oss bortse från de centrala myndigheterna och tillmäta länsstyrelserna, vilkas yttranden likaledes äro avgivna under ansvar, större förståelse för vad saken gäller än de centrala myndigheterna i Stockholm. Det tycker jag är ett rimligt resonemang. Jag kan inte komma ifrån, att länsstyrelserna, som talat för Vänersborg, kunna bedöma den här saken betydligt bättre än de centrala ämbetsverken och framför allt bedöma ärendena med hänsyn till ortens och bygdens bästa. Under sådana förhållanden kan jag inte finna, att statsutskottet vare sig lättvindigt eller utan sakliga skäl gått in för den ståndpunkt, som utskottet intar.

Jag vill därtill erinra om, att andra kammaren utan votering redan har bifallit utskottets förslag och gentemot herr Sjödahls vädjan tillåter jag mig uttala den förhoppningen, att första kammaren må biträda det beslut, som redan fattats av andra kammaren,

Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herrar *Bäcklund* och *Jacobsson*.

Herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Efter det anförande, som inledde denna debatt, är det möjligt för mig att fatta mig jämförelsevis kort, men jag kan inte underlåta att framhålla de synpunkter, som varit bestämmande för mig, när jag har tillstyrkt den proposition, som nu är föremål för behandling.

Jag ber då först att få framföra min tacksamhet till utskottet för att utskot-

Ang. förläggningssorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)

tet har godkänt den huvudsynpunkt, som har varit ledande vid propositionens avfattning, nämligen den, att man inte borde centralisera vattendomstolarna utan att, när det nu är fråga om var man skall placera Västerbygdens vattendomstol, man skulle förlägga den inom dess domsagas område — alltså enligt decentralisationssynpunkten. När jag intagit denna ståndpunkt, befinner jag mig i överensstämmelse med den tankegång, som ligger till grund för det beslut, som under senare tid har fattats beträffande hovrätternas placering. Man har ju där gått ut ifrån att man skulle upphäva den centralisering, som har karakteriserat hovrätternas förläggning, och ordna det så, att hovrätten kommer att ligga i den landsända, vars mål äro föremål för hovrättens behandling. Det har förefallit mig, som om det skulle vara inkomsekvent, om man å ena sidan hade en centrifugal rörelse hos hovrätterna och å andra sidan en centripetal rörelse hos vattendomstolarna.

Det gläder mig, att utskottet har godkänt denna tankegång. Utskottet har emellertid, när det har blivit fråga om den praktiska lokala tillämpningen av denna idé, gått en smula längre än vad jag har gjort. Utskottet har ju ansett, att Göteborg till och med skulle vara alltför centralt och att man i syfte att grundligt decentralisera borde förlägga vattendomstolen till Vänersborg. Det har för mig varit omöjligt, när jag skulle bedöma denna fråga, att, såsom den siste ärade talaren tillrådde, lägga länsstyrelsernas ståndpunkt till grund för mitt omdöme, därför att det finns ju flera intresserade länsstyrelser, och det är helt naturligt, att varje länsstyrelse går in för sin huvudstad. Om man skulle tillmötesgå länsstyrelsernas synpunkter, skulle man ha fått tre vattendomstolar i detta fall i stället för en, en i Göteborg, en i Vänersborg och en i Karlstad. Man får i stället bemöda sig om, när man skall fatta ett beslut rörande förläggning av denna vattendomstol, att se saken ur allmänna synpunkter och bedöma den med hänsyn till frågans vikt för rättsväsendet i dess helhet.

De skäl, som ha föranlett mig att föreslå Göteborg, ha antytts av den förste ärade talaren, och jag skall därför bara erinra om de skäl, som tala för den lösningen.

Det blir sålunda lättare att rekrytera domstolen. Det är givetvis lättare att få högt kvalificerade ordinarie tjänstemän, vattenrättsdomare och vattenrättsingenjörer, vid en domstol, som är förlagd till Göteborg än vid en, som är förlagd till Vänersborg. Jag kan tala om för herrarna, att det inte är några funderingar från min sida, som ligga bakom detta uttalande, utan bakom ligga praktiska fakta, som komma att träda i dagen, ifall kammren följer medkammaren och beslutar att förlägga domstolen till Vänersborg.

Naturligtvis blir det också mycket lättare att i Göteborg få extra personal, t. ex. amanuenser, som kunna tjänstgöra vid vattendomstolen. Såsom herr Sjödahl framhållit, finns det redan en talrik uppsättning av unga jurister, som tjänstgöra vid rådhusrätten i Göteborg. Det är ju också att räkna med att om Göteborgs stad visar håg att samarbeta med Kungl. Maj:t på samma sätt som andra städer ha gjort, när det varit fråga om att dit förlägga en hovrätt, finns det stora utsikter för att en hovrätt kommer att förläggas till Göteborg. Då är det klart, att därigenom ökas naturligtvis möjligheterna för vattenrättsdomaren att komma i en fruktbar kontakt med juristkolleger, han vinner den fördelen att inte behöva vara isolerad på en ort, där han saknar möjlighet att diskutera de frågor, som intressera honom, med andra fackmän och få stöd och nya uppslag genom sådant meningsutbyte.

Jag vill också erinra om vad herr Gärde redan har framhållit, att det naturligtvis för parterna är av stor fördel, att domstolen är förlagd till en ort, där det finns advokater, som kunna hjälpa parterna med deras ärenden.

Vad beträffar frågan om vilkendera staden, Vänersborg eller Göteborg, lig-

Ang. förläggningssorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)
ger mera centralt, och frågan, huruvida resekostnaderna till den ena eller den andra staden bli högre, vill jag endast säga, att sådana frågor icke äro av den rangordningen, att de förtjäna, att man tar hänsyn till dem vid det avgörande, som det nu gäller.

Den ärade talare, som först utvecklade utskottets ståndpunkt, herr Martin Svensson, lämnade den upplysningen, att man på avdelningen hade fått det meddelandet, att frågan om lokal för vattendomstolen skulle på ett tillfredsställande sätt ordnas av, om jag fattade honom rätt, Vänersborgs myndigheter. Någon utfästelse från Vänersborgs sida föreligger icke inför Kungl. Maj:t, och det förhållandet, att den ärade talaren, om jag fattade honom rätt, har omnämnt, att ett dylikt yttrande förekommit vid överläggningarna på avdelningen, utgör naturligtvis icke heller någon bindande utfästelse.

Saken ligger till på det sättet, att vattendomstolen i Vänersborg nu är inhytt i ett hus, som av statsrevisorerna har betecknats såsom alldeles otillfredsställande ur brandsäkerhetssynpunkt. Statsrevisorerna ha mycket kraftigt understrukt, att man inom den närmaste tiden måste se till, att de oersättliga arkivalier, som samlats under den tid domstolen varit i verksamhet, få en brandsäker förvaring. Det kravet kan i Vänersborg icke uppfyllas på annat sätt än genom en nybyggnad. Om riksdagen alltså nu beslutar, att domstolen skall kvarbliva i Vänersborg, blir en följd därav, att förslag till en nybyggnad för domstolens räkning inom den närmaste tiden bör föreläggas riksdagen. Då får riksdagen på nytt taga frågan under omprövning. Det må förlåtas mig, om jag icke har velat ställa riskdagen inför en sådan utsikt, då jag med visshet vet, att man i Göteborg kan lösa lokalfrågan på ett fullt tillfredsställande sätt och utan höga kostnader för statsverket. I riksbankens hus i Göteborg finnes nämligen inredd en våning, som ur brandsäkerhetssynpunkt är fullt tillfredsställande och som vattendomstolen kan få hyra, om den förlägges till Göteborg. Om riksdagen stannar för Göteborgsalternativet, bortfaller således hela frågan om en nybyggnad, ty det är självklart, att kan man få hyra i riksbankens hus i Göteborg, finns det ingen anledning för staten att bygga ett nytt hus åt vattendomstolen endast för att denna skall få inrymmas i en lokal, som äges direkt av staten. Ur lokalfrågans synpunkt är därför förläggningen till Göteborg en mycket billig lösning.

När jag har haft att taga ställning till det föreliggande problemet, har jag givetvis haft att bedöma frågan, icke med hänsyn till olika städers placering i dyrortsavseende eller med hänsyn till önskvärldheten av att man förlade institutioner till landsbygden, såsom herr Hansén uttryckte sig. Det är inom parentes sagt en beteckning av Vänersborg, som väl åtminstone landshövdingen där skulle tycka vara litet vanvördig, när den uttalas av en kollega. Vad jag har haft att göra, har naturligtvis varit att bedöma förläggningsfrågan ur organisatoriska synpunkter och försöka lösa den så, att domstolen finge en förläggning, som garanterade, att domstolen i framtiden på bästa sätt kommer att kunna utöva sin verksamhet. Ur dessa rättsvårdens synpunkter har jag ansett, att förläggningen till Göteborg är att föredraga framför förläggningen till Vänersborg.

Herr Sjö Dahl: Herr talman! Det är herr Hansén, som uppkallat mig till några repliker.

Först sökte herr Hansén spela på motsättningen mellan de mindre eller medelstora städerna och de större. Men är det, herr Hansén, ett sakligt argument? Om det vore ett argument av någon verklig betydelse för herr Hansén, borde Kungl. Maj:t ha att förvänta en framställning i all underdanighet från herr landshövding Hanséns sida att få förflytta länsresidenset i hans län till

Ang. förläggningssorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)
exempelvis Piteå eller Arvidsjaur. Men jag förmodar, att herr Hanséns av mig mycket väl kända sunda förnuft hindrar honom från att göra en sådan underdånig framställning, även om det tyvärr inte i dag har kunnat hindra honom från att frambära ett dåligt argument i den föreliggande frågan.

Vidare ansåg herr Hansén, att man inte borde fästa sig så mycket vid de åsikter, som framförts av vattenöverdomstolen, den ifrågavarande vattendomstolen eller advokatsamfundet, utan att man i stället borde tillmäta större vikt och värde åt länsstyrelsernas yttranden. Men de länsstyrelser, som yttrat sig i denna fråga, äro ju intresserade parter. Jag vill för min del inte åberopa vad länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län sagt, ty var och en av dessa länsstyrelser talar till förmån för sin landsändas intressen. Att rätta sig efter dem erinrar om det berömda försöket att sätta en kameleont på ett skotskt kläde, som var rött och gult och blått. Kameleonten försökte anpassa sig efter de olika färgerna och sprack på kuppen. Länsstyrelsernas yttranden kunna säkerligen inte användas såsom argument i detta fall.

Sedan anförde herr Hansén ett skäl, som, om det verkligen haft giltighet i förevarande fall, hade varit av stor betydelse för kammarens ställningstagande. nämligen att parterna skulle ha ett mycket stort intresse av att man förlade vattendomstolen till Vänersborg. Jag vill då påpeka, att till vattendomstolens verksamhetsområde hör till exempel större delen av Hallands län. Vad har folket där för intresse av att domstolen är förlagd till Vänersborg, som ligger ännu längre från Halland än Göteborg? Och vad kunna rättssökande i de delar av Jönköpings län, som också hör till detta område — Nissans och Ätrans vattenområden — ha för intresse annat än att få fara till den ort, som de lättare komma till, nämligen Göteborg? Jag undrar vidare, om inte stora delar av Älvsborgs län — jag misstänker, att Älvsborgslänsbanken kommer att försöka hålla ihop i denna fråga, fastän jag hade vissa förhoppningar om att det skulle gå med den som med kameleonten — ha minst lika goda förbindelser med Göteborg, från Boråstrakten till exempel, som med Vänersborg, för att nu inte tala om Bohuslän, för vilket Göteborg är den administrativa huvudorten.

Viktigt är väl också det förhållandet, att parterna icke ta sina juridiska eller tekniska biträden från Vänersborg, utan ta dem i dessa trakter av landet väsentligen från Göteborg. Om det förhåller sig så, är det väl tämligen uppenbart, att det blir billigare för parterna, om domstolen är förlagd till Göteborg, ty då slippa de i högre grad ifrån att betala resekostnaderna för biträdena. Jag skulle, herr talman, icke ha yrkat bifall till Kungl. Maj:ts proposition på denna punkt, om jag icke varit alldeles övertygad om att det ligger i parternas intresse, att ifrågavarande vattendomstol förlägges på det sätt, som Kungl. Maj:t föreslagit.

Herr Lindhagen: Herr talman! I äldre tider i riksdagen har jag sysslat mycket med vattenrättsfrågor, särskilt även med den lagstiftning som skänker industrien expropriationsrätt till jordbrukets tillintetgörande eller försämring genom uppdamning av vattendrag för kraftanläggningar, och ofta mot en flyktig eller alldeles för liten ersättning. När det gäller expropriationsrätt för återvinning åt allmogen av odlingslägenheter med någon skog från den av storindustrien med hjälp av statens administration plundrade statsjorden i Norrland, avsedd till landets »uppodling och bebyggande», då finnes ingen möjlighet till något tillmötesgående från lagstiftningen, varigenom jordbruket har lidit ofantlig skada. Det har egentligen varit en kamp mot storstäderna och storindustrien — ty de äro ett i mängt och mycket.

År 1918 väcktes i andra kammaren, trots att jag det året var utslagen från riksdagen, en av mig författad motion, som rullade upp hela detta uppdam-

Ang. förläggningssorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)
ningsproblem. Jag stod då, sista motionsminuterna, i andra kammarens plenisal, fastän jag inte tillhörde kammaren, och ropade: »Herr talman! Det är en motion, som herr Hage skall väcka här, en vattenrättsmotion», ty jag var rädd, att vi inte skulle bli färdiga i rätt tid.

När den siste ärade talaren ordade om vad som kunde vara av intresse för parterna, betonade han särskilt minskning i advokatkostnaderna. Vad är det för synpunkt på denna fråga! De nödlidande parterna äro de jordbrukare, som hotas genom de industriella uppdämningarna. Det sades att jordbrukarna skulle få så utmärkta jurister vid Göteborgs rådhusrätt, att parterna där kunna få en god hjälp. De juristerna kunna inte sådana frågor sakkunnigt, herr talman! Den föregående talaren sade också, att det är känt, att juristerna vid Göteborgs rådhusrätt vore särskilt märkvärdigt skickliga. Ingen rådhusrätt är märkvärdigare än den andra, herr talman. Det viktigaste för en domare är en medfödd humanitet och det är en slump var den hamnar. Rättvisa åt små jordbrukare är för övrigt mest problematisk i storstäderna, industrialismens huvudstäder. Jag har för övrigt hört annat omdöme uttalas om Göteborgs rådhusrätt. En högt uppsatt och uppburne jurist sade mig en gång, att rättsskipningen där vore känd som ofta mindre framstående.

När vattendomstolen nu ligger i Vänersborg, som är ett centrum för landets största vattensystem med vattenfallsmöjligheter och en mindre stad med större kontakt med den stora landsbygden och dess nödlägen, bör domstolen också få bli kvar där. Det är en riktig instinkt av statsutskottet att inte kasta domstolen i armarna på storstadens och med andra ord även storindustriens miljö med dess främlingsskap för landsbygdens livsfråga.

Nu säges till sist, att man inte kan få en ordentlig lokal åt domstolen i Vänersborg. Domstolen måste ur brandfarans synpunkt inrymmas i ett stenhus, och därför flyttas till Göteborg, anse även domstolens tre jurister, vilka kanske icke minst känna sig dragna till den stora stenökenstadens mångsidigare livsföring. Sådana synpunkter, herr talman! När nu domstolen befinner sig i en lämpligare miljö, bör den väl inte flyttas på lösa boliner till en storstad och dess dominerande storindustriella intressen. I våra mindre residensstäder bygger staten frikostigt stenhus för varjehanda ändamål, och då kan den väl bestå sig med ett stenhus även för en vattendomstol med omfattande jurisdiktionsområde.

Jag yrkar bifall till statsutskottets förslag.

Herr Hansén: Jag skulle inte ha besvärat kammaren ännu en gång, ifall inte vissa uttalanden i mitt förra anförande blivit så markant vantolkade, som de blevo.

Jag trodde, att kammarens ledamöter mycket väl kunde följa min tankegång, då jag å ena sidan talade om storstäderna och å andra sidan om landsbygden. Jag talade inte om landsbygden såsom rena rama landet i motsats till städer eller andra samhällen, utan jag ställde landsorten i allmän bemärkelse emot de utpräglade storstäderna. För övrigt använde jag uttrycket »den bygd, inom vilken domstolen skall verka», vilket naturligtvis sammanfattar städerna i den bygden och själva landsbygden. Det är således inte riktigt att göra gällande, att jag talat för att domstolen skall ligga på landet och överhuvud taget icke i en stad. Ett sådant resonemang har jag inte fört. Jag ber därför att gentemot herr statsrådet få säga, att även om jag i en sådan turnering skulle ha betecknat en hel rad residensstäder i detta land såsom landsbygd, fruktar jag ingen som helst motsättning med mina ärade kolleger. Sådana synpunkter förstå landshövdingarna litet var här i landet.

Vad lokalfrågan beträffar, vill jag inte diskutera den i detalj. Jag vill

Ang. förläggningssorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)
endast säga, att de upplysningar vi fått på avdelningen inte ha givit vid handen, att det vore omöjligt att skaffa lokaler i Vänersborg utan nybyggnad. Det tarvas speciellt för arkivets räkning vissa åtgärder, och det fordras kanske även reparationer, men för övrigt ansåg man, att lokaler kunde anskaffas i Vänersborg utan nybyggnad. De upplysningarna fingo vi på avdelningen.

Herr statsrådet **Westman**: Med anledning av vad den ärade talaren uttalade angående upplysningarna på utskottsavdelningen kan jag meddela, att inom avdelningen uppstått ett missförstånd. I departementet ha företagits mycket noggranna undersökningar av lokalfrågan. Det förhåller sig så, som jag redan har förklarat, nämligen att det för närvarande icke finns någon möjlighet att i Vänersborg i enlighet med statsrevisorernas önskan skaffa vattendomstolen en brandsäker lokal utan att uppföra en ny byggnad.

Herr **Schlyter**: Herr talman! Jag finner det icke böra stå oemotsagt i kammarens protokoll, när en ledamot av kammaren gjort gällande, att rättskipningen vid en av landets mest ansedda rådhusrätter är underhållig. Den ifrågavarande talaren har ingen kompetens att bedöma den saken.

Herr **Lindhagen**: Storstädernas rättsskipning har otillräckligt sinne- lag för landsbygdens nödlägen.

Vad lokalfrågan beträffar, ha vi nu åtminstone fått den upplysningen, att det går för sig för en vattendomstol att döma även i trähus. Den frågan är alltså avkopplad.

Det gäller endast frågan hur handlingarna skola förvaras. För gamla avgjorda mål kunna säkerligen i Vänersborg beredas plats i länsarkivet, riksbankens avdelningskontor, rådhusrättens arkiv eller enskilda bankers förvaringsrum. De för dagen löpande handlingarna kunna väl förvaras i eldfast kassaskåp. För övrigt består sig staten med stenhus i residensstäderna för skilda ändamål och det bör väl — jag upprepar det — kunna gå för sig att anskaffa även en lokal för vattendomstolen med dess vidsträckta jurisdiktion.

Herr statsrådet **Westman**: Jag ber med anledning av herr Lindhagens sista anförande att få säga, att under den utredning, som företagits rörande lokalfrågan i Vänersborg, förkom det också, att en bank där erbjöd domstolen att i bankens källare få förvara sina arkivalier. Men domaren förklarade alldeles bestämt, att domstolens arbetssätt var sådant, att det var alldeles nödvändigt att ha handlingarna förvarade i samma lokal som den, där arbetet utfördes. Var och en, som har den allra ringaste kännedom om hur en vattendomstol arbetar, förstår också, att domaren i det avseendet har alldeles rätt.

Jag har för min del icke tillmätt lokalfrågan någon avgörande betydelse, när det gäller spørsmålet om placeringen av ifrågavarande vattendomstol. Att jag så kraftigt har betonat, att man enligt de upplysningar jag erhållit icke för närvarande kan finna en tillfredsställande lokal för domstolen i Vänersborg utan nybyggnad, beror därpå, att jag har velat förbereda kammaren på att ett bifall till förslaget om förläggning av domstolen till Vänersborg medför den utsikten, att kammaren har att vänta en proposition om nybyggnad. Jag anser det vara min skyldighet att framhålla denna konsekvens av ett sådant beslut för kammarens ledamöter, så att det icke skall kunna sägas, att en dylik proposition kommer såsom en överraskning.

Herr **Ström, Torsten**: Herr talman! Vid behandlingen av föreliggande ärende ha, såsom herr Hansén framhållit, alla skäl vägts emot varandra, och

Ang. förläggningssorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.) statsutskottets tredje avdelning har därvid kommit till det resultatet, att en förflyttning av vattendomstolen från Vänersborg till Göteborg ej är av behovet påkallad. I debatten har talats om att det skulle vara bekvämt för parterna, att domstolen förlades till Göteborg, därigenom att resekostnaderna för dem då bleve mindre. Men det är en annan omständighet, som man även måste ta hänsyn till i detta sammanhang. Det är inte endast parterna, som måste resa, utan det får även vattendomstolens ledamöter göra. Om jag inte är alltför felaktigt underrättad, äro dessa resor inte särdeles billiga, utan de kosta staten mycket pengar.

Vad som egentligen uppkallade mig var, att herr Sjö Dahl lättade sitt hjärta genom att säga: »Jag har varit inne i andra kammaren och hört, vilka småskurna synpunkter, som där lades på denna fråga. Jag uppträder inte som göteborgare utan skall försöka lägga saken till rätta.» Herr Sjö Dahl, vi landsortsbor, om jag får använda det uttrycket, tro inte på det, utan vi tro, att herr Sjö Dahl håller på att försöka skaffa något nytt åt Göteborg, för all del inte någonting av större betydelse, men det blir dock en ny institution, om ifrågavarande vattendomstol förlägges till Göteborg. Vi, som bo i landsorten, ha lärt oss att slå vakt om våra intressen och värna om vad som finns i våra städer och samhällen, och vi anse, att det inte är av behovet påkallat att förflytta vattendomstolen från Vänersborg.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Med anledning av Schlyters erinran må upplysas, att jag hyser stor vänskap till Stockholms rådhusrätt. Men jag vet, att en stadsdomstol av naturliga skäl mindre väl förstår sig på landsbygdens speciella förhållanden.

Jag har ock erfarenhet av, hur det är att organisera lantegendomarna i närheten av Stockholm till trädgårdsstäder. Jag har varit ordförande i den grundläggande organisationen för detta ändamål och vet, hur svårt det är att få stockholmarna att förstå betydelsen av trädgårdskolonier och sådana saker. Man får slåss på kniven för att få en fläkt från landsbygden in i storstäderna, vilket just är vad storstäderna nu behöva. Det är folkförbundet däremot på det klara med, men här i Sverige ha storindustrien och dess storstäder tillägnat sig en alltför oförstående syn på landsbygdens förhållanden.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan, såvitt den skilde sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, bifalla denna framställning oförändrad; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Gärde* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 92 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan, såvitt den skiljer sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, och bifalles denna framställning oförändrad.

Ang. förläggningensorten för Västerbygdens vattendomstol. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Svensson, Martin*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 43;

Nej — 70.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående förvärv av aktier i vissa järnvägsaktiebolag jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

I en den 3 mars 1938 dagtecknad proposition, nr 174, hade Kungl. Maj:ts föreslagit riksdagen medgiva, att för inköp av aktierna i Hälsingborg—Hässleholms järnvägsaktiebolag finge disponeras ett belopp av högst 4,320,000 kronor av till järnvägsstyrelsens förfogande stående likvida medel.

*Ang. förvärv
av aktier i
Hälsingborg—
Hässleholms
järnvägsab.*

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 280, av herrar *K. A. Johanson* och *C. A. Härdin*, och den andra inom andra kammaren, nr 410, av herr *R. Lundqvist* m. fl., hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 174 ville besluta göra det uttalandet, att vid aktieförvärv i eller införlivande med statens järnvägar av enskilda banor det borde tillses, att de vid statens järnvägar anställda tjänstemännen icke i befodrings- eller lönehänseende komme att bliva lidande genom den överflyttning av tjänstemän, som kunde beräknas komma att ske från de enskilda järnvägarna.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på återropade grunder hemställt,

a) att riksdagen måtte medgiva, att för inköp av aktierna i Hälsingborg—Hässleholms järnvägsaktiebolag finge disponeras ett belopp av högst 4,320,000 kronor av likvida medel, som stode till järnvägsstyrelsens förfogande;

b) att motionerna I: 280 och II: 410 måtte anses besvarade med vad utskottet under punkten anfört.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herr *J. B. Johansson* i Fredrikslund på anförda skäl under den nu ifrågavarande punkten hemställt, att propositionen nr 174 samt motionerna I: 280 och II: 410 ej måtte av riksdagen bifallas.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Som synes av detta statsutskottets utlåtande har jag där antecknat en reservation. Jag har inte kunnat underlåta att efter granskningen av detta ärende göra några erinringar.

Ang. förvärv av aktier i Hälsingborg—Hässleholms järnvägsab. (Forts.)
Utskottet tillstyrker i detta utlåtande, att riksdagen måtte besluta att förvärva aktierna uti de i propositionen under denna och efterföljande tvenne punkter omnämnda järnvägar. Jag har funnit, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag föregriper den nu pågående utredningen rörande statsförvärv av enskilda järnvägar. Jag har också tillåtit mig i reservationen antyda — och det har jag sedermera vid en närmare undersökning fått bestyrkt — att det pris, som här skall betalas, är för högt. Jag skall inte upptaga tiden med att gå tillbaka till den historik, som finnes i frågan om statens övertagande av det enskilda järnvägsnätet, och de utredningar, och tidigare genom järnvägsstyrelsen och andra i det avseendet företagits och ännu pågå. Jag vill bara erinra om att Kungl. Maj:t den 8 juni 1936 tillkallade särskilda sakkunniga för att fortsätta undersökningarna beträffande förutsättningarna för ett sammanförande i statens hand av det enskilda järnvägsnätet i landet eller delar därav ävensom för de övriga åtgärder i fusions- och rationaliseringssyfte, som kunna befinnas ändamålsenliga. Denna kommitté har till ordförande generaldirektör Leo, och bland dess ledamöter befinner sig också en av denna kammars ledamöter.

Det meddelas vidare i årets berättelse om vad i rikets styrelse sig tilldragit, att kommittén har igångsatt vissa specialundersökningar, och att dessa utredningar väntas föreligga under 1938, varefter kommittén skall taga ställning till samtliga de spörsmål, som enligt utredningsdirektiven förelagts densamma. Att kommittén blir färdig redan under innevarande år, har också bekräftats genom de uppgifter, som ha lämnats inför utskottet. Det har därför synt mig synnerligen märkligt, att Kungl. Maj:t nu vill förvärva aktiemajoriteten i dessa järnvägar. Jag har i reservationen räknat med 19 1/2 miljoner, men jag kommer till närmare 21 miljoner, om jag räknar noga. Det är sålunda en betydande affär, som det här gäller, och som, ej annat än jag kan förstå, måste föregripa den plan, som den pågående utredningen har fått direktiv att uppgöra för ett överförande i statens järnvägars ägo av enskilda järnvägar, liksom för de fusioner, som där kunna komma att föreslås. Och när det gäller ett sammanförande av enskilda järnvägar till en gemensam förvaltning, en fusion, så är att observera, att nu ifrågakommande järnvägar ligga nere i södra Sverige, där det största enskilda järnvägsnätet finnes, och det kan ju tänkas, att ett överförande i statens ägo av aktierna i dessa företag kommer att försvåra ett sammanförande av förvaltningarna med de andra enskilda järnvägarna. Det förefaller mig i varje fall, som om det är ett skäl för uppskov och ett skäl för påståendet, att detta föregriper kommittéutredningen.

Man säger, att genom statens övertagande av dessa banor kan driften rationaliseras: man kan genom vissa omläggningar få förkortade avstånd för gods-transporter, och man kan också få driften lagd på ett annat sätt, som kan vara till gagn för befolkningen. Om den saken kan jag ej yttra mig, men vad som inte finnes i utredningen är huruvida icke, när järnvägarna komma i statens ägo, genom sådana omläggningar andra enskilda järnvägar kunna bli lidande och få transporter försämrade, vilket blir till skada för den befolkning, som bor vid dessa andra järnvägar. Med hänsyn till den eventuella konkurrens, som här kan komma att uppstå mellan dessa nu i statens hand förvärvade och andra enskilda järnvägar, förefaller det mig, att man borde vänta åtminstone till dess den under arbete varande planen blir färdig. Den väntas ju bli färdig i år.

I propositionen talas om, att statens järnvägar ämna driva dessa järnvägsföretag i den enskilda aktiebolagsformen även efter statsförvärvet. Jag har frågat om anledningen härtill, och det kom sedermera fram uppgifter och direkta svar, som gingo ut på, att man bibehåller den enskilda aktiebolagsfor-

Ang. förvärv av aktier i Hälsingborg—Hässleholms järnvägsab. (Forts.)
men för att därigenom icke föregripa den pågående utredningen. Är det någon, som kan tro, att sedan dessa aktier ha kommit i statens järnvägars hand och således statens järnvägar få bestämma över banorna det inte skulle bli något likartat som med statsbanorna vid eventuella överläggningar om fusion? Det förhållandet tycker jag bestyrker påståendet, att man här är inne på vägar, som föregripa den pågående utredningen. Snarare förefaller det mig som om man önskar skynda på för att hinna få det här köpet genomfört före utredningen.

Det är en annan omständighet, som jag tycker är litet märklig här. När det finnes en stor kommitté, som arbetar på området, så tror jag, att denna kommitté borde ha blivit hörd i ett sådant ärende som detta. Det har, såvitt av handlingarna framgår, inte heller varit fallet. Det skulle ha varit av mycket stort intresse att få höra vad kommittén säger om dessa ifrågasatta statsförvärv.

Sedan är det fråga om priset. Såvitt jag av propositionen kan bedöma saken, har man uppställt den grundsatsen, att priset skall sättas så högt, att bolagens genomsnittsvinst under åren 1931—1936, justerad med hänsyn till senare inträffade förändringar, t. ex. räntenedsättningar o. s. v., skall motsvara 4 % på köpeskillingen, och det räknar man med som en framtida avkastning. Och det betyder naturligen, så vitt jag tolkar det riktigt, att om hela vinsten årligen utdelas så skall den kunna giva 4 %, om man har aktiemajoriteten, men till en sådan värdering kommer man ej nu ens på de bästa industripaper. Såsom ett exempel på de tvivel, som jag hyser i fråga om de ekonomiska beräkningarna, kan jag taga en av dessa järnvägar, som under åren 1931—36 ha utdelat en gång 2 % och en gång 3 %, således sammanlagt på 6 år 5 % utdelning. Här i propositionen kommer man i alla fall fram till att man räknar med att på den köpeskillning man ger i framtiden få en avkastning motsvarande 4 %. Jag kan inte gå med på den beräkningen, i synnerhet som erfarenheten visar, att när banorna komma i statens ägo så blir det inkomstminskningar, beroende på vissa fraktnedsättningar, som kunna bli nödvändiga, ävensom omläggningar av driften. Det kan också bli utgiftsökningar, som kunna rubba resultatet. Säkerligen blir det större avskrivningar, som behöva göras, än de som hittills ha företagits. Det är alldeles ostridigt, att det erfordras icke obetydliga belopp för driftförbättringar och för förstärkningar av banan och materielen.

Det föreligger ej heller något sådant nödläge eller tvång, att statsmakterna böra ingripa stödande för de här förevarande företagen. De äro ej nödlidande på något sätt utan aktieägarna de skola ha ett högt pris för sina aktier, och vem är det, som äger aktierna? Jo, aktiemajoriteten äges i det ena företaget av Hälsingborgs stad, i det andra av Landskrona stad och i det tredje av Kalmar stad. Så finnes det ett fåtal aktier spridda på några andra händer. Det är således dessa kommunala förvaltningar, som för närvarande ha inflytandet på banorna, och det synes mig, som om således, när det inte är något behov av ingripande utan aktierna ligga på säkra och goda händer, man borde ha kunnat vänta till dess man kunnat få se den pågående utredningens resultat. Det är en stor affär det här gäller, och man har ju därför all anledning att närmare överväga denna sak. Jag har således med min reservation inte velat taga ställning vare sig för eller mot ett införlivande med statens järnvägar av dessa enskilda banor, men när det finnes en officiellt tillsatt utredning, som anmält, att den inom kort är färdig, och som har till uppgift att uppgöra en plan för dessa ingripanden eller sammansläenden med de enskilda banorna, vill jag se denna plan på bordet. Det har varit det krav, som jag ansett mig böra upp-

Ang. förvärv av aktier i Hälsingborg—Hässleholms järnvägsab. (Forts.)
ställa. Skall det vara planhushållning här i landet, skall det väl åtminstone vara en plan, som man följer, och inte ett löstryckande i förskott av blivande planer, om vilka man ingenting känner till.

Herr talman, jag yrkar bifall till reservationen, d. v. s. avslag på utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Reuterskiöld*.

Herr andre vice talmannen: Det börjar allt mera att bli en utbredd mening, att landets järnvägar böra sammanföras till en enhet. Ett sådant förfarande skulle för övrigt säkerligen komma att medföra många fördelar ur skilda synpunkter. Jag skall nu ej uppehålla mig vid vad som kunde anföras om den saken, utan vill framhålla att på den ort förslaget berör kommer med all sannolikhet ett införlivande av en enskild järnväg med statens järnvägar att medföra betydande samhällsekonomiska fördelar, såväl för orten som även för de enskilda trafikanterna. Det torde vara obestriddt. Nu har herr Johansson i Fredrikslund visserligen ej vänt sig så mycket mot principen i detta avseende utan fastmera ansett, att man skulle avvakta utredningen från den kommitté, som är tillsatt för att utreda frågan om införlivande av enskilda järnvägar med statens järnvägar eller få till stånd större fusioner mellan de enskilda järnvägarna än de, som nu förekomma. Men sannolikt skulle det ej vinnas något med ett uppskov till dess det utredningsarbetet blivit slutfört. Vad skulle för övrigt vinnas därmed. Här erbjuda nu enskilda järnvägar staten att inköpa desamma. Det är de enskilda järnvägarna, som tagit initiativet, ej staten, men det kanske skulle bli för staten dyrare att sedan utredningen är färdig köpa järnvägarna. Den här sammanslagningen kommer att medföra väsentliga och betydande fördelar i rationaliseringshänseende, vilket för övrigt järnvägsstyrelsen också framhåller. Vad angår den första järnvägen, som det här gäller, Hälsingborg—Hässleholm, som är 73 km. lång och utgör en förbindelselänk mellan Väst kustbanan vid Åstorps station och Södra stambanan vid Hässleholms station, så måste, enligt vad järnvägsstyrelsen påvisar, linjens trafikuppgifter kunna väsentligen bättre tillgodoses under en samförvaltning med statens järnvägar än om den drives som enskild. Detta uttalande av det sakkunniga organet bör ju tillmätas någon betydelse. Även från teknisk synpunkt och i trafikhänseende vinnes åtskilligt på en sammanslagning redan nu och det bör betyda någonting och att man alltså ej skjuter på frågans avgörande för att avvakta utredningen. Den utredning i denna fråga, som varit erforderlig för dess bedömande, har man redan verkställt, vilket framgår av den kungl. propositionen liksom av utskottets utlåtande vari även uttalats, att detta ej får föregripa de eventuella förändringar, som på grund av ytterligare sammanslagningar må förekomma. Det är alltså endast inlösningsfrågan, som det nu blir fråga om, och vad sakligt skulle kunna invändas mot den, när man ej kan anföra något mot förslaget i trafikhänseende? Ty där vinna ju trafikanterna. Man vinner fördelar i fråga om det rent trafiktekniska, då driften av banan tack vare statsförvärvet kan rationaliseras. Det som herr Johansson i Fredrikslund ytterligare vänder sig emot är, att man möjligen får betala ett för högt pris, men det föreligger ju utredning, även på denna punkt, vilken ådagalägger att det pris, som skall betalas, icke är för högt. Om vi bortse från de år, då det var dåliga konjunkturen snart sagt på alla ekonomiska områden här i landet, så ha ju samtliga de järnvägar, som här nu föreslås till statsinlösen, lämnat en tillfredsställande avkastning för förräntningen. De lämna samtliga en avkastning av cirka 4 %. Järnvägsstyrelsen anser — och det torde väl även riksdagen göra — att det är tillräck-

Ang. förvärv av aktier i Hälsingborg—Hässleholms järnvägsab. (Forts.)
ligt för förräntningen av kapitalet med nuvarande ränteförhållanden. Alltså kan det ej anföras några vägande invändningar i detta avseende. Herr Johansson talade om att detta företag hade lämnat dålig avkastning, men då valde herr Johansson i Fredrikslund de år, som mera passade honom, ty under de senare åren har ju dock avkastningen av denna bana varit högre. Sista året var den uppe ända i 8.2 %, det föregående året var det 5.2 %, och medelavkastningen för åren 1931—36 belöper sig till ungefär 4 %. Man kan alltså inte här ha något att invända rent ekonomiskt. Och denna järnväg är av den betydelse, att den ej heller kan läggas ner, vilket framhålles i den kungl. propositionen. Uti densamma säges för övrigt rent principiellt, att »Överhuvud kunna såväl ur förvaltningssynpunkt som framför allt med hänsyn till trafikanternas intressen starka skäl anföras för att smärre järnvägsenheter helt införlivas med statens järnvägar, i all synnerhet när detta kan ske på frivillighetens väg och till skäligt pris».

Ja, detta är synpunkter, som komma att bli tillgodosedda genom ett bifall till vad utskottet här föreslagit beträffande samtliga de järnvägar, som nu äro föreslagna till inlösen, och som även kunna återopas vid den föredragna punkten. Herr Johansson i Fredrikslund framförde sina synpunkter även i utskottet, men han lyckades där ej få några anhängare för sin ståndpunkt, utan han blev ensam reservant. De principiella synpunkterna böra ej få stå hindrande i vägen när det gäller frågor av denna beskaffenhet eller i övrigt i ekonomiska ting, där man ej bör låta tiden gå sig ur händerna. När det gäller ekonomi — det veta vi nog litet var — måste man handla, och jag anser, att det finnes tillräckliga skäl för att nu biträda utskottets förslag. Jag ber att få yrka bifall till detsamma.

I herr andre vice talmannens yttrande herrar *Wagnsson* och *Bäcklund*.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Då jag ej varit i tillfälle att deltaga i ärendets behandling inom utskottet men tillhör 1936 års järnvägskommitté, skall jag be att få säga några ord.

När ett liknande ärende förelåg vid 1937 års riksdag yrkade jag avslag på framställningen om statsinlösen, och detta yrkande var särskilt motiverat av att genom det statsövertagande, som då föreslogs, vissa andra järnvägars ekonomi skulle undergrävas. Deras ekonomiska ställning skulle förryckas därigenom att trafiken leddes andra vägar och därmed även det värde man kunde beräkna vid en blivande statsinlösen. Det var motivet för mig den gången till att yrka avslag på den kungl. propositionen. I detta fall föreligger ju ej den situationen fullständigt, nämligen i det avseendet, att staten visserligen skall förvärva aktiemajoriteten, men att Kungl. Maj:t likväl förutsätter, att järnvägarna fortfarande skola drivas i bolagsform till dess att utredningen blir klar. Sålunda bör man ju ej kunna befara, att en inlösen här föregriper en blivande utredning på det sättet, att andra enskilda banors ekonomi skulle undergrävas.

Beträffande det uppdrag, som är anförtrott åt kommittén, går detta ut på en undersökning angående dels fusionering av de enskilda banorna, dels frågan om en eventuell statsinlösen. Beträffande frågan om fusionsbildning är det uppenbart, att om kommittén skall kunna fullfölja det uppdrag, som är kommittén anförtrott, så förutsätter detta, att man har ett objekt att räkna med, som ej under den tid, varunder utredningen pågår, förändras. Detta sker i nu förevarande fall, därigenom att staten övertar aktiemajoriteten. Visserligen skulle järnvägarna drivas i bolagsform i fortsättningen också, men man kan naturligtvis ej räkna med, att de här järnvägarna skulle ingå i en fusion

Ang. förvärv av aktier i Hälsingborg—Hässleholms järnvägsab. (Forts.)
beträffande övriga Skånebanor exempelvis, utan man måste nog, i fall man vill fullfölja utredningen, tänka sig dessa banor likaväl som de förutvarande statsbanorna liggande utanför en sådan fusion. Men det är uppenbart, att man inte kan arbeta på en viss grupp banor och komma till ett resultat, i fall en del banor, som ingå i undersökningen undanryckas, vilket sker i detta fall.

Beträffande värdet av dessa banor har en utredning skett, men jag är inte övertygad om att de värden, som här äro beräknade, hålla i längden. Man måste naturligtvis vid beräklandet av en järnvägs värde ej enbart räkna med den avkastning, som har förekommit under ett visst antal år, utan man måste också räkna med järnvägens beskaffenhet, materielens beskaffenhet, och avsättning till förnyelsefond samt ävenledes räkna med de ökade utgifter, som ett övertagande av staten kan föranleda till. Jag är då övertygad om att i fall man räknade härmed i detta fall, så skulle inte resultatet bli 4 % överskott — jag tänker nu på de här Skånebanorna, som anlöpa Hälsingborg — utan kanske en betydligt lägre siffra. Kommittén har ju varit nere i Hälsingborg och tittat på förhållandena, och det framgick, att dessa två banor, som löpa in i Hälsingborg, ha var sin verkstad, som ligga intill varandra, med endast ett stängsel emellan. Den ena verkstaden är av relativt god beskaffenhet, den andra av dålig eller i varje fall av mindre god beskaffenhet. Statsbanan löper norrifrån in till Hälsingborg, under det att de enskilda banorna löpa in söderifrån. Bangårdsförhållandena för de enskilda banorna äro urusla, det kan man väl säga utan överdrift. Förbindelsen med statsbanenätet är inte heller sådan som den behöver vara. Därför menar jag, att det finns starka skäl, som tala för ett sammansläende av dessa banor, antingen i form av fusion eller statsinlösen, men det föranleder också mycket betydande kostnader för bangården och allt detta, som skall ordnas upp i Hälsingborg. Det är en sak, som man borde ha beräknat, innan man kom fram med en kalkyl angående den avkastning, som järnvägarna komma att lämna.

Det finns som sagt i varje fall starka skäl, som tala för sammanförande under samma förvaltning av dessa banor, det är uppenbart, men det finns också starka skäl, som tala för att man av ekonomiska grunder dröjer, till dess utredningen hinner bli färdig, innan man fattar definitivt beslut i detta fall.

Jag skall, herr talman, med några ord beröra en annan fråga, som sammanhänger med denna. Det är nämligen så, att jag har sett i tidningarna en uppgift, att underhandlingar skulle pågå om statsförvärv av Skåne—Smålands järnväg. Jag gissar, att denna tidningarnas uppgift är riktig. Denna järnväg löper även ned till Hälsingborg. Man kan väl utan överdrift säga, att den inte är värd någonting som ekonomiskt objekt, om man vill driva den som järnväg. Däremot har den naturligtvis ett visst realisationsvärde, i fall man skulle tänka sig, att den nedlades och bolaget finge realisera de tillgångar, som finnas. Därför menar jag, att om nu så skall vara, att staten skall övertaga aktiemajoriteten, alltså Hälsingborgs stads aktier i denna bana, så bör det ske till ett pris, som står någorlunda i förhållande till det värde, man får för pengarna. Det är uppenbart, att i fall denna järnväg skall drivas som rörelse, avkastar den, som jag nyss nämnde, ingenting, och det går inte att komma fram till några kalkyler där på någon avkastning för framtiden, det är jag livligt övertygad om. Köpesumman bör fastställas med hänsyn härtill.

Jag hade önskat, att denna fråga inte kommit upp denna gång, men det finns skäl, som tala både för och emot, och därför skall jag, herr talman, ej göra något yrkande.

Herr statsrådet **Forsslund**: Herr talman! Jag vill för kammaren först upplysa, vilket väl också framgår av handlingarna, att här är icke fråga om

Ang. förvärv av aktier i Hälsingborg—Hässleholms järnvägsab. (Forts.)
något som helst tvångsköp. Det gäller ej järnvägar, som befinna sig i sådant ekonomiskt läge, att det är fråga om reglering av en skuld till staten, utan det gäller företaget, som befinna sig på ett helt annat ekonomiskt plan. De företag, med vilka man här har att träffa uppgörelse och som framträtt som säljare, ha gjort detta frivilligt. De ha icke anmodats att sälja sina företag, utan de hade fått behålla dessa, om de så önskat, men när de anmält sin önskan att träffa en uppgörelse med statens järnvägar om förvärv av företagen, så är det givet, att man från statens sida, där man helt naturligt har intresse av att vi få ett samordnat trafiksystem här i landet, har mött denna deras hemställan med tillmötesgående i så måtto, att man gått in för en undersökning och därefter underhandling. Den undersökning, som företagits, är icke av så ringa omfattning som reservanten här gör gällande, när han säger, att det icke har företagits någon trafikteknisk utredning, som ligger till grund för den ekonomiska beräkningen vid ett avtals träffande. Jag måste anse det såsom ganska självklart, att kungl. järnvägsstyrelsen är den enda här i landet, som kan representera staten såsom sådan och verkställa en trafikteknisk utredning. Åt vem skulle reservanten egentligen velat överlämna ett sådant uppdrag om icke till den, som eljest har att handha vårt trafikväsende? Det ligger enligt min mening i sakens natur, att den utredning, som måste föregå ett avtal av den omfattning, som det här är fråga om, måste verkställas av de experter, som finnas inom kungl. järnvägsstyrelsen. De ha också verkställt den. Det är följaktligen en felsyn eller missuppfattning av reservanten, när han i sin reservation gör gällande, att någon sådan utredning icke är företagen.

Beträffande den andra frågan, huruvida denna affärsuppgörelse på något sätt föregriper 1936 års järnvägskommittés arbete, vill jag för min del bestämt uttala och ytterligare understryka, vad som har anförts i propositionen, nämligen att den form, som i detta fall har valts för uppgörelse angående förvärvet är sådan, att det står en kommande riksdag fullständigt fritt att själv avgöra, till vilken grupp av banor dessa Skånebanor och Kalmarjärnvägarna skola hänföras, i händelse riksdagen skulle vilja rekommendera en fusionsbildning av det enskilda trafikväsendet här i landet. Man kan säga, att det väl inte är möjligt, att så kan ske, om banorna kommit i statens ägo. Är det inte ett yttrande, som ger stöd för antagandet, att man har mycket svaga förhoppningar om att fusionstanken egentligen har någon fast rot bland de människor, som syssla med trafikproblemen? Visar det inte, att man snarare är inställd på att lösningen kommer att, liksom här, innebära, att staten på något sätt — formerna kunna växla — förvärvar företagen? Jag skulle förstå reservanten och dem, som instämna med honom, om man i konsekvens med detta ville vidta någon åtgärd, innebärande att icke några som helst affärsuppgörelser finge förekomma på detta område under den tid, kommittén arbetar. Jag tänker mig, att vi icke ha någon som helst möjlighet att förhindra, att en bana i enskild ägo försäljes till en annan enskild järnväg. Med en sådan affärstransaktion skulle man väl dock lika mycket föregripa kommittéutredningen. Vem skulle kunna förhindra den stora Bergslagsbanan att köpa en järnväg, om det kommer en säljare och anmäler sig och man skulle komma överens om att göra en affär? Den uppgörelsen måste väl i lika stor utsträckning föregripa den utredning, som nu pågår. Jag menar således, att det är en ganska ensidig inställning att säga, att endast staten här skulle kunna åstadkomma någon sorts svårighet. För resten är det ju inte alls någon svårighet här, eftersom den köpeform, som är tillämplad, ger möjlighet att gå den ena eller den andra vägen. Riksdagen har fullständig frihet att, när Kungl. Maj:t omsider kommer med ett förslag på grundval av kommittéutredningen, bestämma huruvida de banor, som nu bli inköpta, skola föras åt det ena eller andra hållet.

Ang. förvärv av aktier i Hälsingborg—Hässleholms järnvägsab. (Forts.)

Sedan vill jag i likhet med den siste talaren giva uttryck åt den meningen, att man inte kan få bedöma affärsföretags bärighet enbart på grundval av de siffror för utdelningsprocenten, som ha förekommit under ett antal år, utan man måste också se efter, hur företaget ekonomiskt är konsoliderat och vad företaget i trafikhänseende är värt, d. v. s. vilka de framtida trafikmängderna kunna beräknas bli, och vad det skall ge i avkastning. Dessa saker äro grundläggande. Om ett företag har visat sig förstå sin uppgift, så att det har iakttagit försiktighet i fråga om utdelningen men i stället sökt åstadkomma en ekonomisk konsolidering, så är det ingenting, som på något sätt visar, att företaget har mindre ekonomiskt värde.

Man sade också, att här rubbades någon viss ordningsprincip. Jag tror, att herr Johansson även nämnde ordet planhushållning och menade, att vad som här föreslås inte skulle vittna om någon sådan. Ja, jag måste fråga mig: varför skall det vara ovillkorligen nödvändigt, att man skall ha en uppskisserad planhushållning, när staten köper några aktier, under det att hela aktiemarknaden i övrigt är fri från allt ingripande i fråga om det, som kallas planhushållning? Varför kan inte staten också få ha denna frihet i likhet med alla andra? Om det finns en säljare, som har intresse av att sälja sin egendom till staten, så behöver man inte därmed stämpla det som något olämpligt, av det skälet, att det inte föreligger någon egentlig plan för inköp av aktier i framtiden.

Vidare är ju bangårdsfrågan i Hälsingborg, som den siste talaren nämnde, ett kapitel av gammalt datum. Vare sig vi köpa dessa enskilda banor eller inte, kommer staten att få bära en mycket dryg anpart av kostnaderna för uppordnandet där, men så mycket kan man väl säga, att inte kommer bangårdsfrågans lösning att belasta statens järnvägar hårdare, om en uppgörelse i nu ifrågasvarande affär åstadkommes. Det bör väl i stället ligga så till, att det blir lättare att ordna upp dessa saker med en gemensam förvaltning än med en söndrad sådan. Jag tänker då på en gemensam förvaltning också gentemot staden, som ju får vara beredd på att verkligen aktivt medverka för att få den frågan slutgiltigt och på tillfredsställande sätt ordnad.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Det anförande, som hölls av herr Nilsson i Landeryd, vilken är ledamot i kommittén, bestyrkte ju de uppgifter, som jag lämnade i mitt första anförande. Åtminstone fattade jag det så, att det bestyrkte, att man inom kommittén anser förvärvet som ett föregripande av kommitténs arbete, och såvitt jag kunde fatta anförandet, var talaren inne på samma kritiska granskning av priset, som också jag har gjort. Vi skola komma ihåg, att prissättningen antagligen gjorts på hösten förra året, när förhandlingarna pågingo, eller också i början av detta år. Det skedde således under den kanske bästa högkonjunktur, som järnvägarna haft i sin historia. Mitt på toppen av en högkonjunktur har denna affär gjorts upp.

När statsrådet frågar mig, om jag kan lämna anvisning på någon annan än järnvägsstyrelsen, som skulle kunna göra utredningarna i detta ärende, så kan jag naturligtvis inte det. Det är alldeles riktigt, att det är järnvägsstyrelsen, som skall sköta dem. Men jag har suttit på statsutskottets fjärde avdelning och granskat järnvägsstyrelsens kalkyler i så många år, att jag åtminstone kan säga, att jag nu har funnit, att järnvägsstyrelsen har tagit på sig väl rosenfärgade glasögon, när den har sett på de ekonomiska spörsmål som i denna proposition avhandlas.

Jag skall inte fortsätta längre. Jag tror, att den aktieaffär, som riksdagen kommer att besluta i dag, kommer att med största sannolikhet bli förlustbringande för staten, och jag tror också, att den blir prejudicerande. Jag är

Ang. förvärv av aktier i Hälsingborg—Hässleholms järnvägsab. (Forts.)
övertygad om, att efter detta komma enskilda järnvägar att stå i kö och vilja sälja sina aktier till statsverket. Jag vidhåller också bestämt, att detta föregriper den pågående utredningen.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 2 och 3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av Gävle—Ockelbo järnväg, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § 1 mom. förordningen den 28 september 1928 (nr 376) om särskild skatt å vissa lotterivinster, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo bankoutskottets memorial och utlåtande:

nr 29, angående användande av riksbankens vinst för år 1937 m. m.; och nr 30, angående särskild ersättning åt en tjänsteman hos bevillningsutskottet.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 31, i anledning av framställningar angående pensioner och understöd åt vissa i statens tjänst anställda eller förut anställda personer m. m.

Punkterna 1—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 12.

Lades till handlingarna.

Punkterna 13—25.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 32, i anledning av vissa framställningar rörande understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.

Punkterna 1—13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Om pension
 åt f. folkskol-
 läraren P. A.
 Petterssons
 änka.

Punkten 14.

I en inom första kammaren av herr *Nilsson, Theodor*, m. fl. väckt motion, nr 68, hade hemställts, att riksdagen måtte bevilja förre folkskolläraren Per August Petterssons änka, Hilma Adolfina Pettersson, född Johansdotter, ett årligt understöd att, räknat från tiden för Per August Petterssons frånfalle, utgå under hennes återstående livstid med ett belopp, vederbörande utskott kunde finna skäligt.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion I: 68 icke måtte till någon riksdagens åtgärd för-
 anleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Nilsson* i Mölndal och *Gustavson* i Västerås, vilka på åberopade grunder hemställt, att riksdagen, i anledning av förevarande motion I: 68, måtte medgiva, att f. d. folkskolläraren Per August Petterssons änka Hilma Adolfina Pettersson, född Johansdotter, finge från och med den 1 januari 1938 under sin återstående livstid, så länge hon förbleve änka, från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m. upp-
 bära en årlig pension av 444 kronor.

Herr Nilsson, Theodor: Herr talman, ärade kammarledamöter! Då jag tillsammans med herr Gustavson i Västerås har anfört reservation vid denna punkt, nödgas jag taga kammarens tid i anspråk för att i någon mån utveckla de skäl, som föranlett mig att intaga denna ståndpunkt till ärendet.

Jag ber till att börja med att få säga, att utskottet avstyrker motionen på grund av principiella betänkligheter. Utskottet anser, att ett bifall skulle kunna komma att medföra icke önskvärda konsekvenser. Jag vill säga, att jag skulle varit den siste, som velat bifalla motionen, i händelse jag trott att några betänkliga konsekvenser skulle kunna vara förknippade med ett bifall till densamma, och jag vill tillägga, att de konsekvenser, som eventuellt kunna följa, tror jag riksdagen skall kunna ta i framtiden med värdighet och gott mod. Riksdagen är ju ändå den suveräne, som i varje särskilt fall förbehåller sig prövningsrätten, och i fall som detta tror jag, att riksdagen, om den nu går med på motionen, kommer att i framtiden kunna stå till svars med gott mod.

Jag skall då med några ord ge en liten bild av det här föreliggande fallet. Den skollärare, det här är fråga om, var född 1855 och anställdes i unga år i Skaftö skoldistrikt i Bohuslän. År 1893 blev han änkeman med fem oförsörjda minderåriga barn. Vid hustruns frånfalle tillträdde den nu ifrågak-
 rande efterlämnade änkan skötseln av huset och vårdnaden om barnen. Hon tjänade där som husförestånderska under en tid av 30 år, allt under det barnen växte upp, och först efter att det sista barnet hade lämnat hemmet 1923, ingicks äktenskap mellan den nu bemålde skolläraren och den änka, som motionen gäller. På 1880- och 1890-talen och fram på 1900-talet hade ju en skol-
 lärare i högsta lönegraden en inkomst av i runt tal cirka 1,000 kronor. Den efterlämnade änkan hade under hela den tid hon haft anställning haft en lön av högst 100 kronor om året. Jag ber att få påpeka som särskilt ömmande i detta fall, att då den läraren blev pensionsmässig vid 65 års ålder och erhöll pension, skulle han givetvis ha ingått äktenskap med denna hushållerska, som hade varit så troget hos honom, då han likväl tänkte att ingå äktenskap. Hon var ju i hemmet och var alltså tillgänglig, kan man säga, hela tiden för äkten-
 skap, men han ville väl av hänsyn till sina barn inte begå denna handling, förmodar jag, då äktenskapet först kom till stånd omedelbart efter det att det sista barnet lämnat hemmet. Jag tror, herr talman, att det var vackra be-
 vekelsegrunder, som föranledde denne man att icke ingå äktenskap under tiden

Om pension åt f. folkskolläraren P. A. Petterssons änka. (Forts.)

barnen stannade hemma. Jag utgår från att denne make ville, att så länge barnen stannade i det hem, där modern en gång lämnat dem, skulle de ha en känsla av att ingen annan fick inta hennes plats.

De principer, som det talas om här och vilkas brytande av utskottet befaras kunna medföra, som det heter, mindre önskvärda konsekvenser, äro ju ändå för länge sedan brutna i bankoutskottet. År 1928 t. ex. förelåg det en motion i första kammaren, nr 177. Då beviljades pension åt en 79-årig änka efter en linjeförman i telegrafverket Klas Wiklund. Makarna hade liksom i detta fall ingått äktenskap efter det att mannen nått den i reglementet stadgade åldern, efter vilken äktenskaps ingående icke medförde rätt till änkepension. Visserligen fanns det ett barn, men hur gammalt det barnet var förmåla inte handlingarna. De omtala även, att barnet var i föregående äktenskap, men om detta var från mannens eller kvinnans föregående äktenskap förmåla inte riksdagens handlingar. Den som då fick pension hade inbetalat ett belopp av 1,338 kronor till änke- och pupillkassan, och den som jag nu talar om har till samma kassa under hela sin tid inbetalt det erforderliga beloppet, som slutar på en summa av 1,329 kronor. Detta belopp, 1,329 kronor, som alltså utlagts för pensionsändamål, var ju på den tiden, då en lärarelön i regel uppgick till högst 1,000 kronor om året, inte någon liten summa. Nyssnämnda år, 1928, bifölls ytterligare en motion om pension åt en efterlevande, där äktenskapet ingåtts efter det befattningshavaren uppnått den i reglementet bestämda högsta åldersgränsen.

Jag tror, herr talman, till sist, att om i detta fall, då den av utskottet som skäl för dess avslagsyrkande åberopade principen redan för länge sedan är bruten, riksdagen skulle låta sitt goda hjärta tala, riksdagen inte skulle komma att ångra en sådan handling, därför, herr talman, att det för dessa människor på landsbygden, och i det karga Bohuslän icke minst, icke finns någonting, som så bär dem emot som att behöva anlita den allmänna fattighjälpen. Det framgår av handlingarna i detta ärende, att bouppteckningen efter mannens död 1934 anger en behållning av 2,700 kronor. Jag har förhört mig hos de kommunala myndigheterna, och det framgick därvid att det inte finnes något att beskatta utöver en till 2,000 kronor taxerad egendom. Denna egendom har änkan måst utarrendera, ty hon är nu 79 år. Det är sant, att hon får ålderspension och att vid beräkningen av tilläggspensionen behörigt avdrag kommer att göras för 70 procent av den pension, som hon skulle kunna få av riksdagen, i vad den tillsammans med vad hon därutöver kan förtjäna överstiger det i pensionslagen medgivna beloppet 300 kronor, men med den inkomst, som gumman på det sättet får, skulle hon i alla fall kunna reda sig. Och, mina herrar, om något liknande fall sedermera skulle komma inför första kammaren, skulle kammaren då kunna sova liksom den gör denna gång och se efter, om ändamålet är behjärtansvärt.

Jag hemställer, herr talman, vördsamt till kammaren om bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Andersson, Karl*, och herr *Andersson, Emil*.

Herr Ehrnberg: Det faller sig svårt att motsätta sig en så varmhjärtad vädjan till kammaren som den föregående talarens, men med lika varmhjärtade ord, som han här har använt, försökte han även att få utskottet att följa sig. Det var emellertid endast en av utskottets ledamöter, som ansåg sig kunna följa motionären.

De av motionären angivna faktiska omständigheterna äro naturligtvis riktiga, men han hoppade i alla fall över den omständigheten, att vederbörande först har hos pensionsanstalten gjort framställning om en änkepension, vilken

Om pension åt f. folkskolläraren P. A. Petterssons änka. (Forts.)
framställning avslagits av pensionsanstalten, och sedermera även hos Kungl. Maj:t anhållit om att få åtnjuta en änkepension, utan hinder av den omständigheten att hennes äktenskap med mannen ingåtts först efter det mannen fyllt 65 år, samt att Kungl. Maj:t icke har ansett sig kunna bifalla denna framställning. Utskottet har icke heller ansett sig kunna på något sätt bistå motionären på grund av en bestämmelse, som anses vara av mycket stor principiell betydelse, nämligen att om ett äktenskap ingås, efter det mannen fyllt 65 år, änkan icke kan komma i åtnjutande av änkepension från statens pensionsanstalt.

Motionären omtalar nu för mig, att det icke kan ställas proposition på hans yrkande. Jag skall då här icke vidare uttala mig i sak, utan jag ber endast att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson, Theodor: Jag beklagar, att jag först efter det jag hållit mitt anförande fått meddelande om att på grund av motionens formulering, däri vi hemställt, att utskottet skulle fixera beloppet, herr talmannen icke kan framställa proposition på mitt yrkande om bifall till reservationen.

Således, herr talman, tackar jag för att jag fått taga kammarens tid i anspråk och lovar att nästa år återkomma.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu ifrågasvarande punkten hemställt.

Punkterna 15—25.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 17 mom. 6 och § 27 mom. 1 B värnpliktslagen den 30 juni 1936 (nr 443); samt

nr 37, i anledning av väckt motion om viss ändring i vattenlagen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 264, 267—270, 275, 276 och 278 blevo desamma på begäran bordlagda.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 305, av herr *Öman* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m.; och

nr 306, av herr *Lindhagen*, med föranledande av väckta frågor angående interpellationsinstitutets omdaning.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1938/39 till bidrag till pediatrik klinik och poliklinik i Stockholm;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en personlig professur för professorn K. B. J. Karlgren;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överflyttande av medel från jämtländska renbetesfjällens skogsfond till Norrbottens lappfond;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets övertagande av vissa städers förpliktelser beträffande befattningshavare, vilkas tjänster vid upphörande av rådhusrätterna i samma städer komma att indragas; samt

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa stödåtgärder inom malmkommunerna jämte två motioner.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 175, i anledning av väckta motioner rörande understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt visst f. d. indelt manskap m. m.;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillämpning i vissa fall av allmänna familjepensionsreglementet å befattningshavare, som avgått med förtidspension före reglementets ikraftträdande;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beräkningen av pensionsavdrag enligt militära tjänstepensionsreglementet för vissa icke-ordinarie befattningshavare vid försvarsväsendet; samt

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade pensionsförmåner för vissa f. d. underofficerskorpraler vid flottan m. m.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 10, angående regleringen för budgetåret 1938/39 av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet;

nr 95, i anledning av dels vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar om kapitalinvesteringar i statens allmänna fastighetsfond med avseende å handelsdepartementet, dels ock två i samband därmed väckta motioner;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition nr 233 gjorda framställning i fråga om kapitalinvestering i fonden för förslag till statsverket beträffande försöksanläggningar för oljelagring jämte i ämnet väckta motioner;

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för H. F. Andersson från viss ersättningsskyldighet;

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till svenska institutet i Rom m. m.;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1938/39 till rasbiologiska institutet;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för nomadlärare m. m.;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ämnesomfattningen för vissa professorer vid karolinska mediko-kirurgiska institutet;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönetursberäkning för gymnastikläraren, kaptenen J. E. M. Danckwardt;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter sömmerskan Ada Kristina Larsson från Mor-
torps socken;

nr 104, i anledning av två utav Kungl. Maj:t gjorda framställningar angående avstående av allmänna arvsfondens rätt till arv; och

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny klassificering av trafikanstalterna vid post- och telegrafverken samt statens järnvägar jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 och 5 §§ för-

ordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobils katt, m. m. ävensom i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionering av vissa fjärdingsmän;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 19 kap. 10 § och 21 kap. 10 § lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m., dels ock väckt motion angående kungörande av ägodelningsrätts sammanträde;

nr 39, i anledning av väckt motion om åtgärder för underlättande av utländsk kvinnlig arbetskrafts anställande i lanthushåll; och

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o) och 8:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt till jakt m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående älgavgifter m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 55, i anledning av väckta motioner om ändrade villkor för återbetalning av s. k. ackordslån;

nr 56, i anledning av väckt motion om viss utvidgning av arrendelånefondens verksamhet;

nr 57, i anledning av väckta motioner angående fraktlindring vid järnvägs-transport av för export avsett hö;

nr 58, i anledning av väckt motion angående skyldighet för försäljare av hästkreatur att tillhandahålla intyg om deras ålder;

nr 59, i anledning av väckt motion angående viss ändring i gällande bestämmelser om statsbidrag till nyodling och jordförbättring å ofullständiga jordbruk;

nr 60, i anledning av väckt motion om regelbundet tillhandahållande åt offentligheten av vissa upplysningar rörande den jordbruksekonomiska utvecklingen;

nr 61, i anledning av väckt motion angående utredning om förbud mot förtygning av hudar och skinn;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärvande av viss del av egendomen Nyckelby i Stockholms län för trädgårdsförsök m. m.; och

nr 63, i anledning av kamrarnas återförvisningsbeslut beträffande utskottets utlåtande nr 32.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

Ordet lämnades på begäran till herr **Sandegård**, som yttrade: Herr talman! Vid voteringen om statsutskottets utlåtande nr 92, punkten 1:o) råkade jag av misstag rösta nej, ehuru jag avsett att rösta ja, vilket jag härmed anhaller att få antecknat till protokollet.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 4.15 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 8 april.

Kammaren sammanträdde kl. 1 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 274, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänst innehavares rätt till pension m. m.;

nr 277, angående anslag för budgetåret 1938/39 till vissa under ecklesiastikdepartementets handläggning hörande byggnadsarbeten; samt

nr 279, angående ändrade pensionsbestämmelser för lärare vid folk- och småskolor m. fl.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 169, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 17 mom. 6 och § 27 mom. 1 B värnpliktslagen den 30 juni 1936 (nr 443).

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet; samt

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till avtal med Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund jämte motioner.

Justerades protokollen för den 1 och den 2 innevarande månad.

Föredrogos följande från andra kammaren ankomna protokollsutdrag:

nr 340, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion, II:47, angående viss ändring av gällande bestämmelser för undervisning i arbetskunskap vid fortsättningsskola; och

nr 357, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion om utredning och förslag angående yngre sjukhusläkares avlönings-, arbets- och bostadsförhållanden.

Första kammaren beslöt hänvisa dessa ärenden till sitt första tillfälliga utskott.

Efter föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 359, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i gällande vapenkungörelse, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt andra tillfälliga utskott.

Föredrogs ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 366, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion angående utredning om skärgårdens trafikproblem.

Herr Norman: Herr talman! Jag hemställer, att första kammaren, som den 6 innevarande månad bifallit sitt andra tillfälliga utskotts i dess utlåtande nr 6 gjorda hemställan, vilken överensstämmer med andra kammarens enligt det nyss upplästa protokollsutdraget fattade beslut, måtte finna delgivningen av andra kammarens beslut ej föranleda vidare yttrande.

Denna hemställan bifölls.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 264, angående stat för luftfartsfonden för budgetåret 1938/39 m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 267, med förslag till lag om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna, m. m.;

nr 268, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 4 och 6 §§ samt 13 § 1 mom. lagen den 10 juni 1932 (nr 180) om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker med flera områden;

nr 269, angående åtgärder för vissa fastigheters i Västerbottens och Norrbottens län förseende med husbehovsvirke; samt

nr 270, angående indragning av viss personal vid domänverket.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 275, med förslag till beredkapsstat för budgetåret 1938/39.

Propositionen hänvisades, såvitt angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 276, angående inrättande av en central depå för blindas arbeten; och

nr 278, angående avstående till viss ytterligare del av det allmänna arvsfonden tillfallna arvet efter häradsdomaren Johan Alfred Nilsson från Torpa socken.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den av herr *Öman* m. fl. väckta motionen, nr 305, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m.

Föredrogs och hänvisades till kammarens enskilda utskott herr *Lindhagens* motion, nr 306, med föranledande av väckta frågor angående interpellationsinstitutets omdaning.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 10 och 95—105, bevillningsutskottets betänkande nr 16, bankoutskottets utlåtande nr 33, andra lagutskottets utlåtanden nr 38—40 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 53—63.

Föredrogos och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 274, 277 och 279.

Herr **Norman** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Med stöd av § 55 riksdagsordningen och på grund av infallande helg får jag hemställa, att kammaren måtte besluta, att beträffande de i dag avlämnade kungl. propositionerna nr 274, 277 och 279 motionstiden måtte utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter 20 dagar från propositionernas avlämnande.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Ordet lämnades på begäran till herr **Lindhagen**, som anförde: Den 18 mars 1938 erhöll jag kammarens tillstånd att få till justitie- och socialministrarna framställa åtskilliga frågor i problemet psykiatrien och rättsskipningen. Vid det tillfället bortglömdes den »rättspsykiatriska nämnden», bestående av tre läkare, därav två psykiatriker. Den har till uppgift att på domstols anmodan yttra sig över för brott tilltalads sinnesbeskaffenhet vid tiden för brottets begående samt huruvida den tilltalade är i behov av vård å sinnessjukhus. Medlemmarna utnämnas enligt gällande författning såsom självskrivna på grund av en innehavd befattning. Vid sekelskiftet var andra kammaren inställd *mot* all dylik självskrivnenhet.

Interpellation om avskaffande av den rättspsykiatriska nämnden m. m.

Den rättspsykiatriska nämnden skall således till »förvaringsställe» inskriva straffriförklarade, som sinnessjuknämnden sedan skall äga befogenhet att utskriva. Den förra nämnden är tilldelad enahanda irrationella meddomsrätt som sinnessjuknämnden. Den bör således utgå även den ur rättsordningen.

I detta sammanhang må även hänvisas till mina motioner I: 223 och I: 302. De förorda medkänsla för inspärrade straffriförklarade samt samhällets positiva medverkan för deras återvändande till frihet och möjligheter till utkomst. Till den senare motionen är bilagd en bekännelse av ett människoöde, som måhända avslöjar ett normalfall för straffriförklarade, som sakna relationer.

En särskild urspårning ur civil rättsordning är tendensen att på psykiatrisk väg efter angivelse (lettre de cachet) ingripa med interneringar mot förmenta eller verkliga karaktärsfel, som ej äro i strafflagen rubricerade som brott och lika litet böra enligt allmän civil uppfattning bestraffas med internering för sinnessjukdom.

En rättelse måste till sist göras i interpellationen den 18 mars. Där har ifrågasatts, att »den på tre ställen i landet inrättade så att säga psykiatriska studentexamen med betygsättning i examinatorns psykiatriska 'anamneser' väsentligen upphäves». Av förbiseende glömdes att stryka ordet »väsentligen».

Människan är ett djur och en samvetsvarelse på samma gång. Hennes själ, som gör henne till människa, kan därför ej vara änglalik. Den består i ett genomsnittligt medborgerligt förstånd. Detta förstånd är individens oskattbaraste egendom. Den får ej godtyckligt d. v. s. samvetslöst berövas henne av den ene eller andre experten i juridik eller psykiatri, de två enligt naturens lagar vanskligaste av alla vetenskaper. De bli lätt människovärdets bödlar, när vi slå oss samman om en sådan överilad exekution.

De civila domstolarna äro det enda skapliga värnet mot ett slikt skräckvälde över oss fattiga människor. Ingen kan av en medborgerlig allmän domstol berövas någon sin ägodel utan laga civil, d. v. s. genomsnittlig civiliserad bevisning. Således allra minst sin själ. Det får lika litet gå för sig därför att någon tilltalats för brott. Då skall han, om övertygande bevis presteras, lagligen dömas till stadgat tidsbegränsat straff. Må lagstiftaren be-

Interpellation om avskaffande av den rättspsykiatriska nämnden m. m.
(Forts.)

sinna, att det vimlar av fria individer med lika, ja större, opåtalade för- syndelser.

Så har åtminstone jag och en mängd kamrater uppfattat vårt domarekall. Den fundamentala skillnaden mellan domstolarnas dömande och det av departementaljuridiken tolererade psykiatriska bortdömandet ligger däri, att det förra är civilt bundet av laga bevisning. Det senar åter förivrar sig att vid sidan av lagarna göra mest vetenskap i en psykiatrisk tillverkning av straff- friförklarade, en särdeles ovetenskaplig frestelse inför det fördolda.

På grund av det anförda hemställas om kammarens tillstånd att få till justitie- och socialministrarna framställa följande sammanfattande fråga:

6) Håller ej regeringen före, att allt stridigt dömande över människornas heligaste egendom, deras själar, nu bör enligt den gamla goda tidens före- döme helt återbördas till de civila medborgerliga domstolarna utan någon som helst bundenhet av någon medicinalstyrelsens och dess experters eller psykiatriska vittnesmåls meddomsrätt eller ovillkorlig skyldighet för dom- stolar att inhämta utlåtande från dylika instanser?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmäldes och bordlades första lagutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av väckt motion angående beredande åt kvinna av säte och stämma i domstol vid handläggningen av vissa mål;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om änd- rad lydelse av 25 kap. 8 § rättegångsbalken;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillsynen över an- ordnande och begagnande av hissar i boningshus m. m.;

nr 32, i anledning av väckt motion om beredande av ökat skydd för omyn- digas medel, som äro underkastade kontroll från det allmännas sida; och

nr 33, i anledning av väckta motioner om viss ändring i lagen innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag; samt

andra lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av väckt motion om vissa ändringar i expropriationslagstiftningen m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens samman- träde avslutades kl. 1.26 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.